

2015-16

Volume - 6 | Issue - 3 | April - 2016

INDIAN STREAMS RESEARCH JOURNAL

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

Impact Factor

4.1625(UIF)

ISSN

2230-7850

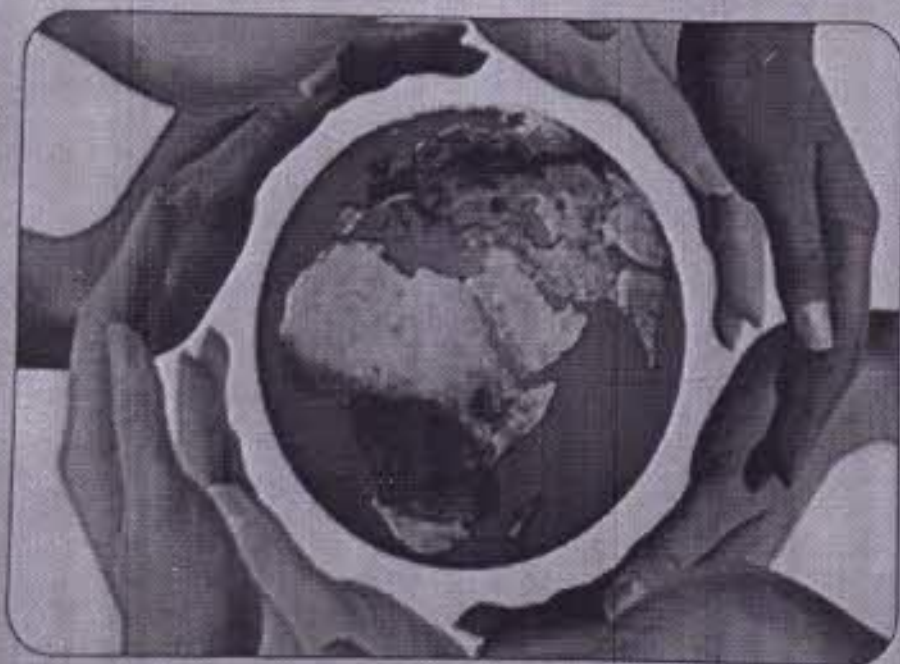
April-16

Vol-6 - Issue-3

P. 25-28

THE ELEMENT OF LIFE FORCEIN GIRISHKARNAD'S 'NAGA-MANDALA'

ISSN = 08

Research by

Bharat Waman Sonar

Bharat Waman Sonar

Asst. Professor, Dept. of English, Smt. Fatima Amma Mahila College, Shivajinagar,
Dist. Dhule, MAHARASHTRA (INDIA)

ABSTRACT: Being an existential play, 'Naga-Mandala' deals with many themes such as search for identity, power of self to deal with experience, the problem of selfhood, search of identity and human... Page No:- 25

Editor - In - Chief - H. N. Jagtap

83	Understanding Feminism and Dalit Women Writing.....	196
	Mr. Madhukar R Wankhede Dr. Suvarna Tryambak Shinde	
84	Gruelling Journey of Women hood In Dina Mehta's Getting Away With Murder	199
	Ms. Anita Warwatkar	
85	Locating (In)Differences in Dattani's Final Solutions.....	201
	Dr. S. P. Zanke Prof. V. S. Patil	
86	Impact of Globalization and 'The Inheritance of Loss' by Kiran Desai	203
	Mrs. S.K.Cheema	
87	Political Strategies In Girish Karnard's 'Tughlaq'	205
	Dr.Indira S. Patil	
88	The Problems of Apartheid and Cultural Diversity in the Work of Nadine Gordimer	207
	Mr. Madhukar B. Wagh	
89	Mahesh Dattani: A Contemporary Dramatist of Unconventional Themes.....	209
	Dr. K. S. Patil	
90	The Issue of Writer's honesty to the language in Girish Karnad's "A Heap of Broken Images"	212
	Bharat Sonar	

TRUE COPY - ATTESTED BY

B. Shinde
Principa

The Shirpur Education Society
Smt. W. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

2015-16

ISSN 0976-5964

ISSN = (07)

Feb 2016

Vol. 7
Issue - 1

RESEARCH SPECTRUM

A Peer-Reviewed National Journal

Volume- 7 : Issue- 1 : February, 2016

P. 122-131

Understanding Maxism in G.K's play

Dr. Deepak Nanaware

EDITOR

Magical Realism In Kiran Desai's Novel " <i>Hullabaloo in The Guava Orchard</i> " Dr. Poonam Sharma and Shalini Sharma	106
Gender Discrimination: Women's Fight for Equality Dr. Ruchi Malaviya	112
Alice Walker's Dramatisation in <i>The Color Purple</i> Dr. M. Sudhakar	117
✓ Understanding Nativism in Girishkarnad's Plays Mr. Bharat Waman Sonar	122
Indianness in Jayanta Mahapatra's English Poetry U.A. Sawant	131
Does Existentialism Surpass Humanism? A Study with Special Reference To The Arun Joshi's Novels Mr. Pavan Chudaman Patil	136
Strategies to Improve Learners' Oral Communication Skills Shiny K.P	143
The Image of 'India' in Raja Rao's <i>The Serpent and The Rope</i> Mr. Gajanan P. Patil	155
Formation of Flawed Identity and Afrikaner Nationalism in Mark Behr's <i>The Smell of Apples</i> Mr. Somnath Panade and Dr. A. M. Sarwade	163
The Strategies of Systematic Oppression by The Imperialists: Ngugi Wa Thiong'o <i>Decolonizing The Mind</i> Dr. Nanaware Deepak C	175

Principal
The Shripur Education Society
Smt. M. R. Patel Arts Institute
College, Shripur, Dist. Dhule 426 207

TRUE COPY ATTESTED BY

Volume - 5 | Issue - 8 | Feb - 2016

GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

Impact Factor

3.4052(UIF)

ISSN

2231-5063

2015-16

भारतातील बालगुन्हेगारी : एक
सामाजिक समस्या

ISSN = (1)

के. बी. पाटील

के. बी. पाटील

सशोधक, सहयोगी प्राध्यापक, विभाग प्रमुख, संरक्षण व सामाजिक शास्त्र. श्रीमती. एच. आर. पटेल कला महिला महाविद्यालय, शिरपुर जि. घुळे.

सारांश :- सध्याच्या परिस्थितीत मुलांमध्ये वाढत असलेली हिंसा, उद्धाटपणा आणि गुन्हेगारी प्रवृत्ती रोखण्यात सर्वात महत्त्वाचे काम पालकांचे आहे. आपल्या पातळीवर प्रयत्न करूनही मुला-मुलींच्या वागण्यात बदल होत नाही. असे वातावरण समुपदेशन हाथ ध्यावर सर्वात चांगला उपाय असल्याचे अनेक तज्ज्ञांनी...

Editor - in - Chief - Dr. T. N. SHINDE

Golden Research Thoughts

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

ISSN NO:-2231-5063

Impact Factor : 3.4052(UIF)

Vol.- 5, Issue - 8, Feb -2016

Sr. No	Title And Name Of The Author (S)	Page No
1	भारताच्या अंतर्गत सुरक्षेला धोका-आरोग्य समस्या गिरिश जोम्सु गावित	1
2	भारतीय अर्थव्यवस्थेत पर्यटन उद्योगाचा सहभाग : एक भौगोलिक अध्ययन हणमंत लक्ष्मण नारायणकर	7
3	परळी तालुक्यातील ग्रामीण वस्तीच्या प्रकाराचा भौगोलिक अभ्यास पराग अरूण खडके , अमोल बालासाहेब लव्हाळ	17
4	भारतातील बालगुन्हेगारी: एक सामाजिक समस्या के. बी. पाटील	21
5	भारतीय साहित्य व संस्कृतीचे मूलगामी परिवर्तन आणि मराठी कविता परमेश्वर सिद्धाम हटकर	25
6	रीक्षामूमी : धार्मिक, सांस्कृतिक व सामाजिक परिवर्तनाच्या कांतीचे अभियान. निलीमा डि. राजत (कोहळे)	29
7	भारतीय राजकारणातील काँग्रेस पक्षाची स्थिती : एक संक्षिप्त दृष्टिक्षेप शिवाजी नाळे	33
8	आंबेडकरवाद : सिद्धांत एवं स्वरूप Sarvade Pradeep Reveppa And Rajendra Khairnar	36

2015-16

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319-9318

ISSN - (16)

Issue-13, Vol-05, Jan to March 2016

Vidyawarta

International Multilingual Research Journal

Editor

Dr. Bapu G. Gholap

14) CHANGING FROM IPv4 to IPv6 ADDRESSING :A FUTURE PERSPECTIVE (... Dr. HEMANT S. MAHALLE, Pusad Dist. Yavatmal.	58
15) The Dream of Child Rights and Policies in India Dr. (Smt.) ABHA SINHA, JANJIR-CHAMPA (C.G.)	62
16) A STUDY OF ROLE OF 'MAKE IN INDIA' IN INDIAN ECONOMIC DEVELOPMENT Mr. Dipraj Sankla , Pune	67
17) Caste questions among Christians: Transition of pre-conversion caste behavior .... Dr. Manu Gouraha, Ujjain	70
18) MENACE OF CORRUPTION IN INDIA - A STUDY WITH SPECIAL REFERENCE ... Dr. Ranjit Singh, Madhu Bala	74
19) International Instruments Regulating Child Labour and ILO Recommendation... Dr. Vimal R. Parmar, Godhra.	88
20) The Role of Intelligence in Adjustment Pattern of Adolescent Boys And Girls — Jyotirmayee Das, Dr. Rabindra Ku. Mohanty , Cuttack	92
21) विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि विज्ञानसाहित्य प्रा. डॉ. शिवकुमार सोनाळकर , जि. कोल्हापूर	95
22) केशवसुतांचे प्रेमकाव्य सोनसळे राजू मधुकरराव, नांदेड.	100
23) बाल व्यापार : मानवी हक्कांचे उल्लंघन डॉ. आर. एन. ठाकरे, पुसद जि. यवतमाळ	101
24) ब्रिटिश काळातील बालविवाह प्रतिबंधक कायदे प्रा.डॉ. बी.आर.तनपुरे, वाशिम.	104
25) रत्नागिरी जिल्हयातील उच्च प्राथमिक स्तरावरील 'सातत्यपूर्ण' सर्व्हेस मूल्यमापनाच्या.... प्रा.सौ.शीला मा.शोरात, डॉ. नरेंद्र पी. पाटील	108
26) सातारा जिल्हयातील सार्वजनिक सभेचे कार्य प्रा.डॉ.बोडखे संजीव सुखलाल, लोणंद जि.सातारा	112
27) उत्कृष्टता शिक्षण यंत्रणेचा शरीररक्षक दल प्रा.बी.आय.परदेसी, शिरपुर जि.धळे	114

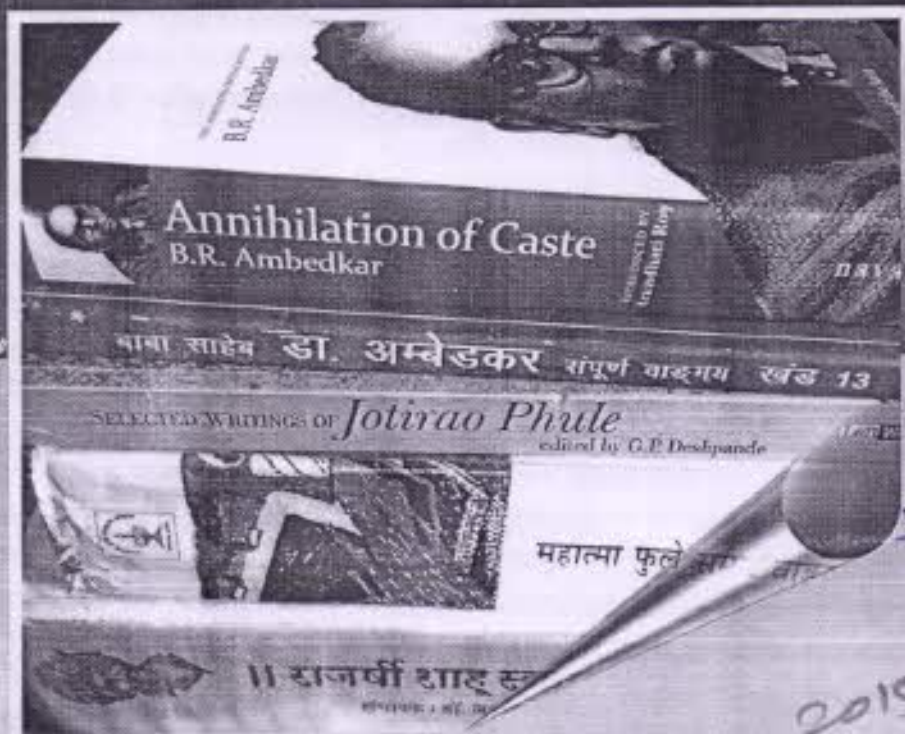
ISSN 2231-4466

Volume - 5 Number - 2 (Special Issue) Spt. 2015

DISCOURSE ANALYSIS

An International Refereed Journal

Special Issue "The Relevance of
Phule-Shahu-Ambedkar Thought"

ISSN = 15

2015-16

- जाती अंताच विचार व समाज वास्तव १६०
- शंकर मोरे, पुणे
- फुले, आंबेडकरी विचारधारा आणि १६२
भारतीय जातीअंताचा विचार
- प्रा. डॉ. सुनंदा सी. तावडे, अमळनेर
- शिक्षण व अभ्यासक्रमातून प्रकट होणारा १६४
शाहू विचार
- प्रा. श्वेता विनोद वैद्य, अमळनेर
- राजर्षी शाहू महाराज आणि भारतीय १६६
स्त्रीवादाचा विकास
- प्रा. डॉ. शुभदा ठाकरे, धुळे
- शिक्षण व अभ्यासक्रमातून प्रकट होणारा १६८
फुले-शाहू-आंबेडकरी विचार
- प्रा. डॉ. प्रमोद आत्माराम अहिरे, भुसावळ
- हिंदी भीम काव्य में वर्णित शैक्षिक चिंतन १७१
- प्रा. भगवान बी भालेराव, अमळनेर
- भारतीय सामाजिक समस्यांवर डॉ.बाबासाहेब १७४
आंबेडकर विचार प्रभावी ठरू शकतो
- प्रा. सी. ए. बोरसे, अमळनेर
- सामाजिक क्रांती व समाजसुधारणावादी १७६
जोतीराव फुले
- प्रा. एस. आर. चव्हाण, अमळनेर
- शाहू महाराजांचे शैक्षणिक कार्य व भारतीय १७८
शिक्षण व्यवस्था
- प्रा. विठ्ठल दंगल चव्हाण, नंदुरबार
- फुले - शाहू - आंबेडकरी विचारधारेचा १८१
स्त्री-वादी विचारांवर पडलेला प्रभाव
- प्रा. पंकज रघुनाथ देवरे, सोनगीर
- सत्यशोधकी स्त्रीवाद - एक क्रांतीकारी १८३
विचारधारा
- प्रा. जयश्री रा. साळुंके, अमळनेर
- समाजक्रांती व समाजविकासाचे जनक १८५
डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर
- प्रा. धनराज रामराव हगे, अमळनेर
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे काश्मीर १८८
विषयक विचार
- प्रा. डॉ. एन.झेड.पाटील, नवलनगर
- प्रा.संदीप भानुदास गवते, मुक्रामाबाद
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे बहुउद्देशीय नदीखोरे..... १९४
प्रकल्पातील योगदानाचे भौगोलिक अभ्यास
- प्रा.राहुल दे इंगळे, अमळनेर
- सत्यशोधक समाज आणि कर्मवीर आणणासाहेब..... १९७
व्यंकटराव रणधिर यांची कामगिरी : एक दृष्टीक्षेप
- प्रा. डॉ. रमेश धनराज जाधव, शिरपूर
- महात्मा ज्योतिबा फुले यांची १९९
स्त्री सुधारणावादी विचारधारा
- प्रा.अनिता मकन खेडकर, अमळनेर
- अछूत दया पवार का आत्मकथन..... २०२
- प्रा.डॉ.लावणे विजय भास्कर, अहमदपूर
- महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे वाङ्मयीन विचार..... २०५
- प्रा. अरुण डी मोरे, चोपडा
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राष्ट्रीय २०७
एकात्मतेविषयीचे विचार
- प्रा. महादेव उत्तम तोंडे, अमळनेर
- डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर आणि कुटुंबनियोजन २११
व सद्यस्थिती
- प्रा.बी.आय.परदेशी, शिरपूर
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षण २१३
विषयक विचार
- प्रा. किशोर शिवलाल पाटील, अमळनेर
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विचार धारा आणि २१६
भारताची राष्ट्रीय सुरक्षा विषयक दृष्टीकोन
- प्रा. प्रमोद रमेश पाटील, देवपूर
- महात्मा फुले, राजर्षी शाहू छत्रपती व २१८
डॉ. आंबेडकरी चळवळीने समाजाला
नेमके काय दिले?
- प्रा.संजय एस. पाटील, चोपडा
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षण २२०
विषयक विचार
- प्रा. डॉ. संजय जिभाऊ पाटील, नवलनगर
- राजर्षी शाहू महाराजांचे समाज जडणघडणातील २२२
योगदान आणि चळवळी
- प्रा. विजयकुमार बी. पाटील, मारवड
- श्री. दिपक आर. पाटील, अमळनेर
- फुले-शाहू-आंबेडकर यांचे सामाजिक व २२५
शैक्षणिक कार्यांचे मुल्यमापन
- प्रा. प्रविण एन. पवार, अमळनेर
- महात्मा जोतीराव फुले - स्त्री शिक्षण २२६
विचारधारेचा प्रभाव
- प्रा. अस्मिता धनवंत सरवैया, अमळनेर
- महात्मा ज्योतिबा फुलेचे शिक्षण २२९
विषयक विचार
- प्रा.सी. एस.एन. शेख, नंदुरबार
- फुले-शाहू-आंबेडकरी विचारधारेचे स्त्री- २३५
कल्याणातील अनमोल योगदान
- सूर्यवंशी विजय पंडित, जळगाव
- सुवर्णा पंडित, जळगाव

TRUE COPY

ATTESTED BY

Principal

(2015-16)

ISSN 2394-5303

International Multilingual Research Journal

Printing Area

Issue-08, Vol-01, Aug. 2015

ISSN = (18) (19)

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

14) COGNITIVE ANALYSIS OF THE GUSTATORY VERB IN HINDI Madhavi, Varanasi	74
15) A STUDY OF ATTITUDE TOWARDS EDUCATION OF MUSLIM PARENT'S OF..... Amulya Kumar Acharya, Kolkata	78
16) मराठवाड्यातील उच्चशिक्षण: संख्यात्मक विस्तार मात्र पुणवत्तेचा -रुल डॉ. व्ही.एल. एंटे, प्राचार्य, निलंगा	82
17) आधुनिक मराठी कवितेची सैद्धान्तिक चौकट डॉ. हिराजी बनपूरकर, चामोर्शी जि. गडचिरोली	85
18) स्त्रीवादी साहित्य : भूमिका आणि स्वरूप प्रा. डॉ. चारुशिला सजेश्वर रुमाले, अकोला	92
19) माळव्यांतील वाङ्मयांच्या शिल्प शैलीवर मराठा शिल्प शैलीचा परतलेला प्रभाव प्रा. डॉ.एच.आर. चौधरी, शिरपूर	95
20) महाराष्ट्रातील नाट्यशास्त्राचा इतिहास डॉ. वैशाली देशमुख, रंगबाद.	96
21) भारतीय नागरीकरणचा उदगम आणि विकास प्रा.रमाकांत अंबदास चौधरी, शिरपूर जि. धुळे	98
22) 'सुवंश' राजधर्म एक दृष्टीवेष प्रा. सुचित्रा शरद ताजणे, सांताक्रूझ (१)	100
23) कुटुंबाचे पारंपरिक आरोग्य आणि तापतणूकांचे व्यवस्थापन डॉ. आनंद बनकर, अमरावती	105
24) मोगलकाळातील ऐतिहासिक शिक्षण व त्यांचे दर्जा यांचा समाजशास्त्रीय अभ्यास प्रा.रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे	107
25) मनोविकृतीशास्त्र एक अभ्यास विषय डॉ. पुष्पा उत्तकर भागवंत, औरंगाबाद.	110
26) जागतिक लोकसंख्यावादीचा समाजशास्त्रीय अभ्यास प्रा.कल्याण मोरे, जि. धुळे	112
27) किसान क्रेडिट ग्रहण योजना- अंमलबजावणी व विश्लेषण प्रा. ए. आय. भंगाने, प्रा. डॉ. ए. पी. सरोदे, जि. उदयपूर	116

TRUE COPY ATTESTED BY

Principal

 The Shirpur Education Society's
 Smt. M. R. Patel Arts Mahila
 College, Shirpur, Dist. Dhule 425 417

2015-16

ISSN = 04

GOVT. OF INDIA - RNI No. UPBIL/2009/31002

ISSN - 2229 - 3620

JOURNAL OF

ARTS, HUMANITIES, MANAGEMENT & LAW

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY BILINGUAL REFEREED RESEARCH JOURNAL

Vol. 5

Issue 19

October - December 2015

शोध संचार बुलेटिन

द्विमासिक, त्रैमासिक अंतरराष्ट्रीय शोध पत्रिका

शोध-पत्र-सार

राष्ट्रीय शोध संगोष्ठी

घुमन्तू जातियों की लोक संस्कृति और भाषा का अनुशीलन

प्रधान संपादक

डॉ० विनय कुमार शर्मा

डी.लिट. (स्वर्ण पदक प्राप्त)

Published by

SANCHAR EDUCATIONAL & RESEARCH FOUNDATION

भारतीय ग्राम लोक जीवन का अभिन्न अंग घुमंतू
जातियों द्वारा

और उनकी री-
खेती के औ-
की बिक्री, तर-
ग्राम समाज री-
को सहायता
पोतराज, डोंबा
गाडिया लुहार,
की घुमंतू ज
सामाजिक ब्यव-
एक स्थान पर
जातियां पाल,
नेवास करने री-
नीवन पर ग्रामी-
रगा है। तीसरे
रोषित की गई री-
खते थे और री-
नेहरा छा गया थ
न अभिन्न अंग री-
न एहसास आ-
नजीवन को अ-
षय बनाने के उ-
आ है।

डॉ. हुकुमचंद
बंदू हैं। घुमंतूप-
गा है। इस दर्द क
शामिल होकर री-
काईयों को लिपि
की इसी सोच व
दय पाठकों तथा
मक्ष अनुसंधाताओं

प्रकाशक की लिखित अनुमति के बिना इस पुस्तक का पूर्ण वरत अथवा आंशिक तौर पर या पुस्तक
के किसी भी अंश को फोटोकॉपी, रिप्रॉड्यूस अथवा इलेक्ट्रॉनिक अथवा छान के किसी भी माध्यम
से संग्रह व पुनः प्रकाश की किसी भी प्रणाली द्वारा इस पुस्तक का कोई भी अंश प्रेषित, प्रस्तुत अथवा
पुनर्मुद्रित न किया जाए।

Ghumantu Lokjwan ki Sanskriti ke Urvashi Aayam

Ed. by

Dr. Hukumchand Jadhav

I.S.B.N. : 978-93-83862-18-4

© डॉ. हुकुमचंद जाधव

₹ : 750.00

प्रथम संस्करण : 2016

प्रकाशक : मित्तल एंड संस

C-32, आर्यनगर सोसायटी, प्लॉट-91, आई.पी. एक्स., दिल्ली-92

दूरभाष : 011-22756734

आवरण : राजकमल

शब्द संयोजक : पंकज ग्राफिक्स, दिल्ली-110092

मुद्रक : राधा ऑफसेट, दिलशाद गॉर्डन, दिल्ली

Published by : Mittal & Sons, C-32, Aryanagar Society, Plot-91, I.P.
Extn., Delhi-110092, INDIA.

e-mail : bhavna_pub@rediffmail.com

web : www.bhavnaprakashan.com

TRUE COPY ATTESTED BY

Shikha
Principa

The Shirpur Education Societys
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

भारतीय ग्र
जातियों द्वा
और उनकी
खेती के अ
की बिक्री, त
ग्राम समाज
को सहायत
पोतराज, डॉ
गाडिया लुहा
की घुमंतू
सामाजिक व
एक स्थान प
जातियां पाल
निवास करने
जीवन पर ग्र
लगा है। तीर
घोषित की ग
रखते थे औ
कोहरा छा गय
का अभिन्न उ
का एहसास
जनजीवन को
विषय बनाने :
इआ है।

डॉ. हुकुम
बंदू हैं। घुम
गा है। इस :
शामिल हो
छाईयों को
की इसी सं
दय पाठको
पक्ष अनुसंध

- अस्मिता को तलाशती घुमंतू जातियां :
डॉ. श्रीमती कल्याणी जैन 116
- भारत की घुमंतू जातियों का परिचय :
सी. चारुशीला विश्वनाथ ठाकरे 121
- घुमंतू जनजातियों की जीवन शैली :
डॉ. चन्द्रशेखर सिंह 126
- घुमंतू जातियों की कथा-व्यथा :
डॉ. आशा दीवान 129
- घुमंतू जातियों की लोकसंस्कृति :
डॉ. किशोर सिंह सोलंकी 134
- घुमंतू जातियों की लोकसंस्कृति और भाषा :
डॉ. संतरा चौहान 137
- घुमंतू जातियों की लोकसंस्कृति के आयाम :
डॉ. शीला शर्मा 140
- घुमंतू जातियां और आंचलिक साहित्य :
डॉ. यशेश्वरी धुव 145
- छत्तीसगढ़ की अहीर संस्कृति एवं उनकी लोकगाथाएँ :
डॉ. राजेश कुमार मानस 151
- भारत की घुमंतू जाति-बंजारा :
श्रीमति ज्योति भरणे 158
- घुमंतू जातियों की सामाजिक संरचना : बंजारा :
डॉ. अर्चना आर्य 162
- बंजारा जाति की नारी के श्रमसंस्कार लोकगीत :
डॉ. संतोष बी. तमखाने : डॉ. आर.एन.जगताप 169
- महाराणा प्रताप के वंशज बंजारा :
डॉ. सुनीति एस. आचर्य 174
- बंजारा जाति का समाजशास्त्रीय अध्ययन :
डॉ. कल्पना कोठारी 179
- कोंकण का घुमंतू ठाकर समाज :
डॉ. विजा मिलिंद गोस्वामी 183
- छत्तीसगढ़ की घुमंतू जातियां और उनका लोकजीवन :
डॉ. मन्तराम पादव 188

2015-16

ISSN 2277-9264

हिन्दी अकादमी, हैदराबाद

अप्रैल-जून, 2016

संकल्प

44 वर्षों से निरंतर प्रकाशित

ISSN = (2)

हिंदी कहानी

- 105 डॉ. सुनीति एस. आचार्य - कौन कहाँ मिलता है?
110 डॉ. किरणबाला अरोड़ा - सिक्के का दूसरा पहलू

कविता

- 115 रामधारी सिंह 'दिनकर' - सिंहासन खाली करो कि जनता आती है
116 प्रो. अभिराज राजेंद्र मिश्र - कुछ दरारे आ गई हैं!!
117 स्वदेश भारती - यात्रा-पथ
117 डॉ. रमा द्विवेदी - दे दो आकाश हमको
118 बुद्धिनाथ मिश्र - चाँद : प्रेमगीत
118 मत्स्येन्द्र शुक्ल - मजदूर का बेटा
119 ओम धीरज - माँ तुम शामिल हो गई अब पुरखों में
120 नरेंद्र राय 'नरेन' - मुक्तक
121 संतोष कुमार शा - हे नारी! तुम चुप क्यों हो?
122 कृष्ण कुमार यादव - नदियाँ
122 डॉ. कंचन सेठ - आतंक
123 अरविंद अवस्थी - गीत
123 कुंवर वीरेंद्र सिंह 'विद्रोही' - शिक्षक की व्यथा
124 रामचरण यादव - गीत
125 डॉ. मृदुल शर्मा - सिंहासन को नहीं खबर
125 नलिनीकांत - हाशुकु काव्य
126 डॉ. अनुज प्रताप सिंह - अतीत को प्रणाम
127 ज्योति नारायण - माँ के प्रति
128 डॉ. सोनाली मेहता - श्रद्धांजलि जगज्जीत सिंह को

आदान-प्रदान

- 129 डॉ. एन. गोपि - एक कवि की आत्मकथा

व्यंग्य

- 140 सत्यनारायण भटनागर - हिंदी में असफल होने का दर्द

लघु कथा

- 143 कमला प्रसाद चौरसिया - इच्छा शक्ति
144 दुर्गाशंकर राय - हँस के देखो
146 एस. सी. कटारिया - सौ नहीं जाते, तो दो सौ हो जाते

पुस्तक समीक्षा

- 147 डॉ. विवेकी राय - गलत के प्रति नकार का तीखा स्वर है :
'खूनस'

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. M. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 477

वर्ष 11
अंक 1

वृज
नान्दिनी
 (त्रैमासिक)

E-mail: jpsharma0169@gmail.com

विषयानुक्रम

मंगलाचरण	:	सम्पादक	1
सम्पादकीय	:	डॉ. जगदीश शर्मा	3
अंधेरे के द्वीप में नारी जीवन का चित्रण	:	श्रीमती कुसुम सता मिश्रा	4
Philosophy and Spritual vision of sri aurbindo	:	डॉ. नरेश कुमार, डॉ. संजीव कुमार	8
कालिदासीय बाह्यमय में मानवीय मूल्यों की प्रासंगिकता:	:	डॉ. जगदीश प्रसाद शर्मा	12
रामचरित मानस में नारी का स्वरूप	:	रेखा शर्मा	15
वर्तमान सदी की चुनौतियाँ और गांधी दर्शन की प्रासंगिकता :	:	डॉ. विपिन कुमार नीरज	18
कबीर और रहस्यवाद	:	डॉ. अनीता एस. कर्पूर	21
मंत्र योग के आयाम	:	डॉ. सुमन शर्मा	24
भारतीय नारी का स्वरूप और उसका दायित्व	:	विजय सिंह राजपूत	26
हिन्दी साहित्य का भक्तिकाल	:	डॉ. कमल कौशिक एवं श्रीकांत	28
आधुनिक परिप्रेक्ष्य में गुरु शिष्य संबंध की प्रासंगिता	:	शशि बाला	30
वैष्णव आचार्य, पीठ, मठ, और मंदिर	:	डॉ. प्रणव शर्मा, डॉ. प्रणीता	32
संस्कृति और शिक्षा	:	कमलेश शर्मा	35
साहित्य और विश्वशक्ति	:	अनीता आचार्य	37
शिक्षा में संस्कार रोषण एवं व्यक्तित्व विकास	:	डॉ. ए. के. त्रिवेदी	39
हिन्दी प्रहसन उद्भव एवं विकास	:	डॉ. अमर सिंह सैनी	42
त्याग बिना कुतः शांति	:	डॉ. अनीता त्यागी	44
उपनिषदों का शैक्षिक महत्व	:	डॉ. बलवन्त वैनीवाल	46
मटनागर की नृत्य गीत परम्परा	:	डॉ. सुनीति आचार्य	49
अथर्ववेद में ज्योतिष विषयक चिंतन	:	डॉ. पूनम धई, डॉ. वन्दना बशिष्ठ	51

TRUE COPY ATTESTED BY

Shirale
Principa

The Shirpur Education Society
Smt. N. R. Patil Arts Mahila
Shirpur, Dist. Dhule 425 40*

नटनागर की नृत्य-गीत परम्परा

श्रीमती एच. आर. पटेल महिला महाविद्यालय शिरपुर, जिला भुले (महाराष्ट्र)

डॉ. सुनीति एस. आचार्य

हिन्दी विभागाध्यक्ष

प्राचीन तमिल साहित्य में ऐसे अनेक नृत्यों का वर्णन मिलता है, जो कन्नन अर्थात् कृष्ण और नर्पिन्ने अर्थात् राधा द्वारा किये गये बताये गये हैं। इनकी लीलाओं में अनेक नृत्यों का उल्लेख है।

संत-साहित्य से ज्ञान होता है कि ये कथाएँ तत्कालीन समाज में बहुत प्रचलित थीं और उनका अभिनय 'बाल-चरित' नाटक के रूप में होता था। 'शिलप्पाधिकारम्' के 'आयचियर कुरवै' प्रसंग में इसी प्रकार के नृत्यों का वर्णन है। जिनका अभिनय 'आयर-कुल' में होता था। इन नृत्यों में प्रमुख 'कुरवैकूत्तु' है। 'शिलप्पाधिकारम्' में 'कुरवैकूत्तु' के सम्बन्ध में कहा गया है कि सात-नी ग्वालिन एक दूसरे का हाथ पकड़ कर नाचती थीं¹² उनके अनुसार विघ्न-बाधाओं को दूर करने के लिए उनके इष्ट देवता कन्नन से प्रार्थना करते समय उस नृत्य को करना आवश्यक था। उनके बीच यह प्रसिद्ध था कि कन्नन के एक बार अपने अग्रज बलराम (दाऊजी) और प्रेयसी नर्पिन्ने को लेकर यह नाच नाचा था। 'मणिमेरवले' में भी इस 'कुरवैकूत्तु' का उल्लेख है। (मणिमेरवले- 19, 65-66)

कन्नन से सम्बन्धित एक दूसरे नृत्य का नाम 'कुटकूत्तु' है। जिसमें 'आयर-कुल' के नर-नारी भाग लेते थे¹³ 'शिलप्पाधिकारम्' में कन्नन द्वारा किये ग्यारह (11) प्रकार के नृत्यों का विवरण मिलता है। कहा गया है कि 'कुटकूत्तु' का नृत्य कन्नन ने अनिरुद्ध को कैद करने वाले वाणासुर का वध कर

लौअ आते समय सोनगर (सोन्नितपुर) की गलियों में किया था। कन्नन (कृष्ण) से सम्बन्धित दो और नृत्य 'अल्लीवाडल' और 'मल्लाडल' हैं। 'मणिमेखले' में कन्नन द्वारा किये गये "वेडू" नाम के नृत्य का भी वर्णन है। (मणिमेखले-3, 112-1233)

बाद के आलवार-भक्तों की रचनाओं में तो इस प्रकार की अनेक लीला-प्रेम-लीलाओं का समावेश प्रचुर मात्रा में हुआ और ब्रज-संस्कृति में तो पुरातन-काल से लेकर अब तक बारहों-मास श्रीराधा और कृष्ण के पारम्परिक नृत्य-गाणन की परम्परा निरन्तर बनी हुई है।

साधन के रिमझिम मल्लहार गीतों की सुरीली तान जब कहीं रात्रि के घोर सन्नाटे में भी ब्रज-वालाओं के कण्ठ से मुखरित हो उठती है तो दूर-दूर तक का वातावरण रसमय हो जाता है। आवा-गमन करने वाले अकेले पथिकों खेत-किसानों को इन ध्वनियों को सुन हिम्मत बँध जाती है। श्रावण-मास में मधुरा-वृन्दावन की सभी रास-मण्डलियाँ वहीं निवास करती हैं और सुबह-शाम रासधारी बालक राधाकृष्ण, गोपी-ग्वाल, पशोदा आदि का रूप धारण कर रास किया करते हैं। श्रीकृष्ण के मधुर-नृत्य की छटा परदेशी-दर्शनार्थियों की अत्यन्त आकर्षित करती है। सम्भव है कि 'कुटकूत्तु' और 'मधुर-नृत्य' एक रहे हों।

इसी प्रकार कार्तिक-मास में रासधारियों द्वारा होने वाली लीला 'महारास' भी 'कुरवैकूत्तु' के समान है और इसी तरह वहाँ पूरे वर्ष संगीतमय वातावरण बना

इकाएक

परमाणु ऊर्जा, अंतरिक्ष, उपकरणिकरण, सुरक्षा, सूचना प्रौद्योगिकी एवं ई-अभिज्ञान जैसे राष्ट्रीय महत्व के क्षेत्रों की आवश्यकताओं को संपूर्ण समाधान एवं प्रणाली आधारित प्रदान करने वाली एकमेव बहु-प्रौद्योगिकी कंपनी
आत्मनिर्भरता हेतु संकल्पशील

एकीकृत साक्षात् प्रणाली

अंतराकाशिक संचार साक्षात् प्रणाली

वीवी पैर सहित इवीएम

मिसाइल सेक्योरिटी सुविधा

मासिकीय ऊर्जा संचय हेतु निरंतर कक्ष

उत्पाद: निबंधन एवं स्वचालन उपकरण, कंप्यूटर आधारित प्रणाली, संचार प्रणाली, रेन्टेन प्रणाली, इन्वोल्यूशन एवं नेटवर्किंग प्रणाली, एकीकृत माध्या समाधान, इलेक्ट्रॉनिक ऊर्जा मीटर, इलेक्ट्रॉनिक घटक प्रणाली, ई-अभिज्ञान समाधान की कड़ी में आगे भी और.....

इलेक्ट्रॉनिक्स कारपोरेशन ऑफ इंडिया लिमिटेड

भारत सरकार (परमाणु ऊर्जा विभाग) का उद्योग

दिल्ली - 500 062

टेलीफोन: +91 46 27126671

ई-मेल: info@ecel.co.in

वेब: www.ecel.co.in

संकल्य

हिफ्ती अकादमी, दिल्लीबाद

जनवरी-मार्च, 2016

तर्कों से निरंतर प्रकाशित

2015-16

50

संपादकीय कार्यालय

प्लॉट नं.10, रोड नं.6, समझपुरी कॉलोनी
न्यू नागोल के पास, हैदराबाद-500 035 (तेलंगाना)
फोन : 040-24054306

संकल्प (त्रैमासिक)

- प्रकाशित सामग्री की रीति-नीति या विचारों से हिंदी अकादमी, हैदराबाद या संपादक मंडल की सहमति अनिवार्य नहीं है।
- 'संकल्प' से संबंधित सभी विवादरूपद मामले केवल हैदराबाद न्यायालय के अधीन होंगे।

शुल्क भेजने का पता :

मनीआर्डर या बैंक ड्राफ्ट हिंदी अकादमी हैदराबाद के नाम...

राशि : डॉ. गोरखनाथ तिवारी

प्लॉट नं.25B/ए, ब्लॉक नं.11, वीसरी मंडल,

जबलिया टाउनशिप, मल्लापूर,

हैदराबाद-500 076 (आ.प्र.)

फोन : 09441017160

मूल्य :

वार्षिक : रु.350/-, आजीवन : रु.2,000/- (व्यक्तिगत)

संस्थाओं के लिए : वार्षिक : रु.800/-, संस्थाक सदस्यता शुल्क : रु.2,500/-

विशेष संस्थाक शुल्क : रु.5,100/-

विदेशों में वार्षिक : \$60

आवरण

नरेंद्र शाय 'नरेन'

विषयकार एवं लेखी

हस्त संयोजन

जी.श्रीराम मूर्ति डॉटा प्रासेसर

प्लॉट नं.199, एच.टी.ए. कॉलोनी,

अमरकोटपुरम, हैदराबाद-500 070

फोन : 092017632717

मुद्रक

कॉपीक आर्ट प्रिंटरस

40-ए.सी.एच.बी

विश्वनाथ, हैदराबाद-500 044

फोन : 040-27618261, 27653348

HUE COPY ATTESTED BY

Principa
Principa

**The Shirpur Education Society's
Smt. M. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407**

विषय-क्रम

संपादकीय

5 प्रो.टी.मोहन सिंह - विश्वविद्यालयों में राजनीतिक इस्तेमाल : समस्यार्ण और समाधान

जन्मदिन स्मरण

15 डॉ.गोरखनाथ तिवारी - दक्षिण हिंदी महासमर के अर्जुन : बदरीविशाल पिली जी

विशेष

22 प्रो.पिलीप सिंह - कहां-कहां से गुजर गया कित्तबो के बहाने

आलेख

32 डॉ.विवेकी राव - डॉ.वेदप्रकाश अमिताभ : सनीकक व्यक्तित्व का निष्कार

39 मोधाता राय - सूर की रामकथा और मानस

47 प्रो.विजय कुलश्रेष्ठ - गत शती के महिला उपन्यास और परिवर्तित मनोवैज्ञानिक संदर्भ

52 डॉ.इसपाक अली - हिंदी कथा साहित्य में युद्ध विमर्श

55 डॉ.सुनीति आचार्य - श्री कृष्ण-भक्ति में अवलोकनवाद की शक्ति

60 डॉ.भानु जी पाण्डेय गंग - प्रेमवाद और शरतावाद के उपन्यासों में सामाजिक-संवेतना

64 डॉ.राजेश चंद्र पाण्डेय - निराला के नवगीत और संवेदना के विविध आयाम

67 कृष्ण कुमार यादव - प्रकृति का उत्प्लास पर्य है बसंत

71 सुर्यकांत विपाठी - विद्यापति के काव्य में स्वरो की संगीतमयता

74 डॉ.किरण भावा अरोड़ा - चर्चभेद एवं श्री नरेश मेहता का काव्य शकरी

76 डॉ.अजु लता - जामिना प्रथम का काव्य साहित्य

एक आलोचनात्मक अध्ययन

84 डॉ.विजय मंडील - हिंदी काली में युद्ध संकल्प

90 डॉ.के.गणधी - अतिरिक्त काव्य के हिंदी अर्थक : आधुनिक काव्य

94 डॉ.पार्वती - स्वभाव और आरण्य की साहित्यिक

98 लाडुजय रोमी देवी - साहित्यिक के अर्थककाव्य कृति : आधुनिक काव्य

99 मुनेज कुमर - अर्थककाव्य के अर्थककाव्य कृति : आधुनिक काव्य

2015-2016

ISSN = 03

वर्ष 11
अंक 1

ISSN - 2279-0519

वृज
नान्दिनी
 (त्रैमासिक)

E-mail: jpsharma0169@gmail.com

विषयानुक्रम

मंगलाचरण	:	सम्पादक	1
सम्पादकीय	:	डॉ. जगदीश शर्मा	3
अंधेरे के द्वीप में नारी जीवन का चित्रण	:	श्रीमती कुसुम लता मिश्रा	4
Philosophy and Spritual vision of sri aurbindo	:	डॉ. नरेश कुमार, डॉ. संजीव कुमार	8
कालिदासीय बाहुमय में मानवीय मूल्यों की प्रासंगिकता:	:	डॉ. जगदीश प्रसाद शर्मा	12
रामचरित मानस में नारी का स्वरूप	:	रेखा शर्मा	15
वर्तमान सदी की चुनौतियों और गांधी दर्शन की प्रासंगिकता :	:	डॉ. विपिन कुमार नीरज	18
कबीर और रहस्यवाद	:	डॉ. अनीता एस. कर्पूर	21
मंत्र योग के आयाम	:	डॉ. सुमन शर्मा	24
भारतीय नारी का स्वरूप और उसका दायित्व	:	विजय सिंह राजपूत	26
हिन्दी साहित्य का भक्तिकाल	:	डॉ. कमल कौशिक एवं श्रीकांत	28
आधुनिक परिप्रेक्ष्य में गुरु शिष्य संबंध की प्रासंगिकता	:	शशि बाला	30
वैष्णव आचार्य, पीठ, मठ, और मंदिर	:	डॉ. प्रणव शर्मा, डॉ. प्रणीता	32
संस्कृति और शिक्षा	:	कमलेश शर्मा	35
साहित्य और विश्वशांति	:	अनीता आचार्य	37
शिक्षा में संस्कार रोपण एवं व्यक्तित्व विकास	:	डॉ. ए. के. त्रिवेदी	39
हिन्दी प्रहसन उद्भव एवं विकास	:	डॉ. अमर सिंह सैनी	42
त्याग बिना कुतः शांति	:	डॉ. अनीता त्यागी	44
उपनिषदों का शैक्षिक महत्व	:	डॉ. बलवन्त बैनीवाल	46
नटमंगर की मूल्य गीत परम्परा	:	डॉ. सुनीति आचार्य	49
अथर्ववेद में ज्योतिष विषयक चिंतन	:	डॉ. पूनम चर्ई, डॉ. वन्दना वशिष्ठ	51

TRUE COPY ATTESTED BY

Shikale
Principa

The Shirpur Education Societys
Smt. N. R. Patil Arts Mahila
Shirpur, Dist. Dhule 425 40*

2015-16

ISSN = (06)

वर्ष 38, अंक-1, जनवरी-फरवरी, 2015

राजाजाबख्त

साहित्य कला एवं संस्कृति का संगम

रसखान विशेषांक

गगनांचल

जनवरी-फरवरी, 2015

प्रकाशक

सतीश चंद मेहता
महानिदेशक
भारतीय सांस्कृतिक संबंध परिषद्
नई दिल्ली

संपादक

अरुण कुमार साहू
उप-महानिदेशक

ISSN : 0971-1430

संपादकीय पता

भारतीय सांस्कृतिक संबंध परिषद्
आजाद भवन, इंदरप्रस्थ एस्टेट
नई दिल्ली-110002
ई-मेल : ddgas.iccr@nic.in

गगनांचल अब इंटरनेट पर भी उपलब्ध है।
www.iccrindia.net/gagnanchal पर
क्लिक करें।

गगनांचल में प्रकाशित लेखादि पर प्रकाशक का कॉपीराइट है किंतु पुनर्मुद्रण के लिए आग्रह प्राप्त होने पर अनुज्ञा दी जा सकती है। अतः प्रकाशक की पूर्वानुमति के बिना कोई भी लेखादि पुनर्मुद्रित न किया जाए। गगनांचल व्यक्त विचार संबद्ध लेखकों के होते हैं और आवश्यक रूप से परिषद् की नीति को प्रकट नहीं करते।

	शुल्क दर	
वार्षिक :	₹	500
	यू.एस. \$	100
त्रैवार्षिक :	₹	1200
	यू.एस. \$	250

उपर्युक्त शुल्क-दर का अग्रिम भुगतान 'भारतीय सांस्कृतिक संबंध परिषद्, नई दिल्ली' को देय बैंक ड्राफ्ट/मनीऑर्डर द्वारा किया जाना आवश्यक है।

मुद्रक : सीता फाइन आर्ट्स प्रा. लि.
नई दिल्ली-110028
www.sitafinearts.com

विषय-सूची

लेख

- हमारे अभिलेखागार से 5
- रसखान की रचनाओं में ब्रजभूमि की बनगी वर्षा रानी 8
- रसखान का कृष्ण प्रेम सकीना अह्तर 16
- मानवीय मूल्य और प्रेम के अनन्य कवि—रसखान डॉ. दीपक नरेश 18
- साक्षी विरासत के वाहक रसखान संजीव श्रीवास्तव 20
- फाग के रंग : रसखान के संग मीरा अवस्थी 22
- स्वच्छंद काव्यधारा के कवि : रसखान वनिता कुमारी 25
- रसखान, श्रृंगार और जीवन रस अशोक मनोरम 27
- कान्हा भक्ति मयूर-पंखी प्रतिभा के हस्ताक्षर रसखान डॉ. वेणुगोपाल कृष्ण 32
- रसखान की काव्य कला प्रो. जोहरा अफजल 36
- रसखान के प्रेम की अवधारणा राजेंद्र परदेसी 38
- प्रकृति और कान्हा के सौंदर्य उपासक—रसखान डॉ. भावना शुक्ल 41
- रसखान : एक विलक्षण व्यक्तित्व डॉ. शिल्पा रस्तोगी 44
- कृष्ण भक्त कवि — रसखान सुरेश सक्सेना 48
- जो पशु हो तो कहां बश मेरो... डॉ. गोपाल कमल 50
- रतिमुक्त काव्यधारा के प्रवर्तक—कवि रसखान डॉ. सुनीति एस. आचार्य 60

TRUE COPY ATTESTED BY

Prudhvi
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. N. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

Shirpur Education Society's
Smt. H.R Patel Arts Mahila College, Shirpur
NAAC Reaccredited "A" GRADE (CGPA 3.02),
KBCNMU Academic Grading: "A" Grade

Department of Physical Education & Sports

Dr. Sharda Shitole
Principal.

Dr. Vinay Pawar
Ph.D.
Director of Physical Education

2020-21

Outward No. /

Date: 10/01/2021

2018-2019					
7.	Right to Play in School Special Issue. [94, January 2019 pp. 56-58.]	Research Journey <i>UGC Listed</i>	Tushar Verma	International 6.20	2348-7143
8.	Effect of SAQ Drills on Selected Physical Fitness of Female Badminton Players of NMU, University. [Special Issue. 94, January 2019 pp. 58-59.]	Research Journey <i>UGC Listed</i>	Harshada, Patil	International 6.20	2348-7143
9.	Information and Communication Technology (ICT) In Education	Research Journey <i>UGC Listed</i>	Harshada Patil	International 6.20	2348-7143
2019-20					
10.	Comparative Survey Of Selected Postural Deformities In School Children Of Shirpur City	Vidyawarta Multidisciplinary UGC 62759	Harshada Patil	National 5.13	2319-9318
2020-21					
11.	Yogic Ansana For Rehabilitation of Postural Deformities	International Multidisciplinary Quarterly Research Journal UGC 40776	Harshada Patil	National 6.39	2277-5730

E-Book Publication

1.	Sports Training: A Book for Physical Education Students	International	Dr Mukesh Solanki	http://www.lulu.com/shop/dr-mukesh-solanki-and-dr-vinay-pawar/sports-training-a-book-for-physical-education-students/ebook/product-23587831	2018	ISBN : 978-1-387-71592-3
----	---	---------------	-------------------------	---	------	--------------------------

(2015-16)

International Online Physical Education & Sports Research Journal

Academic Sports Scholars

ISSN NO - 2277-3665

Impact Factor : 2.1052 (UIF) [Yr.2014]

ISSN:2277-3665

Impact Factor : 2.1052(UIF)

Volume - 5 | Issue - 1 | Jan - 2016

ISSN
17

Relationship of Ego Strength, General Well Being and Health Related Physical Fitness of Volleyball Players

¹Vinay Pawar and ²Tushar Verma

¹PhD Director of physical Education, Smt. H.R Patel Mahila Arts college Shirpur Maharashtra.

²Teacher, P.G.S.I. College Jyoli(Almora) Uttarakhand.

ABSTRACT

The purpose of the study was to find out the relationship between health related physical fitness with Ego Strength and General Well Being of volleyball players with age of 16+/- 2.15 year. For this 50 players as a sample from Volleyball club (ABSF) of Pune city were selected. For assessing the general well being questionnaire developed by (Duda J L, 1989) was used. For measuring the ego strength questionnaire constructed by (Verma, 1990) was used. The health related fitness variables were pull ups for muscular strength and sit ups for muscular endurance was selected. Person product movement correlation was used as statistical tool for finding the relationship between healths related physical fitness with Ego Strength and General Well Being of volleyball players. The results obtained revealed that there were insignificant relation were found in case of health related physical fitness with Ego Strength and General Well Being of volleyball players.

KEYWORDS :ego strength, general well being, health related fitness

INTRODUCTION

Sports psychology is subjects which is concerns and concepts with terms such as motivation an arousal level, skill acquisition, feedback reinforcement anticipation, psychological preparation, attention attitudes, emotional wealth and the management of stress. Psychological variables such as competitive anxiety, ego strength and general well beings are critical to performance. Not much research work has been conducted on said variables and their effect on performance. (D. Alfermann &

(Signature)
Principa

ISSN : 2347 - 3592

Quality Impact Factor : 5.56 (CARS)

<http://www.researchjournals.in>

Connect with us

A COMPARATIVE STUDY OF SELECTED PHYSIOLOGICAL VARIABLES OF POWER ATHLETES AND LONG DISTANCE RUNNERS

Faheem Faisal¹ and Vinay Pawar²

¹M.Phil Scholar, Bharati Vidyapeeth University's College of Physical Education, Pune

²Director of Physical Education, Smt. H.R.Patel Mahila Arts College, Shirpur

ABSTRACT

The purpose of the study was to find out the differences in selected physiological variables among the power athletes and long distance runners. For this researcher had selected 30 collegiate athletes who had represented intercollegiate tournaments of S.G.B Amravati University as the subjects, 10 from each power event athletes i.e. jumper and sprinter and 10 from long distance athletes. The age of the subjects was ranging from 22-25.54 years. The Physiological variables selected in this study were Vital capacity, Pulse rate, Blood pressure, Body composition & Body fat percentage. To assess the selected variables i.e. vital capacity Spiro-meter, for pulse rate manual palpation method, for blood pressure manual method & for skin fold measurement skin fold caliper were used. The statistical technique (ANOVA) was used to analyze the data and the level of significance was fixed at 0.05. The results of the study revealed that there were no significance differences were observed in vital capacity, heart rate, systolic blood pressure & diastolic blood pressure. The significance difference was found in lean body mass, & body mass percentage.

KEYWORDS: Vital Capacity, Skinfold Caliper, Sub Scapula, Suprailiac, Spiro meter, Systolic Blood Pressure (S.B.P), Diastolic Blood Pressure (D.B.P), Bioelectrical impedance analysis (BIA)

INTRODUCTION

In present scenario techno scientific age the world has completely changed in all aspects due to new discovery and research conducted in sports and games (ballad, 1992). The main aspects of all the research to emphasis in order to achieve high level of performance in term of physiological fitness. For the physiological system of the body to be fit, they must function well enough to support the particular activity that the individual in performing since different activities make different demands upon the organism (Lawrence, 1982).

The sport of track and field encompasses a variety of events with different physical requirements. Athletes participating in power events (e.g., sprints, hurdles, jumps) train at maximal or

Available Online at <http://www.researchjournals.in>. This is an open access refereed article distributed under the Creative Common Attribution License which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

TRUE COPY ATTESTED BY

Principle
Principle

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

2015-16

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

Research Journal
warta™

ISSN = (11)

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

14) Educational Communication Practices: Role of ICT Prof. Dr. Sanap Satyam Kakasaheb, Talegaon Dabhade, Pune	71
15) Freedom of Information and The Library Milica Cvetkovic Stosic, Serbia	77
16) IFRS 1 & Converged Ind AS 101 Comparative Study Manishkumar G. Vora, Ahmedabad (Gujarat)	82
17) PSYCHOLOGY OF THE UPANISADS Prof. Dipen Kumar Nitinbhai Trivedi, Balasihor (Gujarat)	86
18) IMPACT OF GLOBAL WARMING ON THE ENVIORNMENT Dr. Nandini P. Wagh, Chopda, Dist.Jalgaon (M.S.)	88
19) The Significance of Workplace Lighting arrangement Dr. Rashmi Verma, Neemuch (M.P.)	90
20) Characteristics of the Paudi Bhuyan Country ; A Micro Level Study in..... Dr. Bhakta Charan Pradhan, Deogarh	93
21) लोकशिक्षक : संत गाडगे बाबा प्रा. दिलीप जाधव, सिडको, नाशिक.	102
22) निवडणूक खर्च नियंत्रण व उपाययोजना प्रा. विलास एस. टाले, वृलडाणा	107
23) ग्रामीण व कृषी विकासात नाबाईचे योगदान प्रा. भाणिकराव एम. कवस्के, गाडेगांव (तेल्हारा) ता. नेल्हारा जि. अकोला	114
24) उद्योगधंद्यांच्या स्थानिकीकरणावर प्रभाव टाकणाऱ्या घटकाला अभ्यास प्रा. सांटन झावरु पाटील, गिरपुर, ता. गिरपुर जि. धुळे.	115
25) खानदेशातील स्वातंत्र्य चळवळीत: आपत्री गुला महाराजांचे योगदान प्रा. सुनिल भालेराव पाटील, शहादा जि. नंदुरवार	118
26) मौलाना आझाद अल्पसंख्याक आर्थिक विकास महामंडळ : आवश्यकता व महत्त्व प्रा. श्रीमती. वानखेडे पूर्णिमा सिताराम, देवपुर, धुळे (महाराष्ट्र)	122
27) विल्लीय समावेशनात पेमेंट बँकानां उपयुक्तता प्रा. वासनीकर श्यामराव लक्ष्मण, विंझर, ता. वेल्हे, जि. पुणे.	127

❖ **विद्यावार्ता** : Interdisciplinary Multilingual Referred Journal **Impact Factor 3.102 (IJIF)**

TRUE COPY ATTESTED BY

H. R. Patel
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 40*

Impact Factor- 0.9241

ISSN - 2321-0389 (Print) 2015-16
ISSN - 2321-0397 (Online)

संशोधन क्रांती

2015-16

ISSN - (12)

SANSHODHAN KRANTI

International Multidisciplinary Research Journal

Chief Editor
Mr. Chetan B. More

Index

Sr. No.	Author	Paper Title	Page No.
1	Prof. Pachore Rohini N.	Constraints to Women Empowerment in India	1-7
2	Mrs. Varsha Hiranandani	INDIAN WOMEN EMPOWERMENT AND IT'S CHALLENGES	8-12
3	Shyamunder Abuj	A Review on Computer Viruses & To avoid viruses	13-21
4	Miss. Mali Nagina Subhash	The Process of developing leadership qualities and its importance in 21 st century	22-28
5	अभिनव दिव्यांशु	प्राचीन भारत एक रुपरेखा - पुस्तक समीक्षा	29-31
6	प्रा. डॉ. दत्ता परदेशी	महात्मा फुल्यांचा सत्यशोधकी स्त्रीवाद	32-35
7	प्रा. लोटन झावरु पाटील	महाराष्ट्रातील लोकसंख्येच्या लिंग गुणोत्तराच्या वैशिष्ट्यांचा भौगोलिक अभ्यास	36-43

TRUE COPY ATTESTED BY

Prithaipa

The Shirpur Education Society's
Smt. N. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

International Multilingual Research Journal

Vidyawarta^{TM}

Issue-10, Vol-01, April to June 2015

2015-16

ISSN - (13)

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

29) राजर्षि शाहू महाराजांचे सामाजिक विचार प्रा.जायभाये राहुल बळीराम, पाटोदा.जि.बीड.	126
30) बदलत्या मानवी मूल्यांचा भारतातील कुटुंब जीवनावर होणारा परिणाम सुचेता प्र.कदम, डॉ.एस.आय.कुंभार, भारती विद्यापीठ	128
31) जळगाव शहरातील कचरा वेचणाऱ्या महिलांच्या समस्या व त्यांचे मुलभूत हक्क प्रा. डॉ.व्ही.जे. पाटील, डॉ.आर. व्ही. भोळे, जि. जळगाव	131
32) भारतातील बालकामगारांच्या समस्या प्रा. एस. टी. पाटील, जळगाव (महाराष्ट्र)	134
33) जलसिंचनाचे व्यवस्थापन काळाची गरज प्रा.प्रमोद मेश्राम, राजापूर, जि.रत्नागिरी.	135
34) कृषी विकासासाठी शेती पध्दतीत बदल करणे काळाची गरज प्रा.एल.झेड.पाटील, शिरपूर जि. धुळे	137
35) भारतीय अर्थव्यवस्थेत उद्योगाचे महत्त्व कदम कूलदीप शंकरराव, नायगांव (बा.)	141
36) ग्रामीण विकासात ग्रामसभेचे योगदान : एक दृष्टीकोण प्रा. के. एल. कुमारे, शहादा जि. नंदुरबार	143
37) महिलाओं के विरुद्ध हिंसा डॉ. प्रतिमा दीक्षित, जबलपुर	146
38) शिक्षा के उद्देश्य - प्रणाली डॉ. सुनिता सेगा, Warangal Dist. TELANGANA	149
39) प्रेम एवं वेदना के अमर प्रहरी: कवि चन्द्रकुंवर बर्तवाल अनूप प्रसाद, श्रीनगर गढ़वाल	153
40) कथक नृत्य का भाव अलंकरण सौ सुमुखी अनिरुद्ध अशणी, झुंझुनू, राजस्थान	155
41) आगरा के महाविद्यालयों के पुस्तकालयों में कर्मचारी प्रबन्धन: एक अध्ययन सतगुर प्यारी, आगरा	159

TRUE COPY ATTESTED BY

Principal

The Shirpur Education Society
Smt. N. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

2015-16

ISSN (197)

ISSN 0976-688X

Vol.VI • No.1 • Jan.-April 2016

KHANDESH LIBRARY ASSOCIATION

KLA-RJ

KLA Research Journal

LIBRARY & INFORMATION SCIENCE,
COMPUTER SCIENCE AND INFORMATION TECHNOLOGY

A Peer Reviewed Journal

KLA - RJ

KLA Research Journal

Library & Information Science,
Computer Science and Information Technology

A Peer Reviewed Journal

KLA - RJ

Vol. VI

No.1

Jan - April 2016

ISSN 0976-688X

Chief Editor

Dr. Vinay B. Patil

Managing Editor

Mr. Chandrakant Satapute

Mr. Yuvraj B.Mali

Associate Editor

Dr. Anil Chikate

Mr. Ravindra M. Mendhe

Members

Dr. Dilip M. Deshmukh

Mr. Shirsh Zope

Mr. Vilas Deshmukh

Mr. Pradip Patil

Editorial Assistance

Mr. Pankaj Deshmukh

Dr. Tushar Patil

Mr. Rahul Khandare

Dr. Hemkanti Chaudhari

Dr. Mrs. Pushagjali Patil

Mr. Vinod Raghuvangi

Mr. Chandrashekhar Wani

Mr. Shiram Dautkhane

Mr. D.R. Patil

Mr. Gopal Patil

Mr. Manish Vankar

Mrs. Mangala More

Mr. Sunil P. Patil

Mr. T.S. Patil

Mr. Dipak Ghuge

Mr. R.C. Patil

Mr. V.R. Kamble

Mr. Sudhir S. Patil

Published in - January, May, September

Copyright © KLA Research Journal

• Annual Subscription

Individual -

Rs. 250*

Institutional -

Rs. 350*

For Life Member of

Khandesh Library Association - Free

(Note - Payment should be made by M.O./D.D. drawn in favour of Khandesh Library Association at Jalgaon.) Subscription amount can also be sent through Bank into...

Bank of Baroda, Jalgaon.

A/c No. 19580100005792

Editorial Board is not responsible for the views expressed by the authors.

National Editorial Advisory Board

Prof. Laxman Rao, Hyderabad

Dr. S.K. Patil, Pune

Dr. A.K. Chakraborty, Kolkata

Dr. Konnurmath, Mumbai

Dr. Pandurang Konnur, Bangalore

Dr. T.R. Borse, Jalgaon.

Dr. Mohan Kherde, Amaravati

Dr. Susham Podwal, Mumbai

Dr. Sanjay Katariya, New Delhi

Dr. D.R. Deshpande, Nagpur

Dr. Pawan Agrawal, Baroda

Dr. Shalmi Lohitkar, Nagpur

Dr. Narayan Barse, Mumbai

Dr. Namita Khot, Kolhapur

Dr. G.A. Buwa, Ratnagiri

Dr. Vaishali Chavhan, Amaravati

Dr. Nilesh Gavande, Chikhali

Dr. Prashant Deshmukh, Yeotmal

Dr. Krishankumar Mandgaonkar, Yeotmal

Dr. Jagdish Kulkarni, Nanded

Dr. Ranjit Dharmapurkar, Nanded

Dr. Satyaprakash Singh, New Delhi

Dr. Suresh Jange, Gulbarga

Dr. Anup Pradhan, Jaipur

Prof. Dr. U.C. Sharma, Dr. H.G. Sagar University

Dr. Sonal Singh, Vikram University, Ujjain

Dr. Prashant Pandey, Bhopal

Dr. Ms. Meeta Rathod, Surat

Dr. V.T. Kamble, Gulbarga

Dr. D.K. Veer, BAMU, Aurangabad

Dr. B.M. Pange, Pune University,

Dr. Pramode Dakhole, RTM, Nagpur

Dr. Pratibha G. Taksande, Wardha

Dr. Madhukar, Shewale, YCMOU, Nasik

Dr. Shashank Sonawane, BAMU, Aurangabad

Dr. Nandkishore Dahibhate, NCL, Pune

Dr. U.P. Nalhe, Wardha

Dr. Subhash Chavan, Aurangabad

Dr. Shivshankar Ghumre, Jalana

Dr. Sarika Sawant, Mumbai

Dr. Ramesh Naik, KUD, Dharwar

Dr. B.A. Sanase, Director, Public Library, Mumbai

Mr. Ajay Kambale, Mumbai

Mr. Bhupendra Bansod, Mumbai

Place your order with**• KLA Research Journal**

The Secretary, Khandesh Library Association,

35, Shastri Nagar, Ramchand Road,

Jalgaon - 425002 (M.S.), India

email - klajournal2010@gmail.com

• Atharva Publications

Basement, Om Hospital, Near Anglo Urdu

Highschool, Dhake Colony, Jalgaon - 425001

Ph.No. 0257-2239666

E-Mail : atharvapublications@gmail.com

www.atharvapublications.com

KLA Research Journal

Library & Information Science,
Computer Science and Information Technology

A Peer Reviewed Journal

KLA - RJ

Vol. VI

No. - 1

Jan - April 2016

ISSN 0976-688X

CONTENTS

- Status of J. T. Mahajan Engineering College Library Automation :
A Case Study 05
- Avinash Sumant Sonawane
- ✓ Library Automation - A Step Towards Future Librarian Ship with Special
Reference to Indexing ..... 07 ✨
- Dr. H. M. Chaudhari
- A Differential Study of Traditional and Modern Trends in Library
Information Science in India 11
- Pankaj R. Deshmukh
- Newspaper Library : Platform to Create Literate Communities In
Rural Maharashtra, A study of Library Katta in Khandesh Region. 14
- Dr. Chandrakant R. Satpute
- Library Automation and Their Technical Services in New Era 16
- Mr. Chandrashekhar D. Wani
- New Phase in Digital Libraries : Future and Prospects 19
- Dr. Tushar M. Patil
- शैक्षणिक ग्रंथालयांची आर्थिक साधने २१
- प्रा. गोपाल राजाराम पाटील
- खानदेश विभागातील विधी महाविद्यालयातील ग्रंथालयाची वाढ व विकास यांचा एक
चिकित्सक अभ्यास २४
- चव्हाण महेंद्रसिंग
- ताराचंद पाटील
- ग्रंथालयाची सुरक्षितता व आधुनिकीकरण २७
- प्रा. अनिकेत नारायण वारुळकर
- प्रा. चंद्रशेखर धनराज वाणी
- संशोधन प्रक्रिया ३१
- टी. एस. पाटील
- RFID Technology for Libraries 34
- Kinjal Parekh
- Deep Kaushikbhai Patel
- Calibre: Open-Source eBook Manager .....
- Ms. Sandhya. F. Dokhe

TRUE COPY ATTESTED BY

Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. N. B. Patil Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 404

Aravva Publications • 3

ISSN 2394-5303

2015-18

20-C

19

International Multilingual Research Journal

Printing Area

Issue-08, Vol-01, Aug. 2015

ISSN - 10

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

❖ Editorial Board ❖

❖ Advisory Committee ❖

- 1) Dr. Vikas Sudam Padalkar , Japan
- 2) M.Saleem, Sialkot , Pakistan
- 3) Dr. Upadhye Bharat (Sangali)
- 4) Dr. Vinita Sasantani , Pune
- 5) Prof.Sunade Yogesh , Satara
- 6) Dr. Parikaj Kumar U.P
- 7) Prof. Ganesh Khandare, Mangrulpir
- 8) Dr. Wankhede Umakant , M.S.
- 9) Dr. Vipray, U.P
- 10) Manoj kumar Singh , New Delhi
- 11) Dr. Falguni C. Shastri , Gujrat
- 12) Dr. Nilendra Lokhande (Mumbai)
- 13) A. Durga Prasad, Telangana
- 14) Prof. Ramakant Choudhari, Dhule

- 1) Dr. Yerande V. L., Nilanga
- 2) Dr. Yallawad Rajkumar , Parli v.
- 3) Dr. Durga Kant Chaudhary, U.K.
- 4) Dr. Shinde Sunil , Parbhani
- 5) Dr. Awasthi Sudarshan , Parli v.
- 6) Dr. Rajeshchandra Pandey, U.P.
- 7) Mr.M.Muthu , Chennai
- 8) Dr. Rakhi Tyagi, (Meerut) U.P.
- 9) Archana Mankar, Nashik
- 10) Dr. Chodhari N.D. , Kada
- 11) Shatrughan Jha, Haridwar
- 12) Dr. Sarad Kumar Mishara, U.P.
- 13) MD. Shahbaz Khan, Bhagalpur
- 14) Dr. G. Rajeshwar Kumar, Telangana

Note : The Views expressed in the published articles, Research Papers etc. are their writers own. 'Printing Area' dose not take any libility regarding appoval/disapproval by any university, institute, academic body and others. The agreement of the Editor, Editorial Board or Vidyawarta is not necessary. Disputes, If any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra, India)

अक्षरजुळवणी व पृष्ठरचना: अर्चना घो. || मुखपृष्ठ शेख जहिर आणि अशोक कळवणकर, पुणे

<http://www.vidyawarta.blogspot.com>

<https://sites.google.com/site/vidyawartajournal>

卐 **Printing Area** : Interdisciplinary Multilingual Referred Journal 卐

14) COGNITIVE ANALYSIS OF THE GUSTATORY VERB IN HINDI Madhavi, Varanasi	74
15) A STUDY OF ATTITUDE TOWARDS EDUCATION OF MUSLIM PARENT'S OF.... Amulya Kumar Acharya, Kolkata	78
16) मराठवाड्यातील उच्चशिक्षण: संख्यात्मक विस्तार मात्र गुणवत्तेचा -हास डॉ. व्ही.एल. एरंडे, प्राचार्य, निलंगा	82
17) आधुनिक मराठी कवितेची सैध्दांतिक चौकट डॉ. हिराजी बनपूरकर, चामोर्शी जि. गडचिरोली	85
18) स्वीवादी साहित्य : भूमिका आणि स्वरूप प्रा. डॉ. चारुशिला राजेश्वर रुमाले, अकोला	92
19) माळव्यांतील वाङ्मयांच्या शिल्प शैलीवर मराठा शिल्प शैलीचा पडलेला प्रभाव प्रा.डॉ.एच.आर. चौवरी, शिरपूर	95
20) महाराष्ट्रातील नाट्यगीताचा इतिहास डॉ. वैशाली देशमुख, सांगली	96
21) भारतीय नागरीकरणचा उदगम आणि विकास प्रा.रमाकांत अंबादास चौधरी, शिरपूर जि. धुळे	98
22) 'सुवर्ण' राजधर्म एक दृष्टिक्षेप प्रा. सुचित्रा शरद ताजणे, सांताक्रुझ (पु)	100
23) कुटुंबाचे मानसिक आरोग्य आणि ताणतणावाचे व्यवस्थापन डॉ. आनंद बनकर, अमरावती	105
24) मोगळांच्यातील ऐतिहासिक स्त्रिया व त्यांचा दर्जा यांचा मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा.रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे	107
25) मनोविकृतीशास्त्र एक अभ्यास विषय डॉ. पुष्पा उतकर भाग्यवंत, औरंगाबाद.	110
26) जागतिक लोकसंख्यावाढीचा समाजशास्त्रीय अभ्यास प्रा.कल्याण मोरे, जि.धुळे	112
27) किसान क्रेडिट कार्ड योजना- अंमलबजावणी व विश्लेषण प्रा. ए. आय. भंगाळे, प्रा. डॉ. ए. पी. सरोदे, जि. जळगांव	116

2015-16

21-C
20

ISSN 2249-2410

साहित्य

ISSN (09)

आधिष्ठान

जुलै-ऑगस्ट-सप्टेंबर २०१६

वर्ष - ५ वे अंक - १

मुख्य संपादक

प्रा. मोहन सौंदर्य

INDEX

Sr.No.	Topic	Author	Page No.
1.	Migration and Stone Quarry Workers in Jalna District	Dr. Kharat D.B., Solanke Gajanan Tukaram	05
2.	The search causes of Abortion : A study	Waghule Suwarna Ankushrao	08
३.	मुक्तिबोध: संघर्षशील वैचारिकता के विविध आयाम	प्रा. पात्रीकर बी.के.	१०
४.	वर्तमान परिप्रेक्ष्य में साक्षात्कार विधा	बन्सवाल मनोहर नारायण	१४
५.	स्त्री सशक्तिकरण और संचार माध्यम	प्रा.सरला दवंडे	१९
६.	महादेवी वर्मा : अतीत के चलचित्र में सामाजिक न्याय	नजान सुनिल शेषनारायण	२२
७.	अलाउद्दीन खलजीचे दक्षिण धोरण	डॉ. एच.आर. चौधरी, सुनिल एस. पांडे	२६
८.	केंद्रीय अर्थसंकल्पातील तुटीतील प्रवृत्तीचा अभ्यास (२००१-०२ ते २०१३-१४)	पेरे विशाल नंदकिशोर	२९
९.	स्त्री विरोधी हिंसाचार व कायदे	करुणा वाघमारे	३१
१०.	वाकोदव्या शाश्वत विकासात जैन इरिगेशनचे योगदान	प्रा. ऋषीकेश वसंत पाटील	३७

TRUE COPY ATTESTED BY

Principa

The Shirpur Education Society
Smt. N. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 404

2016-17

April 17
Vol - 6 Issue - 10
p. 8-12

Golden Research Thought

Volume - 6 | Issue - 10 | April - 2017

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

4.6052(UIF)

2231-5063

ISSN - 01

2016-17

RETHINKING COGNIZANT PLEAD IN THE POETRY OF GWENDOLYN BROOKS

Bharat Sonar

Bharat Sonar

Department of English, Smt. H.P. Patel Arts Mahila College, Shirpur, Dhule District (MS) India

ABSTRACT- Gwendolyn Elizabeth Brooks, a prominent and established literary figure in the world of commonwealth literature. She has gifted the multiplicity of art forms. Her writing shows the predicament of being the black person. Every creation of her has a capacity to penetrate the heart of the common man because of

Editor - In - Chief - Dr. T. N. SHINDE

Golden Research Thoughts

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

ISSN NO: 2231-5063

Impact Factor : 4.6052(UIF)

Vol.- 6, Issue - 10, April -2017

Sr. No	Title And Name Of The Author (S)	Page No
1	गाथा गायन की प्रस्तुति में समाहित नाट्य तत्व हरि ओम सोनी	1
2	हिन्दी को वैश्विक रूप प्रदान करने में संचार माध्यमों का योगदान डॉ. गिरिजा शंकर शर्मा , महेश कुमार	3
3	Rethinking Cognizant Plead In The Poetry Of Gwendolyn Brooks Bharat Sonar	8
4	Effect Of Socio Economic Status And Participation In Sports On Neuroticism Personality Dimension Of Sports Person Girls Dr. Anuradha Wankhede	13
5	Assessment Of Fungi On Oil Seeds And Effect Of Few Fungal Toxin On Seed Germinability Kazi Rumana Imtiyaz , Sumanth G. T.	17
6	Analysis Of Human Interference As A Parameter That Affects The Decisions Made By Umpires And Referees In Badminton Sport Mr. A. Prabukumar and Dr. C. Arumugam	21

TRUE COPY - ATTESTED BY

Principal

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 404

GRT GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

RETHINKING COGNIZANT PLEAD IN THE POETRY
OF GWENDOLYN BROOKS

Sharat Sonar

Department of English, Smt.H.R.Patel Arts Mahila College,
Shirpur,Dhule District (M S) India .

ABSTRACT

Gwendolyn Elizabeth Brooks, a prominent and established literary figure in the world of Commonwealth literature. She has gifted the multiplicity of art forms. Her writing shows the predicament of being the black person. Every creation of her has a capacity to penetrate the heart of the common man because of her exploration of the internal conflict. Each piece shows her attempt to change the social and cultural fabric and bring the ethical universal equality, her experiences of life, an attitude to see vigilantly towards life and a nature to comment on the life made her poetry more sharp and lively. Her attempt

of creating the awareness put her on the pinnacle of success. Her literary work including 'A Street in Bronzeville' (1945), 'Annie Allen' (1949), 'The Bean Eaters' (1960), 'In the Mecca' (1965), 'Riot' (1969) and many more shows her increasing concern with social issues like racism, war, patriotism, oppression and a sense of alienation. Art Gwendolyn is having impressionistic style and explores her passion, emotion and internal wish. Her poem expresses the multicultural bequest of Africans. The employment and oppression of Afro-Americans are vividly pictured by the poet through apt reference of negation of history. Present paper is the humble attempt of mine to show the inner pain of Africans due to repressive situation.

KEY WORDS: Africans, Discrimination, Equality, Humanity, Society

INTRODUCTION:

Gwendolyn Brooks' poetry has been observed as the realistic and naturalistic portrayal of life. Brooks is obsessed by the past and she finds her poetry the perfect repository for her laments about the situation which people faced from the generations. The poetic personas of her poetry are victims of bigotry, subjugation and the life is full of complexities. Every premise of a poem itself has a power to make a poem flourish and make the mind becomes restless. As we go through the poetry of Brooks, our inner response begins to feel the agonies of the specific community and think that this is the quite gambol. The notable black writer Brooks demonstrates the private experiences and represses the American history. Her poetry is political, social and critical presentation of the American past. Her work is mirroring the status of blacks especially black women in white society. It is a outcry which opens the humiliation and rejection. Her poetry shows her intolerant feelings, finding her attempt hopelessly for survival. It is intervention in American historiography where the overwhelming presence of black people is felt, i.e. The people, who were taken to America, used as the workers, slaves but treated like less than

animals, uprooted from homelands, the people left orphan. They remain homeless, identityless and even considered cultureless. Brooks felt impatient due to this stipulation and so she unveils her inner world and exhorts the masters to stop the assault on the blacks and recognize their humanity who forbiddes the citizenship. The sensitive world of Brooks expresses the inner violence and makes her poetry livelier.

Black writers, being the members of the subordinate and oppressed voices were in the damaging conditions. The brutal and neglected status of these writers had to face the censorship and banning. The police and the political strategies did not allow them to write in free and frank way about their experiences. Generally, all the creations of the blacks and coloured were banned and exiled due to the enforced restraint of the communists. Art, Ezekiel Mphahlele, Dennis Brutus, Lewis Nkosi, Alex 'a Guma, Peter Abrahams, Arthur Nortje were some of the black writers who were the sufferers of the system including Gwendolyn Brooks. The writers had to face the multitracked oppression due to the restriction. They suffered in many ways like aggravation due to the low wages, restriction by the police, pass laws, job reservations, curfew laws and restrictions to live the free life. The surroundings made these people face the problems of their identity and so they struggle to create their places not only on the physical level but also at the spiritual and emotional levels. They were so eager to give an outlet to the inner wounds through their pen.

Brooks' poem, 'The Negro Hero' shows her protest against the military establishment, it beautifully unveils the desperate inhuman situation. A black hero did not find his own position. He is still experiencing a fix, a predicament. Through the poem, the poet effectively portrayed various measures of a black Negro. He is a victim of xenophobic society. This poem is from the volume, 'A Street in Bronzeville'. The term 'Bronzeville' was commonly used to signify a segregated black northern population. It is her wish provide platform to her community to know the reality about their life. It is her political commentary opening the black life as deep hollow in the American society. A Negro Hero whose real life model Docie Miller defied America's incarceration of black sailors to the role of mess men, seized an anti-aircraft gun, and downed four attacking Japanese guns, an act for which he was awarded the Navy cross. The poem illustrates the straight remonstrance. The speaker of the poem determined to save democracy notwithstanding the fact that the nation may prefer racial hatred to its independent doctrine. The Negro Hero saw the war as a natural working out of the capitalistic system. The hero's dignity and self-possession and his love for the hostile democracy are what the poem speaks about. It is the war that has shattered their promises, dreams, longings and joys.

In a southern city a white man said
Indeed, I'd rather be dead,
Indeed, I'd rather be shot in the head
Or hidden to waste on the back of a flood
Than saved by the drop of a black man's blood.

(Brooks, Gwendolyn, 1945, p. 20-21)

The poem shows the inhuman treatment the blacks are facing from the generations. The white troops had their orders but 'the Negroes looked like men' remains an undisturbed image. It unveils the heritage of the black men. The protagonist wishes to oppose his existing place in the society and solve the problem of the humiliation. The poetess squeezes not only the personal sorrows but states the sorrow of her people and shows her clear protest against the military establishment. Her root of the pain is in the past and sensibly covering it appeal to her people for being strong and overcome these ill-treated past. Being a writer she is very much conscious about her responsibility for fetching the needed change in the society and clears the cultural label which has been rooted in the domineering past. Magically she brings her own life to the level of poetry. The personal experiences make Brooks the poet of acute sensitivity. Commenting on the situation, Ron Welburn paints out:

The black art movement has reached a new level of commitment and sophistication, its focus is no longer protest against America, but should be an embracement and celebration of the black experience.

(Ron Welburn, 14 Feb. 1971, p. 20)

2016-17

ISSN = 02
2015-17

April - 17
Vol - 7 Issue - 3
p. - 1-4

INDIAN STREAMS RESEARCH JOURNAL

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

Volume - 7 | Issue - 3 | April - 2017

5.1651(UIF) - 2230-7850 |

'A WOMAN' THROUGH THE PERSPECTIVE OF MAHATMA GANDHI

Bharat Sonar

Department of English, Smt. H.P. Patel Arts Mahila College, Shirpur, Dhule District (MS) India

ABSTRACT: Mohandas Karamchand Gandhi popularly known as Mahatma Gandhi, the social reformer and the Great leader known for his social and political stance. To wash out the inherent social evils from the Indian society. His strong and convincing appeals help to eradicate the social injustice and the social wrongs...

Editor - In - Chief - H. N. Jagtap

Indian Streams Research Journal

International Recognized Multidisciplinary Research Journal

ISSN NO: 2230-7850

Impact Factor : 5.1651(UIF)

Vol.- 7, Issue - 3, April-2017

Sr. No	Title And Name Of The Author (S)	Page No
1	'A Woman' Through The Perspective Of Mahatma Gandhi Bharat Sonar	1
2	Comparative Study Of Aerobic Exercise On Athlete And Non-Athlete With Special Reference To Their Body Commposition Dr. Anuradha Wankhede	5
3	A Study Of Big Five Factor Among Marathi Medium School Students And English Medium School Students Dr. Ina Nath	10
4	Modern Nihilism And Gandhi Dr. Sandeep Jagdale	13
5	Transport And Communication Developments Under Colonial Rule In Madras Presidency With Special Reference To Thoothukudi Region - A Study M. Rajeswari	17
6	Love And Life In Sanfrancisco Manisha Sharma and Dr. R. Sucharan Reddy	22

TRUE COPY ATTESTED BY

Principal
The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407

2016-17

Geography, Education and the Future

डा. डॉ. अर. प. पाटील
M.A. Ph.D. Geography
(भूगोल विभाग प्रमुख)
श्रीमती. एच. अ. पाटील कला महाविद्यालय,
शिरपुर

प्रस्तावना:

१४ जानेवारी भूगोल दिवस व मकर संक्रांत बरोबरी आहे

१४ जानेवारी हा भूगोलचे दिवस आहे. डॉ. सी.डी. देशपांडे (डॉ. चंद्रसेखर वृद्धिचम देशपांडे) यांचा जन्म १४ जानेवारी १९१२ मध्ये कोल्हापूर येथे झाला. सरांका जन्म दिवस भूगोल दिन म्हणून साजरा केला जातो. १४ जानेवारी १९८७ मध्ये सरांका पंचादशी साजरी करीत तेव्हा पासून १४ जानेवारी हा भूगोल दिन म्हणून साजरा केला जातो. सलग ८८ वर्षे भूगोल विषयाच्या विकासासाठी सरांका अग्रगण्य कष्ट घेतले. सरांका संकल्पना श्रद्धा घालून भूगोलाच्या अभ्यासाचे व संशोधनाचे काम चालूच होते. सी.डी.देशपांडे सरांका संचिका दि. १४ नोव्हेंबर १९९९ रोजी दुपारी दोन वाजता हृदयविकाराचा झटका आला. भूगोलशास्त्राचा आचार्य गौरव, भूगोलाचा कटका तो असा अचलक उमळणूक घडला. सार शासनाच्या भूगोल पाठ्यपुस्तक मंडळाने भूगोल समितीचे ने अग्रगण्य होते. तसेच विन्कोव जिन्यामक समितीचे व लकाभारखंड समितीचे ने प्रमुख होते. डॉ.सी.डी. देशपांडे मुंबई विद्यापीठाच्या अनेक प्रशासकीय व अभ्यासविषयक समितींचा सरांका अध्यक्ष कामाचा ठेका उमटविला एवढेच नाही. तर मुंबई विद्यापीठाचा स्वतंत्र भूगोल विभाग त्यांच्याच प्रयत्नांचे फळ आहे.

त्यांच्या भूगोलशास्त्र 'सेंट्रल इंडिया' वा संघाला संदर्भ संघाला दर्जा मिळाला. त्यासाठी त्यांना मुंबई विद्यापीठाची डी.लिट. ही पदवी मिळाली. त्यांनी इंग्लंड, ऑस्ट्रेलिया व ब्रिटीश वा देशांमध्ये वर्षांभर व परिषदांत मध्येच आपल्या शासनाचा ठेका उमटविला. सार आंतरराष्ट्रीय कितीच भूगोलशास्त्र होते. त्यांनी भूगोलाच्या शासनाच्या सृष्टीय पाठ्यावर चढवा म्हणून संशोधन असोसिएशन ऑफ जिऑग्राफर्स इंडिया (जापी) वा संस्थेची स्थापना केली. वा संस्थेचे ने संस्थापक अध्यक्ष होते. वित्तीय विद्यापीठात सरांका केले म्हणून काम केले. त्यांनी भूगोलावर बरेच संशोधन व नवा मार्गदर्शन केले. सरांका भूगोल विषयावर अनेक ग्रंथ व पुस्तकांचे विन्यास केले. इतका विन्यास आपला विन्यास व इतर १० वीच्या भूगोलाच्या पाठ्यक्रमाचे काम सरांका मार्गदर्शनाखाली तर करतच होते. सरांका 'इंडिया-ए सिन्डर इंटरनॅशनल' वा संघाला सार प्रसिद्धी मिळाली. म्हणून सरांका वा लोकशासनाच्या ने भूगोल अभ्यासकांचे व भूगोल प्रेमींचे दिवस, तथा मार्गदर्शन तसेच उपस्थित म्हणून कायम स्वरूपात आहेत व राहतील.

१४ जानेवारी हा भूगोल दिवस दुग्धसंक्रांत बरोबरी म्हणता येईल. कारण सूर्याचे उत्तरेकडे आगमन सुरू होते. म्हणजेच उत्तरउत्तर १४ जानेवारीला सूर्याचे मकर राशीत प्रवेश त्या दिवसातच आपण 'मकरसंक्रांत' असे म्हणतो. पृथ्वीला सूर्याभोवती फिरण्याचा २५५:१/४ दिवस लागता. वा प्रदक्षिणा करताना एक वर्ष म्हणतात. पृथ्वीभोवती चंद्र प्रदक्षिणा घालतो. चंद्राला पृथ्वी भोवती एक प्रदक्षिणा पूर्ण करण्याचा वेळ २९-३० दिवस लागता. त्याचा एक महिना म्हणतात. एका महिन्यात ३० दिवस असतात. भारतीय ब्रह्मणेक सण हिंदू कालमापनानुसार तिथीत अनुसरून साजरे करतात. परंतु मकरसंक्रांत मात्र तिथी प्रमाणे साजरा करित नाही. तो पृथ्वीच्या सूर्याभोवती फिरण्याचा जरीत अनुसरून साजरा करतात. पृथ्वीच्या सूर्याभोवती फिरण्याचा जरीत अनुसरून साजरा करतात. पृथ्वी जवळ तबबर्तुता सार्याने सूर्याभोवती फिरते त्या मार्गात 'क्रांती' म्हणतात. क्रांतीपुढाचे समाज १२ भाग केले असून प्रत्येक भागाचा 'सूर्य' म्हणतात. साधारणपणे प्रत्येक महिन्यात सूर्य एका राशीतून प्रवेश करतो म्हणजेच प्रत्येक महिन्यात एका संक्रांत होते. परंतु मकर राशीच्या संक्रांतला विशेष महत्व आहे. कारण सूर्य प्रतीवर्षी १४ जानेवारीच्या सुमारास मकर राशीत प्रवेश करतो. त्या अनोख दिवसात जात असतो. मकरसंक्रांती घेऊन पृथ्वीच्या उत्तर गोलार्धात सूर्य अधिक उष्णता आणि प्रकाश वाकून सुरूवात करतो. सूर्याची ऊर्जा ही सजीव सृष्टीचा प्राण आहे. त्यामुळेच या प्रकाशसंक्रांती स्थापन केले जाते. म्हणूनच मकरसंक्रांत ही केवळ दार्मिक घटना नव्हे तर ती एक महात्वाची सृष्टीय घटना आहे. म्हणूनच हा 'भूगोल दिन' म्हणून साजरा

TRUE COPY ATTESTED BY
Shilpa
Prinsope

ISSN - 2394-8027

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule-424 101

ISSN-63

Peer Reviewed International Research Journal of Geography

Maharashtra Bhugolshastra
Sanshodhan Patrika

MBP-Vol-33, No.2, Jul-Dec 2016

(ISSN: 0971-6785) Impact Factor 3.687(IIFS)

महाराष्ट्र
भूगोलशास्त्र
संशोधन
पत्रिका

Maharashtra Bhugolshastra Parishad

महाराष्ट्र भूगोलशास्त्र परिषद

www.mbppune.org

Peer Reviewed International Research Journal of Geography
Maharashtra Bhugolshastra Sanshodhan Patrika

MBP-Vol-33, No.2, Jul-Dec 2016

(ISSN: 0971-6785) Impact Factor 3.687(IIFS)

- 63
- Sustainable Vertical Development: A Descriptive Analytical Study For Tehran City
Dr. Parastoo Azaram Bahareh Pahlevanzadeh 01-13
  - Horticultural Crop Combination Regions In Osmanabad District
Dr.A. H. Nanaware , Mrs.G. L. Jadhav 14-19
  - Impact Of Urbanisation On Crop Cultivation In Nagpur District 2001 -02 To 2011 -12
Dr. Seema S Malewar.....20-25
  - Decadal Variations In Population Growth Rate Of Parbhani District.
Dr. Bhagwan P. Shendge 26-36
  - Rda And Average Intake Of Fat Of Rural And Preschool Children In Latur District: A Geographical Analysis.
Dr. M. P. Mankari 37-40
  - Geographical Analysis Of Sex Ratio Among Non- Tribal & Tribal Population In Nashik District, Maharashtra
Dr. C.K. Kudnar 41-47
  - Nutritional Status Of Adolescent Girls In Rural Area: A Case Study Of Kopargaon Tehsil, Ahmednagar (Maharashtra).
Dr.V.S. Salunke - 48-51
  - Village Level Land Cover Mapping Using Satellite Data For Natural Resource Conservation
Dr. Avinash N. Shelar, Sunil W. Gaiwad 52-56
  - Role Of Non-timber Forest Products In Forest Dweller's Economy In Western Satpura Of Nandurbar District.
Mrs.Padvi A.T., Dr. Nile U.V. 57-62
  - Challenges Before Small Scale Industries-an Analytical Study
Dr.Shubhada S. Londhe 63-69
  - A Geographical Study Of 'Jalukta Shivar' Scheme In Man Tehsil
Bhosale A.S. , Dr.Veer V.R..... 70-76
  - Economic Status & Malnutrition In Satpura Region Of Nandurbar Dis. (M.S.)
Dr.Suryawanshi D.S. , Gavit C.S. , Kate A.M. 77-83
  - A Geographical Analysis Of Seismicity In Koyna Region Of Satara District In Maharashtra
Mrs. Sandeep S. Tadakhe, C. U. Mane 84-90
  - Meteorological Drought Assessment Using Standardized Precipitation Index – A Case Study Of Man River Basin
Dr. Rajekhan Shikalgar , Dr. Mahmed Husen Patil 91-98
  - "A Geographical Analysis Of Rural Settlement Types In Udgir Tahsil (latur District, Maharashtra)"
Dr. Ashok. U. Nagargoje.....99-102
  - Declining Child Sex Ratio – A Case Study Of Ahmednagar District (Maharashtra)
Prof.Sharad Kaphale, Dr. Jyotiram More, Prof. Nanasheeb Shelke 103-108
  - Temporal Analysis Of Livestock In Maharashtra
Mrs. Waghmare Namdev 109-113
  - Public Participation In Intregrated Water Reseources Management The Case Of Kadwanchi
Dr. Sunil Khandebharad 114-118
  - Book-reveiw Dr. R. M. Wadiche.....119-120

TRUE COPY ATTESTED BY

Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 402

ISSN 205

2016-17

मनुष्यात्मं कुरीर्यः-1

ISSN 0973-8452

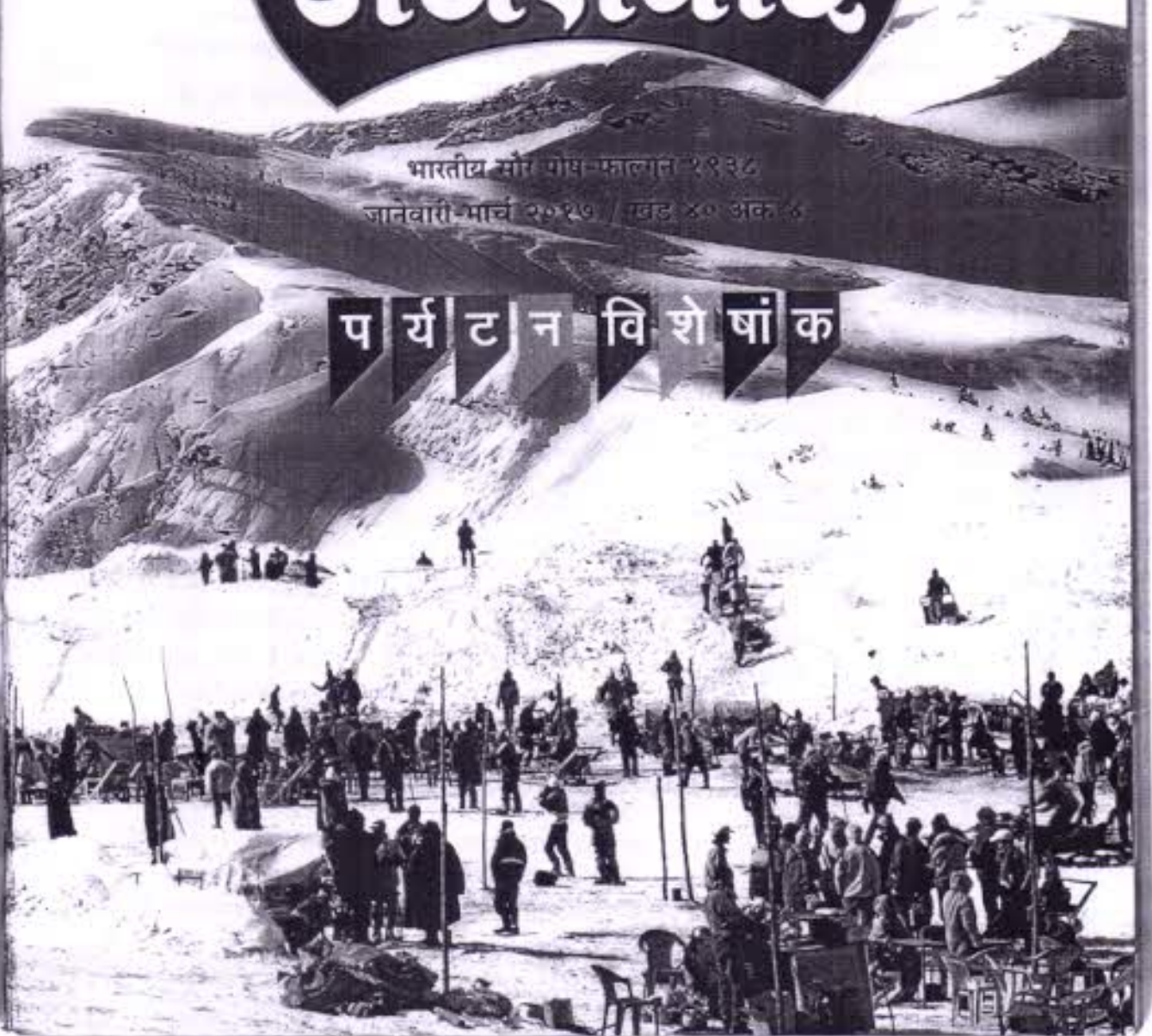
मराठी अर्थशास्त्र परिषदेचे त्रैमासिक

अर्थसंवाद

भारतीय सोव गोष-फाल्गुन १९२८

जानवारी-मार्च २०१७ / खंड ४० अंक ४

पर्यटन विशेषांक

TRUE COPY ATTESTED BY

Principa
Principa

The Shirpur Education Societys
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

लोककल्याणमूलस्य अर्थशास्त्रस्य सिद्धये। शोधचर्चाविवादार्थं संवादोऽयं प्रवर्तितः॥

मराठी अर्थशास्त्र परिषदेचे त्रैमासिक

अर्थसंवाद

जानेवारी-मार्च २०१७ / खंड ४० अंक ४

International Research Journal

ISSN 0973-8452

Reg. No. 31918/77

समुदायस्य सुवीर्यः

www.marthpari.org

प्रमुख संपादक
अविनाश रामलाल निकम

सहाय्यक संपादक
शंकर सुदामराव पवार

सल्लागार मंडळ
(२०१५-१८)

तेजस्विनी मुडेकर
अरूण पिसे
राजेंद्र गव्हाळे
विजय भोपाळे

संपादकीय पत्रव्यवहार

डॉ. अविनाश निकम
मातृपितृ कृपा, प्लॉट नं. ३०,
परिमल कॉलनी,
यशवंत क्लासेसच्या मागे,
शहादा-४२५४०९
जिल्हा नंदुरबार.
मोबा: ९८२२६६५९४१

लेखातील मते लेखकांचीच

अ

अविनाश निकम, शहादा

संपादकीय संवाद : संपादक पदाच्या कार्यपूर्ती निमित्तानं..... ३२३
चारुदा गोखले, जळगाव : गोविंद तळवलकरांना श्रद्धांजली.. ३२५
शिवाजी भोसले, सातारा:

✿

महाराष्ट्रातील जलसिंचन : एक चिंतन..... ३२७
थिरेंद्र थडेर, कोल्हापूर: ई पर्यटन..... ३४९
सोमनाथ पाटील, तळेगाव इमठेरे

नु

महाराष्ट्रातील पर्यटन व्यवसाय: संधी व भवितव्य..... ३४७
शशिकांत आंडगे, मोहोळ

✿

पर्यावरणीय पर्यटनाचा अर्थकारणावरील परिणाम..... ३५१
बबन भापकर, बालचंदनगर, मुलाणी महंमद रफीक, चारामती,
कृषी पर्यटनाचा इतिहास व विकास..... ३५७
दिलीप महाजन, चिखली, राजेंद्र गव्हाळे, खामगाव
वाढत्या पर्यटनक्षेत्रात रोजगार संधी..... ३६१
तानाजी गिते, राजगुरुनगर

क्र

पर्यटन विकासासाठी भारताचे धोरण: एक आढावा..... ३६६
रामलिंग नाळे, सरुड :

✿

कोल्हापूर जिल्हा: आर्थिक पर्यटनाची पंढरी..... ३७१
पनिषा चौधरी, शिरपूर
पर्यटनाचा अर्थव्यवस्थेवर परिणाम..... ३७७
अरूण तवार, परभणी:

म

कृषि पर्यटन: ग्रामीण जीवनाचा आधार..... ३८१
सुभाष भालेराव, शहादा: पर्यटन आणि रोजगार निर्मिती..... ३८७
रमजान मुजावर, पेण: पर्यटनक्षेत्र व भारतीय अर्थव्यवस्था.... ३९१
शिवाजी पाते, परभणी: कृषीपर्यटनातून ग्रामीण विकास..... ३९६
सुरेश जगताप, अमरावती: कृषी पर्यटन-काळाची गरज..... ४०१
जयश्री उपाध्ये, पुणे: ग्रंथ परीक्षण-स्पर्धा परीक्षा अर्थशास्त्र... ४०७

✿

पांडुरंग कल्याणकर, फुलंब्री:
विदेशी पर्यटकांची राज्यनिहाय स्थिती..... ४११

णि

सूत्रसंचालकांचा अहवाल, ४०वे अधिवेशन
ज.फा.पाटील, अनिल सत्रे..... ४१७
जयवंत भदाणे, सुभाष पाटील..... ४१९
तेजस्विनी मुडेकर, शंक्रंतला पाटील..... ४२१

✿

निबंधलेखकांसाठी विषयाची रूपरेषा, ४१वे अधिवेशन
विनायक देशपांडे, नागपूर..... ४२३
संजय तुपे, नाशिक..... ४२५
मधुकर शिंदे, इस्लामपूर..... ४२७

का

कार्यवाहांचा अहवाल- रामदास भांडवलकर..... ४३०
प्रमुख संपादकांचा अहवाल- अविनाश निकम..... ४३७

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Societys
Smt. H. R. Patil Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407

(2016-17)

Research Guru Volume-10 Issue-2(September,2016) (ISSN:2349-266X)

आर्थिक पर्यावरण एवं भारत

श्रीमती एम.वी. चौधरी

ISSN = 06

सहायक प्राध्यापिका

श्रीमती एच.आर.पटेल कला महिला महाविद्यालय,

शिरपुर जि.धूले ४२४४०४(महाराष्ट्र)

आर्थिक पर्यावरण-मानव एक सामाजिक प्राणी है। आवश्यकता उसकी अनंत है। आवश्यकताओं की पूर्ति के लिए अनेक क्रियाएँ करनी पड़ती हैं। आर्थिक क्रियाओं पर वातावरण का प्रभाव पड़ता है। मनुष्य वातावरण की उपज है। आज मनुष्य वातावरण को पक्ष में करने के लिए प्रयास करते हैं। उसके बदले आर्थिक पर्यावरण की धरणा महत्वपूर्ण हो गई है।

पर्यावरण का शाब्दिक अर्थ है हमारे चारों ओर छाया आवरण परि-आवरण=पर्यावरण, जीवन और पर्यावरण में अटूट सम्बंध है। प्रकृति में जल, वायु, भूमि, पेड़, पौधे, जीव, जंतु आदि में एक संतुलन कायम रहना ही प्राणी के अस्तित्व का आधार है।

संक्षेप में आर्थिक पर्यावरण से अभिप्राय मानव के निकटवर्ती परिस्थितियों से है जो सामाजिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, राजनीतिक, आंतरराष्ट्रीय दशाएँ, प्रौद्योगिक एवं तकनीकी दशाओं के रूप में व्यक्तिकी आर्थिक क्रियाओं को प्रभावित करती है।

आर्थिक पर्यावरण की विशेषताएँ (Characteristics of Environment)

गत्यात्मक (Dynamic): आर्थिक पर्यावरण सदैव स्थिर नहीं रहता है। आर्थिक पर्यावरण के घटक देश, कल एवं परिस्थितियों के अनुसार बदलते रहते हैं। इसलिए आर्थिक पर्यावरण परिवर्तनशील होता है। आर्थिक पर्यावरण केवल राष्ट्र की आंतरिक परिस्थितियों और आंतरराष्ट्रीय परिस्थितियों का प्रभाव पड़ता है। परिणाम स्वरूप अर्थव्यवस्था व्यापार चक्रसे प्रभावित होती है।

विभिन्न घटक (Various Elements): आर्थिक पर्यावरण में प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक जनसंख्या प्रौद्योगिक एवं तकनीकी, आर्थिक निति, वैधानिक दशा, राजनीतिक आंतरराष्ट्रीय दशा आदि घटक हैं। इनका परस्पर संबंध होता है। इनमें मानवकृत घटकों पर नियंत्रण संभव है, किन्तु प्राकृतिक घटकों पर आजतक नियंत्रण संभव नहीं है।

Page | 205

Research Guru: Online Journal of Multidisciplinary Subjects (Peer-Reviewed)

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Societys
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

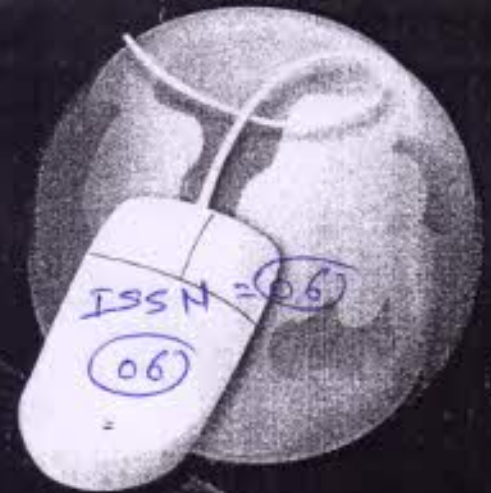

ISSN 2394-5303

आंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

प्रिंटिंग एरिया ^{TM}

Issue-27, Vol-01, March 2017

Editor

Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

(2016-17)

14) भारत-चीन बदलते संबंध डॉ. सुरेन्द्र भिमराव कांबळे, शिरपूर जि.धुळे	57
15) खानदेशातील एक सांस्कृतिक दस्ताऐवज:ओवी प्रा. रमाकांत अंबादास चौधरी, शिरपूर जि.धुळे	61
16) गांधीयुगातील स्वातंत्र्य चळवळीत स्त्रियांचे योगदान एक मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा.रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे	65
17) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि भारतीय संविधान सचिन गुंडीराम डेंगळे, अजनी (बु.) जि. लातूर.	68
18) शिक्षण क्षेत्रातील खाजगीकरण: कॉडणातलं जिणं प्रा. डॉ. एम. बी. घोंडगे-शिवराज नारायण काचे	71
19) अॅड.रावसाहेब शिंदे लिखित संवादपर्वातील पत्रांचा मूल्यशिक्षण विषयक अभ्यास श्रीमती गाडेकर प्रियंका नामदेव-डॉ.शंकरराव बाळकृष्ण गागरे	74
20) बदलत्या ग्रामीण जीवनाचे चित्रण करणारी कादंबरी : पाचोळा प्रा. यशवंत हाके, बदनापूर, ता.बदनापूर, जि.जालना	78
21) लोकशाहीप्रचार व प्रसार माध्यमे आणि निवडणूका — प्रा. पी. एस. खोपे, कुरखेडा	81
22) अनुसूचित जाती-जमातीच्या आर्थिक स्थितीवर शासकीय योजनांचा प्रभाव प्रा. राजेश पंडीतराव किटके, साखरखेडा, ता.सिंदखेडराजा, जि. बुलडाणा	84
23) चारुता सागर यांच्या कथेतील लिंगभावाचे चित्रण लेकूळे सुरेश भिमराव, नांदेड	86
24) अहमदनगर जिल्ह्यातील प्रमुख कडधान्य पिकांच्या उत्पादनातील बदल:एक अभ्यास महस्के अश्विनी चंद्रकांत-डॉ. रसाळ रामचंद्र ग्यानु, प्रवरानगर	89
25) शारीरिक व मानसिक आरोग्यासाठी योगाचे महत्त्व डॉ. किरण व. मोगरकर, देऊळगाव राजा, जि. बुलडाणा	95
26) चारकरी संप्रदायाचा महाराष्ट्रीयन समाजावरील प्रभाव प्रा. पाटील व्ही. एम., बीड	98

http://www.printingarea.blogspot.com
www.vidyawarta.com/03

⊗ Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal ⊗

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 401

(2016-17)

(2016-17)

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta™

July To Sept. 2016
Issue-15, Vol-05

01

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318

ISSN (07)

July To Sept. 2016
Issue-15, Vol-05

Editor

Dr. Bapu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

विद्येविना मति गेली, मतीविना नीति गेली
नीतिविना गति गेली, गतिविना वित्त गेले
वित्तविना शूद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले

-महात्मा ज्योतीराव फुले

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

❖ 'विद्यावार्ता' हे त्रैमासिक मालक व प्रकाशक अर्चना राजेंद्र घोडके यांच्या हर्षवर्धन पब्लिकेशन प्रायव्हेट लिमिटेड, लिंबागणेश, जि: बीड महाराष्ट्र येथे मुद्रित करून संपादक डॉ. बापू गणपत घोलप यांनी मु.पो. लिंबागणेश, ता.जि.बीड-४३११२६ येथे प्रकाशित केले.

Parshwardhan Publication Pvt.Ltd.

Limbaganesh, Dist. Beed, Pin-431126

Mobi. 09850203295, 07588057695

❖ विद्यावार्ता : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 3.102 (IIJIF)

14) लोकनाथ यशवंतांच्या कवितेची वैशिष्ट्ये डॉ. सतीश मा. चहादे, जि. वर्धा	59
15) साहित्यातील सामाजिकतेचा अभ्यास प्रा. डॉ. शिवकुमार सोनाळकर, जि. कोल्हापूर	65
16) जागतिकीकरणाचा भारताच्या उच्च शिक्षणावर होणारा परिणाम प्रा. विलास तुळशिराम ठाकुर, कंधार	75
17) पुराणातील सर्ग अजय पेंडसे	78
18) आदिवासींच्या सण-उत्सवांतील बदलते संदर्भ (संदर्भ- नंदुरबार जिल्हा) सौ. नुतनवर्षा राजेश वळवी, नंदुरबार	81
19) भारतीय दारिद्र्याचे मोजमाप एक अभ्यास डॉ. अनिल बालाजीराव धिलपिंपरे	86
20) अभ्युत्थम आणि विनयपिटकातील महावग्गात दिसणाऱ्या इक्षिपाटिहारियांचा अभ्यास. प्रा. विनोद भेले, मुंबई.	89
21) मातंग समाजाची स्वातंत्र्यतोर कांलखंडातील राजकीय वाटचाल व सद्यस्थिती भोईवार हरिदास धरिबा, नांदेड	95
22) सामाजिकशास्त्रातील संशोधनात माहिती तंत्रज्ञानाची भूमिका प्रा. पाटील ऋषीकेश वसंत, जि. औरंगाबाद	97
23) भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामात शिरपूर शहरातील कै. उत्तमराव पाटील व ज्ञांती विरंगणा लिलाताई पाटील यांचे कार्य प्रा. डॉ. एच. आर. चौधरी, शिरपूर	100
24) नुरुपांची मानसीकता आणि डान्स्कार : एक मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा. रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे	103
25) वंचित घटकातील अनुसूचित जाती-जमातीचा सामाजिक दर्जा व सामाजिक न्याय : एक अभ्यास दिपाली दिलीप मस्के, औ-बाद	106
26) भारतीय समाजाच्या समस्या : शोध व बोध प्रा. डॉ. कल्याण वि. मोरे, जि. धुळे	108

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

2016-17

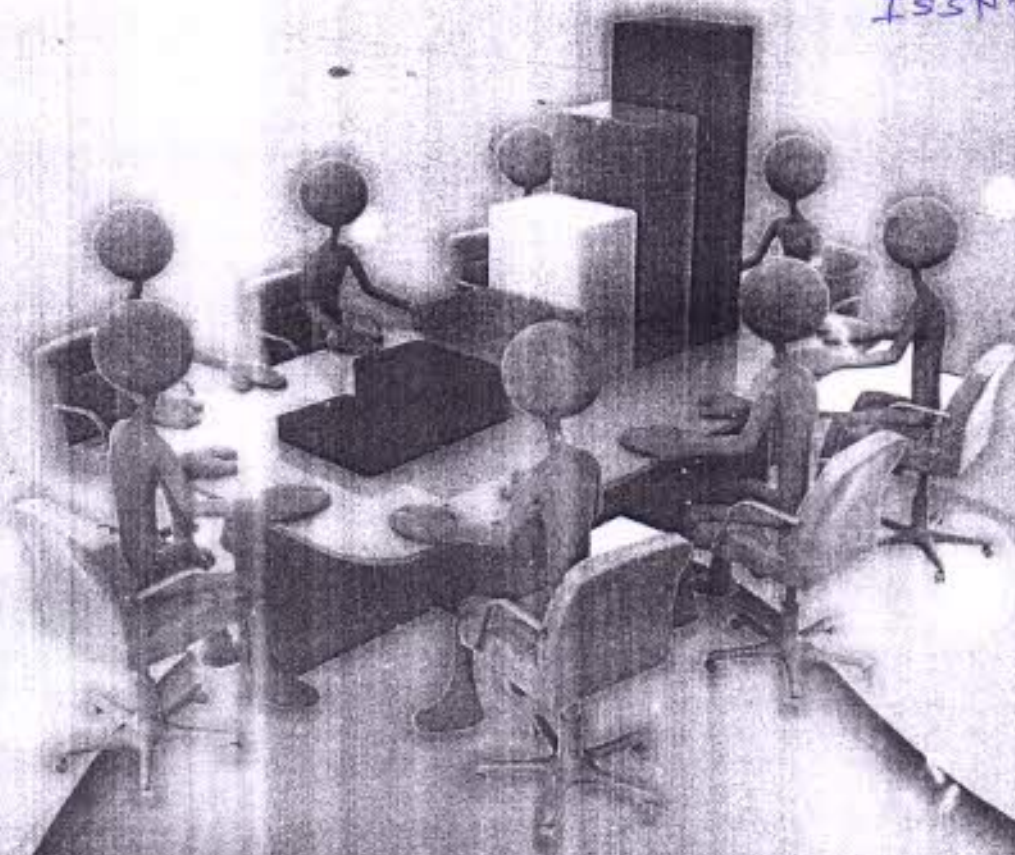
MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319-9318

Vidyawarta^{TM}

International Multilingual Research Journal

Issue-16, Vol-01, Oct. to Dec.2016

ISSN-08

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

16) माध्यमिक स्तरवरील विद्यार्थ्यांच्या वर्तनसमस्या सोडवण्यासाठी समुपदेशनव्यवस्था आवश्यकतेचा अभ्यास माणिक दिलीप आवारे, चेंबूर	78
17) वाट पाहता लोचन:करुणोदात्त शोकांतिका बिल्लुरे श्रीदेवी रामचंद्र, कलबुर्गी	81
18) पोलीस प्रशासन:इतिहास आणि बदलते स्वरूप जितेंद्र भारतराव चव्हाण, औरंगाबाद.	84
19) लोकमान्य टिळक आणि सामाजिक सुधारणा आरती धनवं, औरंगाबाद	87
20) बीड जिल्ह्यातील अल्पभूधारक शेतकरी मजुरांच्या विविध प्रकाराचा समाजशास्त्रीय अभ्यास प्रा. घादव घोडके, पाटोदा जि. बीड.	91
21) ल.सि. जाधवांची कविता : मातंग समाजाच्या बालमनाचा आशयघन वेध प्रा. डॉ. नरसिंग कदम, अहमदपूर जि.लातूर	96
22) भारतातील घटत्या लिंग गुणोत्तराचा समाजावर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास प्रा. एल. झेड. पाटील, शिरपूर जि. धुळे	98
23) 'राष्ट्रीय एकात्मतेची समस्या आणि उपाय' प्रा. राठोड बी.जे., पाटोदा, ता. पाटोदा जि. बीड.	100
24) अहमदनगर जिल्ह्यातील स्त्रियांच्या सामाजिक दर्जाचा अभ्यास प्रा. मनीषा सुपेकर, सावेडी, अहमदनगर	103
25) प्रकीर्ण साहित्य में दिव्यांग विमर्श डॉ. अनुसुईया अग्रवाल, डी.लिट्. महासमुन्द (छ.ग.)	109
26) विवेकानन्द के शैक्षिक चिन्तन में पूर्ण मानव की संकल्पना डॉ. रंजना अग्रवाल, लखनऊ	113
27) उत्तर वैदिक काल—एक ऐतिहासिक अध्ययन डॉ. संजय चौधरी, फैजाबाद (उत्तर प्रदेश)	115
28) ऋषिकेश नगर के सरकारी विद्यालयों में अध्ययनरत छात्र-छात्राओं के बच्चे नामांकन संख्या .... डॉ. गीता खण्डूरी—जया डिमरी, श्रीनगर, गढ़वाल	120
29) सामाजिक विकास में शिक्षित महिलाओं का योगदान डॉ. इन्देश्वर कुमार दोहरे	124
30) दक्षिण एशिया—आपदा एवं प्रवन्धन:सामाजिक, आर्थिक एवं राजकीय आशुतोष सिंह जेलियाँग, ममफोर्डगंज, अलाहाबाद, यु.पी.	126

TRUE COPY ATTESTED

Principal

The Shirpur Education Society
Smt. N. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur Dist. Dhule 426 404

Vol No.: 1 Issue No. 43 Oct. 2016

ISSN : 232

2016-17

ISSN = (15)

NEW INTERNATIONAL RELIABLE RESEARCH JOURNAL

Prathmesh Prakashan, Aurangabad.

- Chief Editor -
Asst. Prof. A. V. Hingmire

- Executive Editor -
Asst. Prof. L. M. Rathod

NEW INTERNATIONAL RELIABLE RESEARCH JOURNAL

Chief Editor
Asst. Prof. A.V. Hingmire

Executive Editor
Asst. Prof. L.M. Rathod

ADVISORY BOARD

• **Dr. Ganesh Shetkar,**
Asst. Professor,
Govt. B.Ed. College, Ambajogai.
Member of Management Council,
Dr. B.A.M.Univ. Aurangabad.

• **Prof. Dr. Shobhna Joshi,**
Dean, Faculty of Edu.
Head of Dept.(Edu.)
Dr. B.A.M.Univ. Aurangabad.

• **Dr. B.S. Handibag,**
Dean, (Language Faculty)
Dr. B.A.M.U. Aurangabad.

• **Dr. V.V. Khandare,**
Dean, (Social Science)
Dr. B.A.M.U. Aurangabad.

• **Prof.Dr. D.B. Dhaigude,**
Dept. of Maths
Dr. B.A.M.U. Aurangabad.

• **Dr. D.D. Sawale**
Reader, HOD (Dept. of History)
V.R. Shinde College, Paranda.
Chairman, BOS (History)
Dr. B.A.M.Univ. Aurangabad

• **Dr. Ganpat Rathod,**
Reader, (Dept. of Hindi)
S.R.T. College, Ambajogai

• **Dr. Ankush Kadam,**
Asst. Prof. (Dept. of Physics)
Jawahar College, Andur
Member of Academic Council,
President of BAMUCTA A'bad.

• **Dr. A.Y. Dalvee**
Principal,
Vasundhara Mahavidyalaya,
Ghatnandur, Tq. Ambajogai.

• **Dr. Haridas Rathod,**
Vice Principal,
Havgiswami Mahavidyalaya,
Udgir, HOD (Dept. of Geo.)

• **Dr. R.N. Karpe**
Co-ordinator,
N.S.S. Programme,
Dr. B.A.M.U. Univ. Aurangabad.

TRUE COPY ATTESTED BY

Priniple

The Shirpur Education Society
Smt. N. R. Patil Arts Mahila
College Shirpur Dist. Dhule-430 001

NEW INTERNATIONAL RELIABLE RESEARCH JOURNAL

CONTENTS

Vol. 1 Issue- 43 October 2016

Sr. No.	Title & Name of the Author(s)	Page No.
1	संस्मरणातील डॉ.जे.पी.नाईक डॉ.प्रकाश कांबळे.	1
2	१९९१ नंतरचे भारतीय राजकारण एन. एच. गायकवाड	6
3	उत्तर महाराष्ट्रातील एक अपरिचीत गिरीदुर्ग भामेर एक शोध प्रा. अशोक गबा गोविल / डॉ. एच.आर.चौधरी	10
4	Effectiveness of Computer Assisted Instruction on Achievement in English of Secondary School Students Dr. Ahire Pramod Atmaram / Mr. Mohammad AlimpashaAfsarpasha	18
5	अध्यात्मिक भक्तरालु त्वाक्योक्तं तिमूक्तं - राज देवरा	30
6	पर्यटन व धार्मिक स्थळ व्यवस्थापनातील आपत्ती व्यवस्थापन व सेवाभावी संस्थाची भूमिका कुंकडे योगेश्वर हरिभाऊ	34

Impact Factor, 0.9241

ISSN - 2321-0389 (Print)
ISSN - 2321-0397 (Online)

शोधन क्रांती

ISSN (09)

SANSHODHAN KRANTI

International Multidisciplinary Research Journal

Chief Editor

Ms. Chetan B. More

Index

Sr. No.	Author	Paper Title	Page No.
1	Manisha	GROWTH AND PROBLEMS OF SMALL SCALE INDUSTRIES IN INDIA	1-11
2	Ritu Naresh Kumar	Performance of Agriculture Sector in India	12-25
3	Vishvanath Mahajan	Emerging Learning Techniques	26-33
4	Mr. Jadhav Sandip Sitaram	Emission Control Techniques	34-44
5	Bhupendra kumar N. Dhimar	CRITICAL ACQUAINTANCE TO SOPHOCLES' "ELECTRA"	45-50
6	प्रा. एल. झेड. पाटील	पेढीवरण वलकालासार्डी साधनसंपदा संवरधनघी मरड	51-56

TRUE COPY ATTESTED BY

Principal

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 404

2016-17

ISSN = (10)

Volume No. 4, Issue No. 2

July - December 2016

ISSN No. 2319992X

gnims
Business
School

Impact Factor

3.216

INTERNATIONAL
e-JOURNAL OF
LIBRARY SCIENCE

SGPC's

Guru Nanak Institute of Management Studies

King's Circle, Matunga, Mumbai-400 019.

Tel.: +91 22 24043927/ 28. Telefax: +91 22 24043933

Website www.gnims.com Email: editor.library@gnims.com

86
This issue contents

1. Library Portal for
a Better Informed Society
Chaturangaa Weerasekera 05
2. Application and Usage of Mobile
Technology in Libraries
Ms. Swapna Bhide 10
3. Marketing of Library and
Information Services
Dr. H. M. Chaudhari 15
4. Internet as An Information
Resource 20
Ms. Kuljeet G. Kahlson
Mr. Dinesh A. Sanadi
Ms. Neeta D. Malik
5. Tech Trends for
Modern Libraries 24
Dr. Bigyan Verma
6. Knowledge Management
as a Subject in Institute and
its Impact on Institutional Libraries
Pradip Das 32

International e-Journal of Library Science

Volume No. 4 • Issue No. 2 • July - December - 2016 • ISSN No. 2315-922X • Impact Factor 3.216

Contents

1. **Library Portal for a Better Informed Society** 05
Chaturangaa Weerasekera
2. **Application and Usage of Mobile Technology in Libraries** 10
Ms. Swapna Bhide
3. ✓ **Marketing of Library and Information Services** 15
Dr. H. M. Chaudhari
4. **Internet as An Information Resource** 20
Ms. Kuljeet G. Kahlon
Mr. Dinesh A. Sanadi
Ms. Neeta D. Malik
5. **Tech Trends for Modern Libraries** 24
Dr. Bigyan Verma
6. **Knowledge Management as a Subject in Institute and its Implications
Institutional Libraries** 32
Pradip Das

TRUE COPY

ATTESTED BY

Shilpa
Principa

The Shripar Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shripar, Dist. Dhule 425 407

SPECIAL ISSUE ON LIBRARY & INFORMATION SCIENCE

ISSN = ⑪

Mangaon Shikshan Prasarak Mandai's
D. G. TATKARE MAHAVIDYALAY

(Arts, Science, Commerce, IT and Management) Tal. Mangaon, Dist., Raigad, 402 104

87.

2016-17

LIBRARY DEPARTMENT OF COLLEGE & SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

SJIF Impact Factor 5.403, ISSN 2278-8808(E) ISSN 2319-4786 (P)

Jointly organizes
International Conference
ON
Challenges and Opportunities in Library
&
Information Science and Academic Libraries

Date- 10th December 2016

Asst. Prof. Sangita Utekar Librarian

Convener

D.G.T. College, Mangaon - Raigad

Asst. Prof. Rajendra Acharya

VC-Principal

D.G.T. College, Mangaon - Raigad

47.	Innovative Library Services <i>Prof. Narendra A. Thakare</i>	259-262
48.	Public Libraries in Dodamarg Taluka <i>Ramkisan A. More</i>	263-266
49.	QR Code a Tool for Library <i>Sandesh M. Dongare</i>	267-270
50.	Academic Libraries Challenges and Opportunities <i>Santosh Kirtankar</i>	271-273
51.	Modern Trends in Human Resource Development with Special Reference to Training and Capacity Building in University Libraries <i>Varsha Dearam Junnare & Dr. (Mrs) Daya Patil (Dalve)</i>	274-278
52.	Application of Web 2.0 Technologies in Libraries <i>Sandip S. Patel</i>	279-282
53.	Cloud Computing Technologies <i>Dr. Hemkant Magan Chaudhari</i>	283-286
54.	Information Literacy Skills among Participant Teachers of 144th Orientation Programme of Aligarh Muslim University, Aligarh: Case study <i>Dr. Punam Chauhan & Mrs. Simerjit Kaur</i>	287-291
55.	E-Resources based Information Services in Libraries accessibility to The Researchers <i>Ganesh S. Khemade & Dr. Sanjay Bhedekar</i>	292-294
56.	Challenges and Opportunities for Academic Libraries in the 21st Century <i>Jagrutiben Sureshbhai Patel</i>	295-298
57.	Marketing and Promotion of Library Services in Academic Library <i>Jaya W Wagde</i>	299-302
58.	Library Collection Development Policy and Resource Sharing in Digital Era <i>Mavali Chhagan B.</i>	303-306
59.	The Impact of Preservation Program on Quality Enhancement of Libraries : A Study <i>Minakshi B. Bondge & Madhav B. Shinde, Gardi Vyankat</i>	307-311
60.	Challenges Before Future Librarians <i>Mohammed Mudassir Ahmed</i>	312-315
61.	Need of Knowledge Management in Library Services <i>Mr. Adsule Shrihari Premnath</i>	316-317
62.	Need of Resource Sharing in Academic Libraries <i>Mr. Bhise Rajaram R.</i>	318-322
63.	Obsolescence of Literature: Study of E-theses in LIS on Shodhganga <i>Jagdish Vyas & Dr. Vikram Dahifale</i>	323-330
64.	Innovative Library Services in ICT for Academic Libraries <i>Mr. Kamalakar Madhukar Sawant</i>	331-334

TRUE COPY ATTESTED BY

Principa
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407

ISSN = (2)

2016-17

ISSN 0976-688X

Vol.VI

No.2

May-August 2016

KHANDESH LIBRARY ASSOCIATION

KLA-RJ

KLA Research Journal

LIBRARY & INFORMATION SCIENCE,
COMPUTER SCIENCE AND INFORMATION TECHNOLOGY

A Peer Reviewed Journal

KLA - RJ

KLA Research Journal

Library & Information Science,
Computer Science and Information Technology

A Peer Reviewed Journal

KLA - RJ

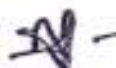
Vol. VI

No. - 2

May-Aug 2016

ISSN 0976-688X

CONTENTS

- Application of RFID Technology in Libraries 05
- Avinash Sumant Sonawane
- ✓ Use of Computer in Research 07
- Dr. H. M. Chaudhari
- MOODLE : Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment. . 10
- Uday Dasharath Mahajan
- Dr Vinay B Patil
- A Comparative Study of Traditional best Practices and Innovative Practices
in Library Information Science 14
- Pankaj R.Deshmukh
- Secure your Data Using Firewall: A wall which Protect your Libraries. 17
- Dr. Chandrakant R. Satpute
- Role of Librarian in Changing Environment 20
- Dr.Tushar M.Patil
- महाविद्यालयीन ग्रंथालयात माहिती तंत्रविज्ञानाची गरज एक अभ्यास २२
- प्रा.चव्हाण रामानंद मुकुंद
- प्रा.चव्हाण महेंद्रसिंग मंगलसिंग
- खानदेश विभागातील विधी महाविद्यालयातील ग्रंथालयात दिल्या जाणाऱ्या सेवा सुविधांचा
अभ्यास २४
- प्रा.चंद्रशेखर डी.बाणी
- ई-जर्नल कन्सॉरशिया २७
- प्रा.गोपाल राजाराम पाटील
- Information Literacy: A Tool for Lifelong Learning in Digital
Environment 30
- Prof. Shrish A. Zope
- Prof. Chandrashekhar D.Wani
- Digitization of Library Resources and The Formation of Digital
Libraries: A Practical Approach 33
- Mr. Sanjaykumar S. Sawarkar
- Mr. Surajkumar Gulabrao Madavi

TRUE COPY ATTESTED BY

Principal

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

Atharva Publications • 3

2016-17

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319-9319

idyawarta™

International Multilingual Research Journal
Issue-15, Vol-05, July to Sept.2016

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

14) लोकनाथ यशवंताच्या कवितेची वैशिष्ट्ये डॉ. सतीश मा. चहदि, जि. वर्धा	59
15) साहित्यातील सामाजिकतेचा अभ्यास प्रा. डॉ. शिवकुमार सोनाळकर, जि. कोल्हापूर	65
16) मार्गांतर्गतकारणाचा भारताच्या उच्च शिक्षणावर होणारा परिणाम प्रा. विलास तुळशिराम ठाकुर, कंधार	75
17) पुराणातील सर्ग अजय पेंडसे	78
18) आदिवासींच्या सण-उत्सवांतील बदलते संदर्भ (संदर्भ- नंदुरवार जिल्हा) सौ. नूतनवर्षा राजेश बळवी, नंदुरवार	81
19) भारतीय दारिद्र्याचे मोजमाप एक अभ्यास डॉ. अनिल बालाजीराव चिलपिंपरे	86
20) अद्भुतधम्म आणि विनयपिटकतील महावग्गात दिसणाऱ्या इक्षिपाटिहारियांचा अभ्यास प्रा. विनोद भेले, मुंबई.	89
21) मार्तण समाजाची स्वातंत्र्यत्तोर कांलखंडातील राजकीय वाटचाल व सद्यस्थिती भोईवार हरिदास मरिबा, नांदेड	95
22) सामाजिकशास्त्रातील संशोधनात माहिती तंत्रज्ञानाची भूमिका प्रा. पाटील ऋषीकेश वसंत, जि. औरंगाबाद	97
23) भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामात शिरपूर शहरातील कै. उत्तमराव पाटील व क्रांती विरण्या लिल्लानाई पाटील यांचे कार्य प्रा. डॉ. एच. आर. चौधरी, शिरपूर	100
24) पुरुषांचो मानसोक्ता आणि डान्सवार : एक मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा. रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे	103
25) वर्चत घटकातील अनुसूचित जाती-जमातीचा सामाजिक दर्जा व सामाजिक न्याय : एक अभ्यास दिपाली दिलीप मस्के, औ-बाद	106
26) भारतीय समाजाच्या समस्या : शोध व बोध प्रा. डॉ. कल्याण वि. मोरे, जि. धुळे	108

❖ विद्यावार्ता : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 3.102 (IIJIF)

TRUE COPY ATTESTED BY

Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 401

ISSN 2394-5303

Printing Area

International Multilingual Research Journal
Issue-20, Vol-01, August 2016

18

20

2016-17

ISSN 2394-5303

Editor

Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

2016-17

16) A Study: Factors Influencing Educational Development of Tribes Nutanvarsha Rajesh Valvi, Nandurbar, M.S.	62
17) सत साहित्यातील नैतिकमूल्ये प्रा.डॉ. सदाशिव हरिभाऊ सरकटे, शिवाजीनगर, गढी ता.गेवराई जि.बीड	64
18) मातंग समाजाची सांस्कृतिक वैशिष्ट्ये व घोटजाती एक विश्लेषण भोईवार हरिदास मरिबा, नांदेड	67
19) डॉ. नरेंद्र दाभोलकर यांचे वैज्ञानिक दृष्टिकोन विषयक विचार धुळेकर नागनाथ यादवराव, नांदेड	68
20) पश्चिम विदर्भातील सोयाबीन पीक विपणनातील समस्या प्रा. विशाल माणिकराव देशमुख	70
21) कायदा व सुव्यवस्थेपुढील बाधती आक्षाने व उपाय डॉ. राजेंद्र जी. गोडबोले, गेवराई, जि.बीड -डॉ. सुहास आर. मोराळे, औरंगाबाद.	73
22) पं. दीनदयाळ उपाध्यायजींचे औद्योगिकरणाविषयीचे विचार डॉ. सुहास मोराळे, औरंगाबाद	75
23) धम्मपटातील नैतिक तत्त्व Maitreyi Bodkhe, Aurangabad	78
24) उस्ताद वाजिदअली शाह तुमरी विकासातील महत्त्वाचा दुवा डॉ. एन. एल. गोंडाणे, अकोला	80
25) भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामात शिरपुर शहराचे योगदान प्रा. डॉ. एच. आर. चौधरी, शिरपुर	84
26) महाराष्ट्रातील महिला सबलीकरण योजनांचे विश्लेषणात्मक अध्ययन प्रा. डॉ. रवींद्र पुंडलीक पाटील, नगांव	88
27) आदिवासींची जीवन शैलि सा. नूतनवर्षा राजेश वळवी, नंदुरबार	92
28) महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाकडून ग्राहकांच्या अपेक्षांचे अध्ययन सतिश वासुदेव राणे, चिखली, जि. बुलडाणा	96
29) ठाकुर का कुर्आ : बंधार्थ की कसौटी डॉ. अर्जुन तडवी (गुजरात)	100
30) उत्तराखण्ड सरकार एवं केंद्र सरकार के द्वारा चलाये जा रही लोककल्याणकारी योजनायें एवं उनसे..... डॉ. राजेश चन्द्र पालीवाल, रुडकी, उत्तराखण्ड	102

♣ Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Referred Journal ♣

TRUE COPY ATTESTED BY

R. K. Kulkarni
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 409

Research Papers 2016-17

ISSN 2278-8868

SJIF 2015: 5.403

An International Peer Reviewed & Referred
**SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL
 FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES**

शिरपुर तालुक्यातील कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा अंधश्रद्धा विषयक मतांचा अभ्यास

प्रा. राहुल गोपीचंद मजि, Ph. D.

श्रीमती एच. आर. पटेल वॉरंट महिला महाविद्यालय, शिरपुर, जि. धुळे

Scholarly Research Journal is licensed Based on a work at www.srjis.com

प्रस्तावना

आज स्वदेशी शिक्षणाचे सांख्यिकरण झालेले दिसून येते. आज ज्ञानगंगा धरोधरी पोहचल्याचे चित्र निर्माण होत आहे. भारताचे शिक्षणाला आज जे स्वरूप प्राप्त झाले आहे, त्यामध्ये अनेक विचारवंत तसेच शास्त्रज्ञांनी निष्पत्ती काढलेले आहेत. आजचे युग हे महिलांचे व तंत्रज्ञानाचे युग आहे. या युगात भारत नवनवे प्रगतीचे पाऊले टाकत आहे. या युगात भारताने संवधान - २ हे मानवीरहित पान पडविलेलेच खंडावर पाठीवलेले होते. हे संवधानाचे एकच कारण आहे. को. वैज्ञानिक लोक भारत देशात असून ही दुसरी बाजूने भारतीय समाज जादू टोणा आणि बुचाबाजी यांच्या नादाल आकंठ बुडाला आहे.

व्यक्ती ही सामाजिक संरचनेत असते व समाज हा व्यक्तीला घडवत असतो. जादूटोणा, देव, घोडेपणा, धार्मिक संघ या गोष्टींचा व्यक्तीवर पणदा बसतो. व्यक्ती ही समाजातील अंधश्रद्धेवर विन्यास ठेवतो. समाजात असलेल्या अनेक पारंपारिक घटना कुली घाललेली, रुढी परंपरा साबधून लोकांच्या मनात या अंधश्रद्धा पिढ्यान् पिढ्या रुजलेल्या दिसून येतात. अंधश्रद्धा ही समाजातच पायाभरणी झालेली आढळून येते. त्यामुळे काही अंधश्रद्धा सामाजिक म्हणून समाजात ओढखुल्ल्या जातात. भारतीय समाजाला निरक्षर किंवा आडगळी मान्यतेचे अंधश्रद्धेवर विन्यास ठेवतो. असे नाही जो बर्ग सुनिश्चित आहे तो मोठ्या प्रमाणावर अंधश्रद्धेवर विन्यास ठेवत असल्याचे दिसते. अंगत देव येणे, एखादी व्यक्ती आजारी पडल्यास त्याला लोक म्हणतात की भुलाप्या बापायात सापडला अशी विचार प्रवृत्ती व मनोविकार समाजात असते.

भारतीय समाजात पूर्वी श्रद्धा ही आई - बडोला, बरोच मंडळी, गुरुजन यांचे बांध्यावर होती. श्रद्धा केवळ भावना आहे. आदर्शगत वर्तन असणारी व्यक्ती, सादूचा अंश असणारी एखादी देवता ही श्रद्धा म्हणून पुजनीय बंदनीय ठरते. भावनेकडे कार्य संदुत घालतो बुद्धी व भावना यांच्या मिश्रणावर प्रवृत्त जगतो. अंधश्रद्धा म्हणजे कार्य? असा प्रश्न विचारला जातो घडलेल्या घटनेला उपलब्ध ज्ञानाच्या साहाय्याने प्रश्न विचारले असता. जीव्या खरेपणा निश्चित नाही तोला अंधश्रद्धा म्हणतात. जी गोष्ट पूर्णपणे खोटी आहे परंतु लोक तीला खरी मानतात. आणि

TRUE COPY ATTESTED BY

N. R. Patil
 Prineipa

The Shirpur Education Society's
 Smt. N. R. Patil Arts Mahila
 College, Shirpur, Dist. Dhule 425 401

Special Issue
February 2016

ISSN - 2250-0388
Impact Factor - 0.021

International Multi Disciplinary Research Journal

ISSN - (17)

SHODHANKAN

ICSSR & Dr. BAMU, Aurangabad Sponsored
International Seminar - Date 15 & 16 Feb. 2016

21ST CENTURY WORLD : PRESENT SCENARIO & CHALLENGES

[PART-III]

Organised by
Ajintha Education Society's
Pandit Jawaharlal Nehru College, Aurangabad
(Department of Political Science)

Editors
Dr. Pandit S. Nalawade
Head & Research Guide Dept. of Political Science
Dr. Raju B. Vanarse
Department of Political Science
Dr. Prabhakar R. Jagtap

Guest Published By
Dr. Ashok B. Naikwade
Principal, Pandit Jawaharlal Nehru College, Shivajinagar, Aurangabad.

P
N

23.	दारिद्र्याचा लोकसंख्येच्या जीवनमानावर झालेल्या परिणामांचा अभ्यास : प्रा. मने अनिल बापूराव, प्रा. नलगे दिलीप महिपती, प्रा. डॉ. कदम संजय धारकट, कला विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, राखडा	52
24.	नाटकातून प्रदर्शित होणाऱे स्त्रीपांवरील वाढते अत्याचार प्रा.विद्या रामदास काळवाचे, संशोधक मराठी विभाग, उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ ऋतुगंग	53
25.	विस्थापितांचे मानवी हक्क व सामाजिक न्याय प्रा. अतुल पद्मकर खोसे, श्रीमती एच. आर. पटेल, कला महिला महाविद्यालय, किन्नूर, जि. धुळे	55
26.	मानवाधिकार आणि विस्थापितांच्या समस्या प्रा. दिपक सांबाया देशमाने, राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, नारायणराव नागरे महाविद्यालय, दुसरकोट, ता.सिंदखेडकरवा वि.बुलडाणा.	58
27.	जागतिक पर्वावरणाच्या संदर्भात श्रीमंत राष्ट्राने राजकारण प्रा.डॉ.मनिषा अनिल कचवे, एस.एस.बी.पी.एस.आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, देवपूर, धुळे	60
28.	अण्वस्त्र निर्मिती आणि आर्थिक गुंतवणूक डॉ.रेखा हिंगोले, राज्यशास्त्र विभाग, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, शंकरनगर ता.फिलोसोफी वि.नांदेड.	64
29.	वाढता दहशतवाद आणि जग श्रीमती गोरे ए.पी., संशोधक विद्यार्थी	66
30.	भ्रष्टाचार : एक दृष्टिक्षेप प्रा.ज्योती अघाने, वाणिज्य विभाग, पॅटिल नेहरू महाविद्यालय, औरंगाबाद.	68
31.	वाढता दहशतवाद जगासमोरील एक गंभीर आव्हान डॉ. रमाकांत तिडके, रत्नमाजी भागुजी कांबळे, राज्यशास्त्र विभाग प्रतिष्ठान महाविद्यालय, पैठण	70
32.	दहशतवाद : जगापुढील एक समस्या डॉ. व्ही.बी.बोरसे, इतिहास विभाग, श्री आसारामजी भांडवलदार महाविद्यालय देवगड (र) ता.वजळ वि.औरंगाबाद	72
33.	वाढता दहशतवाद - जगासमोरील गंभीर आव्हान प्रा.आनंद व्ही.पवार, एस.एस.बी.पी.एस. साहित्य आणि वाणिज्य महाविद्यालय, धुळे	75
34.	भारतातील लोकसंख्या वाढ : कारणे व उपाययोजना डॉ. पी.बी.पगारे, शिक्षणशास्त्र विभाग, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद. जावळे शिल्पा यशवंता, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.	77
35.	दहशतवाद : स्वरूप, समस्या आणि वास्तव एक दृष्टिक्षेप प्रा. सुनंदा एकनाथराव आहरे, (समाजशास्त्र विभाग प्रमुख), महिला कला महाविद्यालय, खेड	80
36.	जगातील बोलीभाषा नष्ट होण्याच्या मार्गावर मनिषा सलामपुरे, संशोधक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ औरंगाबाद	82
37.	ग्रामिण विकासात पर्वावरणाचे महत्त्व अनुराधा नानासाहेब पोटदार, संशोधक विद्यार्थी (समाज कार्य विभाग), डॉ. बा. आं. म. वि. औरंगाबाद.	83
38.	ध्वनी प्रदूषण : एक मानवनिर्मित समस्या प्रा.डॉ.कालिदास दिनकर फड, लोकप्रशासन विभाग, राजीव गांधी महाविद्यालय,करमाड, ता.वि.औरंगाबाद	85
39.	मानवी हक्क, सामाजिक न्याय आणि निवासितांची संख्या व समस्या प्रा सोमगौडे एन.एस., राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, जवाहर कला विज्ञान व वाणिज्य, महाविद्यालय अण्णूर, ता.तुळजापूर वि.उस्मानाबाद	87
40.	जागतिकीकरणाने मराठी भाषा व बोली : अस्मिता आणि अस्तित्व डॉ.सुरेश पैठणकर, सहयोगी प्राध्यापक, मराठी विभागप्रमुख, श्री मुक्तानंद महाविद्यालय, गंतपूर वि.औरंगाबाद	88
41.	कुपोषण एक समस्या : विशेष संदर्भ भारतातील कुपोषण- प्रा. डॉ. सुनंदा वामनराव ठाकरे, राज्यशास्त्र विभाग, विद्यार्थिनी कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, धुळे	92
42.	दहशतवाद जगासमोरील एक गंभीर आव्हान- श्री. महालं गजानन पुरुषोत्तम, संशोधक विद्यार्थी (राज्यशास्त्र विभाग) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा, विद्यापीठ औरंगाबाद	94
43.	वाढता दहशतवाद : भारतापुढील एक गंभीर समस्या- प्रा. मंगरे एम. के., राज्यशास्त्र विभाग सिध्दार्थ महाविद्यालय, गाक्राबाद जि. नांदेड.	96
44.	वाढता दहशतवाद: जगासमोरील गंभीर समस्या-प्रा. डॉ. अनंत मदन आवटी, श्री ज्योती महाविद्यालय देवगडकरवा वि.बुलडाणा	98
45.	लोकशाहीवरील दबाव व दबा : महासत्तांच्या राजकारणाच्या विशेष संदर्भात-प्रा. ? ? ? पंढरीनाथ ? ? ? ? ?	100
46.	वाढता हुआ दहशतवाद - विश्व की एक गंभीर समस्या- अंबेकर वसीम फातेमा अन्दुलअजीब (सोध - छात्र)	104
47.	वाढता दहशतवाद : जगासमोरील गंभीर आव्हान- प्रा. निरुषा न. शिरकाट वि व महाविद्यालय, मिरार, पठिन	108
48.	दहशतवादाचा जायस चिंता आणि धितन- श्री. एच.एन.सांगकांबळे, संशोधक विद्यार्थी -सामाजिक शास्त्र संकुल- स्वा.रा.ती.म.वि.नांदेड	110
49.	सामाजिक न्याय : नैतिक संकल्पना प्रा. डॉ. जयसिंग बाजीराव सार्वत, वसंतराव नाईक शासकीय कला व समाज विज्ञान संस्था, वामपूर	112
50.	अधुनिक दहशतवादाचे स्वरूप डॉ.आशुबा गवळी, विभाग प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग,शिवछत्रपती महाविद्यालय, औरंगाबाद. प्रा. हनुमान गाडे, शिवछत्रपती महाविद्यालय, औरंगाबाद.	114
51.	भारतातील लोकसंख्या वाढ : एक दृष्टिक्षेप	117

रिस्त आव्हाने

नेहापूर

ला महाविद्यालय

चा अभ्यास

आष्टी, जि.बीड

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilpa
Principa

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 40*

(2016-17)

(18)

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ
यांच्या संयुक्त विद्यामाने

एस. एस. व्ही. पी. संस्थेचे
भाऊसाहेब ना. स. पाटील कला आणि एम. एफ. एम. ए. वाणिज्य
महाविद्यालय, धुळे.

एक दिवसीय आंतरराष्ट्रीय परिषद
उदात्तीकरण, स्वाजगीकरण आणि जागतिकीकरणाचा भारतीय
व्यवस्थेवर होणारा परिणाम : एक मूल्यमापन

दिनांक : २१ जानेवारी २०१७

मराठी भाग - ५

संपादक
डॉ. मनोहर टी. पाटील

सह-संपादक

डॉ. नरेश बागल
(अभारिरीक शिक्षण विभाग)

डॉ. सचिन वाच. जाधव
(मामसशास्त्र विभाग)

अजिंठा प्रकाशन
जयसिंगपूरा, औरंगाबाद.

मराठी अनुक्रमाणिका भाग - ५

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	जागतिकीकरणाचा महिलांवर होणारा परिणाम भारती खोतकर	१-४
२	जागतिकीकरणाचा भाषा आणि संस्कृतीवर होणारा परिणाम स. प्राध्यापक मानकवाह इलॅक्ट्रिकल सांडू	५-६
३	भारतातील मानव संसाधन व्यवस्थापनासमोरील आव्हाने वेशाली लक्ष्मण पाटील	७-९
४	शेती आणि जल स्रोतांचे व्यवस्थापन प्रा. विद्या भोजुसिंग बाळ्य	१०-१३
५	उदात्तीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरणाचा उच्च शिक्षणावर होणारा परिणाम डॉ. अर्चना टाक	१४-१७
६	लोकशाही मध्ये मिडियांची भूमिका प्रा. अतुल खोसे	१८-१९
७	स्त्रियांवरील जागतिकीकरणाच्या परिणामांविषयीचे मराठी वैचारिक लेखन प्रा. भगवान पांडुरंग फाळके	२०-२३
८	महाराष्ट्रात कार्यरत आश्रमशाळांतील सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम योजनेचा चिकित्सक अभ्यास श्री. भेरे दिलीप किसन प्रा. डॉ. रसाळ राजेंद्र अ.	२४-२६
९	स्वातंत्र्योत्तर काळात खानदेशातील स्त्रियांनी चळवळीतून केलेले सबलीकरण प्रा. डॉ. सुनिल चं. अमृतकर भुषण शांताराम वानखेडे	२७-३०
१०	जागतिकीकरण व महिला सबलीकरण प्रा. डॉ. शेवाळे चंद्रकला नामदेव	३१-३३
११	लोकशाहीमध्ये प्रसार माध्यमांची भूमिका डॉ. डी. आर. वावले डॉ. एन. आर. निंबाळकर	३४-३६
१२	भारतातील वाढते औद्योगिकीकरण: पर्यावरण न्हास डॉ. धायगुडे ज्योती सुभाषराव	३७-४०

उदात्तीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकीकरणाचा प्रभाव देवनागरी लिपीत : एक मूल्यमापन - I

ATTESTED BY

[Signature]
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

आदिवासी लोकसाहित्य आणि लोकसंस्कृती

(2016-17)

संख्या १६

Special Issue on National Seminar Sponsored by
U.G.C. and Arts College, Bamkheda
on the topic "लोकसाहित्य आणि लोकसंस्कृती" on 29'th
and 30th September 2016.

Vol - 11-No 1-Oct -2016

संपादक : डॉ. सी. एस. करंके

अणुक्रमणिका

स.क्र.	अ.नं.	शोधनिबंधाचे शिर्षक	लेखकाचे नांव	पृष्ठ क्र.
३३	५०	आदिवासी समाज व्यवस्थेतील स्त्री	प्रा. मंगेश भावराव पाटील	२३८-२४०
३९	५१	आदिवासी साहित्य व स्त्री जीवन	डॉ. शोभा मणुकर देवरे	२४१-२४४
४२	५२	आदिवासी लोककथामधील मूल्यविचार	डॉ. विजया पाटील	२४५-२४६
४५	५३	आदिवासी साहित्यातील लोककथा	डॉ. नामदेव भिला माळी	२४७-२४९
	५४	खानदेशातील आदिवासीच्या पावरा व कोकणी बोलीचे स्वरूप	प्रा. गौतम बाबुलाल थोरात	२५०-२५३
४८	५५	नाशिक जिल्ह्यातील आदिवासी कोकणी बोली	प्रा. एम. एल. भुसारे	२५४-२५७
५२	५६	पावरा बोली - भाषाशास्त्रीय टिपण	डॉ. किशोर एन. सोनवणे	२५८-२६०
५२	५७	जागतिकीकरण आणि आदिवासी	डॉ. अक्षय किशोर घोरपडे	२६१-२६३
	५८	जागतिकीकरण आणि मराठी आदिवासी साहित्य	डॉ. किशोर मंगेश पाटील	२६४-२६६
६५	५९	आदिवासी हाक नि आक्रोशाचा आवाज : पानझडी	डॉ. संजय कांबळे	२६७-२६९
७१	६०	आदिवासींचा जीवनानुभव मुखर करणारी कादंबरी "होलहापाट"	प्रा. संभाजी बाबाराव सावंत	२७०-२७१
७५	६१	आदिवासींची वेदना मुखर करणारी वाहरु सोनवणेची कविता	डॉ. विजयेंद्र विश्वनाथ पाटील	२७२-२७४
८०	६२	आदिवासी समाज व्यवस्थेतील स्त्री : गोदावरी परुळेकर "जेव्हा माणूस जागा होतो" एक अनुबंध	डॉ. रत्नप्रभा विजय खैरनार	२७५-२७९
८९	६३	आदिवासी काव्यातील बुध्द - फुले - आंबेडकर विचारांची चेतना	प्रा. रविंद्र पिरन नगराळे	२८०-२८३
९५	६४	नवसा भिल्लिणिचा एल्गार : स्त्री चित्रण	डॉ. योगिता पाटील	२८४-२८५
९९	६५	"रोडाली" काव्य संग्रहामधील आदिवासी गीतातून व्यक्त होणारा मूल्यविचार	डॉ. रविंद्र डोंगर पाटील	२८६-२८९
१०३	६६	नैतिकता शिकविणारी आदिवासी लोकसंस्कृती	अभ्यासक अनिल मनोहर मगर	२९०-२९५
१०७	६७	आदिवासी बोली	डॉ. माहेशवरी गावीत माळी	२९६-३००
	६८	आदिवासी बोली	प्रा. आतिराम पावरा	३०१-३०३
१११	६९	आदिवासी लोकसाहित्य आणि समकालीन समाज वास्तव	डॉ. कैलास रंगनाथ इंगळे	३०४-३०८
११४	७०	आदिवासी पावरा समाज - सण-उत्सव व लोकपरंपरा	डॉ. सुधाकर एस. चौधरी	३०९-३१२
१२१	७१	आदिवासी तडवी बोली एक अकलन	प्रा. राजु समशेर तडवा	३१३-३१७
१२४	७२	Indian Adiwasi Culture And Coltural Practices	Pro. Y. R. Patil	318-321
१२८	७३	Adivasis And Their Religious Practices	Abhijeet Arjun Virkar	322-325

TRUE COPY . ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Societys
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 407

2016-17

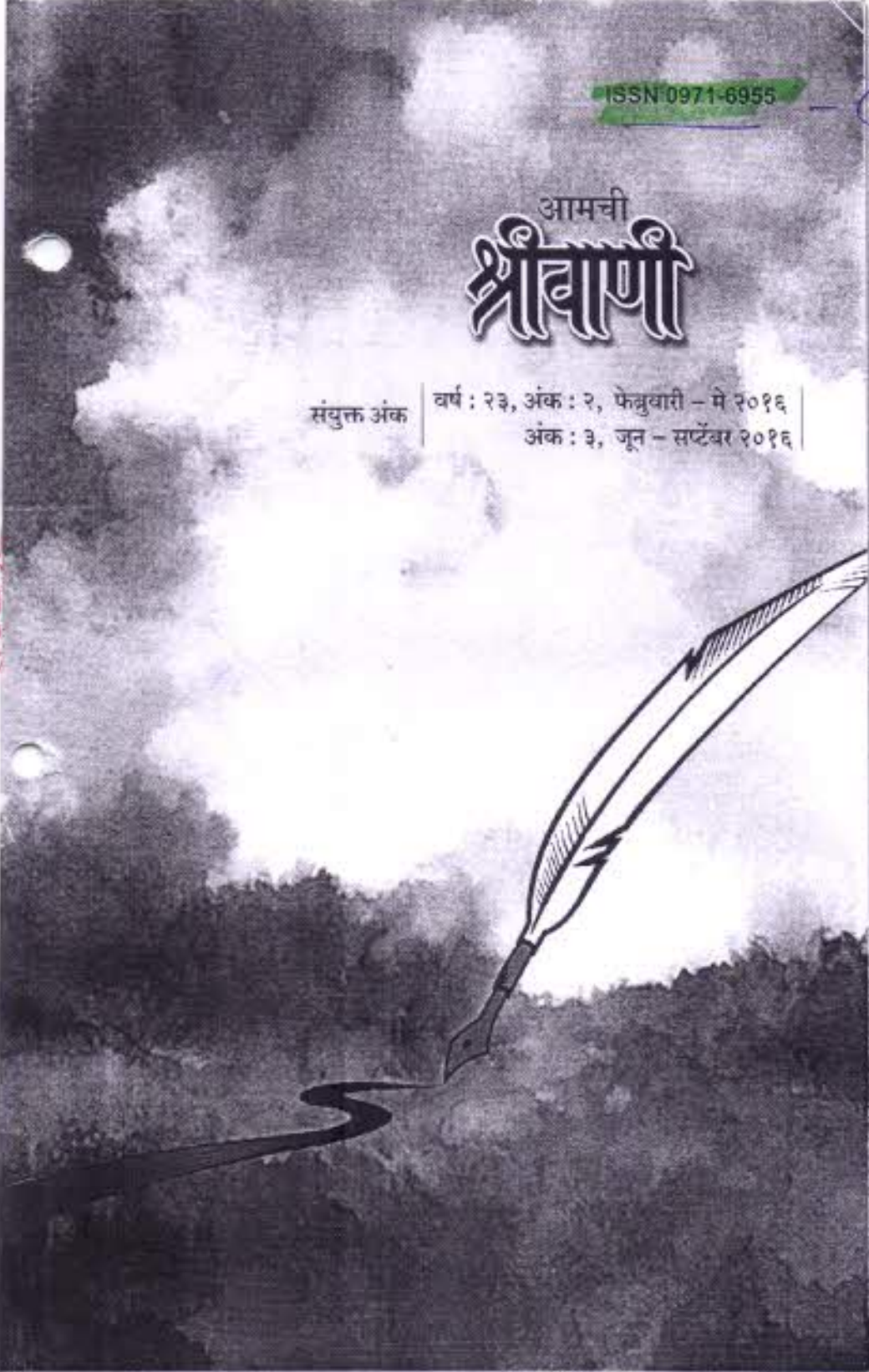
ISSN 0971-6955

19

आमची
श्रीवाणी

संयुक्त अंक | वर्ष : २३, अंक : २, फेब्रुवारी - मे २०१६ |
अंक : ३, जून - सप्टेंबर २०१६ |

२०२३-२०१६

● संपादक मंडळ

मु. ब. शहा (प्रमुख संपादक)
विश्वास पाटील
शोभा शिंदे
बबनराव पवार

● सल्लागार

पुरुषोत्तम पाटील
ना. धों. महानोर
दत्ता भगत
मनोहर जाधव

● संपादकीय व व्यवस्थापकीय संपर्क

का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था
उन्नतिनगर, देवपूर, धुळे - ४२४ ००२.
दूरध्वनी : २२३६५४, २२२७६२.

● मुद्रक व प्रकाशक

डॉ. बबनराव पवार,
संचालक
का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था,
उन्नतिनगर, देवपूर, धुळे - ४२४ ००२.

● वार्षिक वर्गणी : २०० रु. (३ अंक) ● द्वैवार्षिक वर्गणी : ४०० रु. (६ अंक)
● या अंकाची किंमत रु. १००/-

या अंकात प्रसिद्ध होणाऱ्या साहित्यातील मतांशी 'आमची श्रीवाणी'चे संपादक, मुद्रक, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

अनुक्रमणिका

* संपादकीय	
१. 'हयवदन' आणि अन्य कथात्मक संदर्भ : एक आकलन	१
- प्रा. डॉ. दिनेश वाघुंबरे	
२. नेवासा परिसरातील कोरीव लेख आणि मराठी साहित्य संस्कृती	२२
- प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे	
३. सातासमुद्रापल्याड : एक दृष्टिक्षेप	४३
- प्रा. डॉ. बबनराव पवार	
४. बदलत्या ग्रामवास्तवाची कहाणी 'काळी माय'	४८
- प्रा. डॉ. फुला बागुल	
५. 'शिगा-नाथा-झेड.बी.' : एक अजब रसायन	५७
- प्रा. डॉ. शशिकला पवार	
६. प्रा. रा. ग. जाधव : सृजनशील साहित्यिक व्यक्तिमत्त्व	६२
- प्रा. एन. के. पाटील	
७. 'गोधड'मधील सामाजिक आशय	६६
- प्रा. निलेश पाटील	
८. म. गांधी यांचे आधुनिक मराठी साहित्यातील कलाविचार : एक आकलन	७४
- प्रा. डॉ. नामदेव माळी	
९. विजया राजाध्यक्षांच्या नायिकांचे वेगळेपण : स्त्री-पुरुष संबंधाचा विचार	८९
- प्रा. सी. शोभा मधुकर देवरे	

TRUE COPY ATTESTED BY
Principal
The Shirpur Education Society's
Smt. M. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 424 177

(2016-17)

ISSN 2277-9264

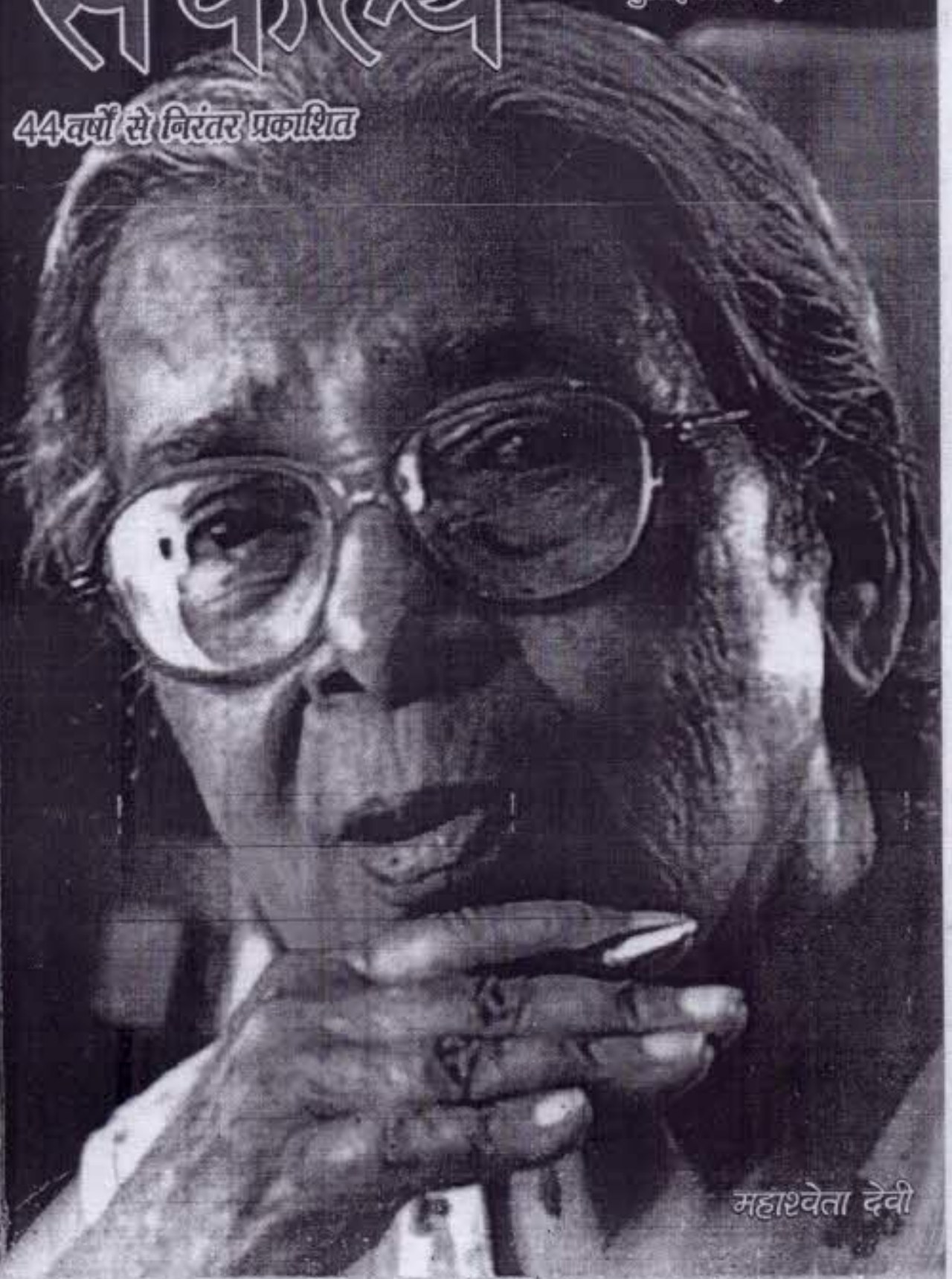
हिन्दी अकादमी, हैदराबाद

जुलाई-दिसंबर, 2016

217

संकल्प

44 वर्षों से निरंतर प्रकाशित

महाश्वेता देवी

संपादकीय

- 5 प्रो.टी.मोहन सिंह - भारतीय साहित्य की अमिट हस्ताक्षर :
महाश्वेता देवी

शुभकामना संदेश

- 9 पी.सुधाकर - शुभकामना संदेश
10 डॉ.शांतनु मुखर्जी - विपणन एवं जनसंपर्क की भाषा-हिंदी

विशेष

- 12 प्रो.दिलीप सिंह - कहीं-कहीं गुजर गया किताबों के बहाने

आलेख

- 29 डॉ.विवेकी राय - श्री शंकर दयाल सिंह अप्रतिम सारस्वत
यायावर और सर्जक
36 प्रो.महेंद्रनाथ राय - काशी विश्वविद्यालय, हिंदी विभाग के
संस्थापक आचार्य एवं अध्यक्ष :
बाबू श्याम सुंदर दास
40 डॉ.पुष्पा रानी - हरियाणवी कहावतों में सामाजिक चेतना
50 डॉ.अमरसिंह बधान - वैचारिक क्रांति के अग्रदूत
डॉ.भीमराव अंबेडकर
55 डॉ.सुभाष जी.राणे - देवेश ठाकुर के उपन्यासों में स्त्री
64 डॉ.ऋषिकेश राय - विस्मृत लालित्य की खोज
68 डॉ.टी.मोहन सिंह - तेलंगाणा के लोक गायक, विख्यात कवि :
गोरटि वैकन्ना
73 श्यामराव राठोड़ - साहित्य और समाज का अंतःसंबंध :
वर्तमान संदर्भ में
80 डॉ.एम.आंजनेयुलु - भक्त कवयित्री मोल्ला
83 डॉ.दोद्दा शेषु बाबु - प्रगतिशील हिंदी कविता में चित्रित विद्रोही
स्वर : वर्तमान व्यवस्था के संदर्भ में
89 कोंडा रविकुमार - डॉ.एन.गोपि और जलगीतम्

हिंदी दिवस पर विशेष

- 95 बन्नी नारायण तिवारी - हिंदी : विश्व भाषा की ओर अग्रसर
103 डॉ.सुनीति एस.आचार्य - आधुनिकता और हिंदी
106 डॉ.प्रभाकर त्रिपाठी - हिंदी महाविद्यालय अतीत, वर्तमान और
भविष्य

कविता

- 109 प्रो.बुद्धिनाथ मिश्र - ऋतुराज एक पल का

TRUE COPY ATTESTED BY

Shirpur
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. N. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 411

तबाद या

शलय के

2/-

244

53348

Sports
Scientists
Views in

Indian Journal of Physical Education,
Sports & Applied Sciences

I.J.P.E.S.A.S

Available Online
www.sportsscientistsviews.in
Journal DOI-05-2016-44975451

Scientific Journal Impact Factor-4.917

COMPARATIVE SURVEY ON OBESITY PROFILE OF CAREER ENDED SPORTSPERSONS AND PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

Dr. Vinay Pawar¹, Smt. H.R.Patel² & Dr. Ruchi Sab³

- ¹ PhD, Director of Physical Education, Arts Mahila College, Shirpur, Shirpur Education Society Dhule (Maharashtra), India
- ² Sports Coordinator, Arts Mahila College, Shirpur, Shirpur Education Society, Dhule (Maharashtra), India
- ³ Assistant Teacher, Physical Education, Government Inter College Dewaldhar, Bageshwar (Uttarakhand), India

ABSTRACT

The purpose of this study was to compare the selected obesity profile of career ended sportspersons and physical education teachers. For this comparison research scholar had selected 40 male subjects for each group with mean age of 32±1.29 year. The career ended sportspersons were from different games and sports and represented their respectively games at national level and Physical education teacher were working at various schools of Pune city. The selected obesity profile were weight (Kg), height (cm), arm girth (inch), waist circumference (inch), thigh girth (inch) and BMI. The mean value of selected obesity profile reflected that career ended sportsperson and physical education teachers were weight (78.17±5.58 & 79.67 ±4.32), height (1.61±0.933 & 1.62 ±0.88), arm girth (13.47±1.19 & 13.42 ±1.14), waist circumference (33.85±1.35 & 34.07 ±1.42), thigh girth (25.62±1.19 & 25.97 ±1.27), and BMI (30.17±2.06 & 30.57 ±2.03). The analysis of statistical significance difference on selected obesity profile of career ended sportspersons and physical education teachers shows that there were insignificance difference were found on weight (1.343 P= value 0.308), height (0.48 P= value 0.775), arm width (0.381 P= value 0.584), waist circumference (0.726 P= value 0.783), thigh girth (1.27 P= value 0.887) & BMI (0.873 P= value 0.935).

Keywords- Arm girth, Waist Circumference, Thigh girth

XRD, FTIR, UV-Visible and Morphological Study of Gel Grown Copper Doped Iron Tartrate Crystal

*M.D.DHIKALE¹, DR.S.J.SHITOLE²

2017-18
ISSN-61

¹PH.D. Student, NMU Jalgaon, ²H.R.Patel Mahila College, Shirpur.

*Corresponding author email: mukunddhikale9@gmail.com

Abstract

The tartrate crystals are very useful in industry and in the medical field. In the present work copper doped iron tartrate crystals were grown in silica gel medium at room temperature by the single diffusion method. The effects of parameters such as gel aging, gel pH, the density of gel on the growth of crystals were studied. Spherulitic crystals with slight variation in colour were obtained. Harvested crystals characterized by X-ray powder diffractometry (XRD). Fourier transform infrared spectroscopy (FTIR), UV-Vis spectroscopy, Scanning electron microscope (SEM). Lattice parameters are determined by XRD study and it confirms the orthorhombic structure of gel grown crystal. FTIR study gives the information of functional groups in a crystal. The UV-VIS analysis gives the energy band gap of gel grown crystal.

Keywords: Copper doped iron tartrate crystal, XRD, FTIR, UV-Vis spectroscopy, SEM.

INTRODUCTION

Crystal growth plays an important role in all parts of materials science and in industries that depend upon the usefulness of different materials. Modern technology is widely demanded in materials for catalysis, semiconductors, pharmaceuticals, and optoelectronics devices due to the interesting properties of crystals such as piezoelectric, optical property etc. Tartrate crystals are useful in industry and medical field¹. Calciphylatic reactions of different ferrous tartrate crystals prevent weakness or anemia in animals. Manganese tartrate crystals are useful in chemical temperature indicators². Due to the importance of crystals many researchers have attracted towards crystal growth. Crystal growth in gel medium is a simple and efficient method. A number of tartrate crystals can be grown by gel technique³⁻¹². Growth and characterization of copper doped iron tartrate crystal was reported previously¹³. Due to its important applications and to cover other characterization techniques authors have attempted, to grow copper doped iron tartrate crystals in gel medium.

MATERIALS AND METHODS

The copper doped iron tartrate crystals were grown by using single diffusion method. In this method, crystals were grown at room temperature. To prepare silica gel, sodium meta silicate is titrated with tartaric acid to attain pH of mixture varying from 3 to 5.5. After titration mixture were transferred to several test tubes having diameter 25 mm and length 140 mm and leave it for some time to set in gel form. The test tubes were sealed by cotton and kept undisturbed at room temperature. Gel setting time is strongly depending on the pH of a solution. Higher the pH of solution lesser time taken to set the gel. In summer, solution takes very less time to set the gel as compare winter session. After confirming gel setting, a supernatant solution of copper sulphate and ferrous sulphate were poured into the test tubes very

2017-18

March-18

181

SHODHPARV शोधपर्व

ISSN-2350-0395

02

VOLUME - V | SPECIAL ISSUE - I | JANUARY - 2018
INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL OF
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

A word cloud containing terms like: American, novels, writing, Shakespeare, poetry, plays, Romantic, drama, fiction, essays, and others.

National level Seminar on
HISTORY IN LITERATURE AND LITERATURE IN HISTORY

Organized by

Maratha Vidya Prasarak Samaj's

Arts, Commerce and Science College, Dindori,

Tal- Dindori, Dist : Nashik, Pin- 422202

Department of English

NAAC Accredited Grade "B" (CGPA 2.34)

Index

Sr. No	Title of the Paper	Author	Page No
1	Postcolonial Indian Diaspora Fiction In English: Certain Key Issues And Controversies	Manjushree. M	01
2	Post-Colonialism And Rushdie's Midnight's Children	Ms.Mital Macwan	07
3	Fictionalizing The Historical Tughlaq	Ms. Pooja Halyal	13
4	Reconstructing History Through M.R. Anand's "The Private Life Of An Indian Prince"	Prem Kumar. G	19
5	Tracing the History Of Native Americans' Suffering And Ecological Deterioration In Hogan's <i>Mean Spirit</i>	Dr. R. D. Gholap	25
6	Abolition Of Slavery And Non Canonical British Romantic Poetry	Bhalchandra Vijay Shinde	33
7	Utilising History as A Authorly Device In Toni Morrison's <i>Beloved</i>	Prof. Dr. Manisha Y. Suryavanshi	44
8	Tharoor's Portrayal Of Gandhi In The Great Indian Novel	Dr. Umakant D. Padamwar	53
9	Historicism - The Effective Narrative Technique In <i>The Bluest Eye</i> Of Toni Morrison	Mr. Bharat Sonar	56
10	A Thematic Review Of Top Slavery (Historical) Fiction In African American Literature (1995-2005)	Rahul S. Sonavane	64
11	Social Reality And Satire In G. B. Shaw's "Men And Superman"	Dr. S. J. Ghotekar	71
12	A Postcolonial Reading Of The Life Of Pi	Lawrencia Susan K A	79
12	History Down The Ages	Dr. Sachin S. Rajole	83
13	Edward Said's Orientalism - A New Phenomenon In Postcolonial Literature	Prof. Smt. Shinde K.L.	90
14	Comparative Study Of Bertolt Brecht's Epic Theatre And Manjul Bhardwaj's Theatre Of Relevance	Asst Prof. Anil Keshav Bachate	96

Shodhpari (शोधपत्र)

TRUE COPY - ATTESTED BY

Principal

 The Shirpur Education Society
 Smt. H. R. Patel Arts Mahil
 College Shirpur Dist.

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

03

(2017-18)

Issue-18, Vol-04, April to June 2017

vidyawarta®

International Multilingual Research Journal

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

40) नृत्य के क्षेत्र में रेज़गार प्राप्त युवक युवतियों कि सामाजिक एवं आर्थिक स्थिति का अध्ययन..... डॉ. ऋचा यादव, श्रीमति मुनमुन नायडू, (छ.ग.)	143
41) गढ़वाली लोकगीतों का स्वरूप श्री नरेश लाल, टिहरी गढ़वाल	148
42) दलितों के उत्थान में महिला शिक्षा की भूमिका ओम प्रकाश, डॉ. सुचित्रा शर्मा, डॉ. हेमलता बोरकर, छ.ग.	151
43) वर्तमान शिक्षा एवं शिक्षा पद्धति डॉ. प्रतिभा पाण्डेय, दतिया, म.प.	155
44) महात्मा गाँधी : अस्पृश्यता एक सामाजिक समस्या है डॉ. संध्या पाण्डेय, इलाहाबाद	158
45) छत्तीसगढ़ सार्वजनिक पुस्तकालय अधिनियम पारित होने के पश्चात् दुर्ग जिले के विद्यालयीन ... डॉ. ओमप्रकाश पटेल, डॉ. वीरेन्द्र कुमार सिंह, छ.ग.	161
—46) समकालीन हिन्दी कविताओं में बाजारवाद प्रा. डॉ. सुनील एम. पाटिल, जिला धुलियाँ	164
47) ग्वालियर एवं चम्बल संभाग के शारीरिक रूप से विकलांग बालक—बालिकाओं के ..... डॉ. अनिल कुमार सिंह, उत्तराखण्ड	167
48) शैक्षिक वातावरण : वर्तमान सन्दर्भ में प्रासंगिकता ब्रजेन्द्र सिंह,, अलवर, राजस्थान	170
49) हिन्दुस्तानी शास्त्रीय संगीत के अध्ययन में लक्षण—गीतों महत्त्व डॉ. राजपाल सिंह, नई दिल्ली	172
50) भारतीय संगीत के संवर्धन में संस्थागत शिक्षण प्रणाली की भूमिका डॉ. सुरेन्द्र नाथ सोरेन, दिल्ली	173
51) भारत की सुरक्षा रणनीति प्रा. डॉ. के.बी.पाटील, शिरपुर जि. धुळे	177

TRUE COPY ATTESTED BY

Prithvi
Prithvi

The Shirpur Education Society

Review of Research

International Online Multidisciplinary Journal

Volume - 7 | Issue - 1 | October - 2017

5.2331(UIF) 2249-894X

राष्ट्रशक्ति के अदृश्य तत्व और (2017-18) भारतीय सुरक्षा

ISSN-4

प्रा. डॉ. के. बी. पाटील

के. बी. पाटील

संशोधक, सहयोगी प्राध्यापक, विभागीय प्रमुख, सुरक्षण व सामरिक शास्त्र, श्रीमती एच आर. पटेल कला महिला महाविद्यालय, शिरपुर जि. धुळे

सारांश - साम्राज्यतया ऐसी अवधारण है कि सेना के द्वारा ही राष्ट्रीय धरित्व की रक्षा की जाती है। पर मूल अंशत ही सत्य है। राष्ट्रीय सुरक्षा के तालय केवल सैनिक प्रतिरक्षा (डिफेंस) से ही नहीं है, राष्ट्र की सर्वांगीण सुरक्षा से है। पृष्ठ क्र. - 45

Editor - In - Chief - Ashok Yakkaldevi

9	The Mutual Principle Of Buddhist Societal Ethics Sumana	3
10	A Study On Consumer Attitude Towards Eco-Friendly Products In Visakhapatnam City Tanna Raghu and CA. Nakka Venkata Ramana Rao	4
11	राष्ट्रशक्ति के अदृश्य तत्व और भारतीय सुरक्षा प्रा. डॉ. के. बी. पाटील	4
12	निर्वाचन की प्रक्रिया की विचार मीमांसा जितेन्द्र कुमार	4
13	जात आणि विवाह : विवाह विषयक नोंदीचा विशेष अभ्यास मार्गसिद्धा रामचंद्र पवार	5
14	आचार्य रामचंद्र शुक्ल कृत 'हिन्दी साहित्य का इतिहास' में स्त्री डॉ. पूनम कुमारी सहरावत	6
15	स्वतन्त्रता का मुक्ति संग्राम और समाजवाद डॉ. अखिलेश त्रिपाठी	6

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilale
Principa

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 401

राष्ट्रशक्ति के अदृश्य तत्व और भारतीय सुरक्षा

प्रा. डॉ. के. बी. पाटील

संशोधक , सहयोगी प्राध्यापक , विभाग प्रमुख, संरक्षण व सामरिक शास्त्र , श्रीमती. एच. आर. पटेल कला महिला महाविद्यालय, शिरपुर जि. धुळे.

प्रस्तावना :

साधारणतया ऐसी अवधारण है कि सेना के द्वारा ही राष्ट्रीय अस्तित्व की रक्षा की जाती है, पर यह अंशतः ही सत्य है। राष्ट्रीय सुरक्षा के तात्पर्य केवल सैनिक प्रतिरक्षा (डिफेन्स) से ही नहीं है, राष्ट्र की सर्वांगीण सुरक्षा से है। चूंकि किसी राष्ट्र से सम्बन्धित समस्त प्रभावशाली तत्व (मूर्त एवं अमूर्त) सम्मिलित रूप से उस राष्ट्र की शक्ति का निर्धारण करते हैं। अतः दूसरे शब्दों में हम यह कह सकते हैं कि "राष्ट्रीय सुरक्षा के तात्पर्य क्या राष्ट्र की अपनी ही प्रभावोत्पादक शक्ति द्वारा सुधार रूप से अपनी ही सर्वांगीण रक्षा करने से है।"

प्रत्येक राष्ट्र से सम्बन्धित ऐसे अनेक दृश्य व अदृश्य तत्व होते हैं, जो उस राष्ट्र की शक्ति को निर्धारित करते हैं, ये समस्त तत्व राष्ट्रीय सुरक्षा के विषय हैं। इनमें दृश्य तत्वों के अन्तर्गत-प्रमुख भौगोलिक विशेषताएँ, प्राकृतिक संसाधन, जनसंख्या, उद्योग धन्धे, सैन्य शक्ति, सरकार (कूटनीति), सूचना तथा विज्ञान एवं तकनीक आदि, आते हैं, जबकि अदृश्य तत्वों के अंतर्गत राष्ट्रीय चरित्र, मनोबल प्रखर एवं गतिशील नेतृत्व राष्ट्रीय संस्कृति, देश भक्ति, राष्ट्रीय एकता और अनुशासन, तथा राष्ट्र-हित की सर्वोपरिता की धारणा राष्ट्रीय शक्ति के आधार का सृजन करती है। इनकी रक्षा, संरक्षण एवं उत्तरोत्तर सकारात्मक गुणात्मक विकास ही राष्ट्रीय सुरक्षा के दायरे का निर्धारण करता है।

राष्ट्रीय चरित्र :-

राष्ट्रीय सुरक्षा की दृष्टि से राष्ट्रीय चरित्र की महत्वपूर्ण भूमिका रही है जिसके निर्धारण में संस्कृति, धर्म व इतिहास अहम् भूमिका का निर्वहन करते हैं। यह "एक अदृश्य आत्मा है जो कि सम्पूर्ण जनता की श्वासों में निहित रहती है। वे सभी उसमें भागीदार रहते हैं, चाहे वे बराबर के भागीदार हो या न हो, यह आत्मा उनके गुण व दोष दोनों की कोई विशिष्टता व चरित्र प्रदान करती है, वे गुण एक राष्ट्र की अन्य राष्ट्रों से पृथक्ता स्थापित करती है।

राष्ट्रीय सुरक्षा पर राष्ट्रीय चरित्र का अनिवार्यतः प्रभाव पड़ता है, क्योंकि जो कोई भी व्यक्ति युद्ध तथा शान्ति में राष्ट्र की ओर से अथवा राष्ट्र के लिए कार्य करते हैं, वे ही उनकी नीतियों का निर्धारण, कार्य संचालन व निर्माण करते हैं, चुनते हैं अथवा चुने जाते हैं, जनमत पर निर्णयात्मक प्रभाव डालते हैं, तथा उत्पादन व खपत बढ़ाते हैं। ये सभी अधिक या कम स्तर पर उन बौद्धिक तथा नैतिक गुणों की छाप से युक्त होते हैं, जो राष्ट्रीय चरित्र को निर्मित करते हैं। भारतीय लोगों को सत्य व अहिंसा का विचार, पुनर्जन्म, आत्मा की अमरता, स्वर्ग प्राप्ति की धारणा तथा साझा संस्कृति उनके युद्ध व शान्ति कालीन विभिन्न क्रिया-कलापों को प्रभावित करती है। रूसियों की मौलिक शक्ति व धैर्य अमेरिकियों की व्यक्तिगत प्रेरणा तथा अविष्कार की क्षमता, ब्रिटीश लोगों की कठोरता हीनसाधारण सूझ-बूझ, जर्मन लोगों का आत्म नियंत्रण तथा संपूर्णता वे गुण हैं, जो सदा ही प्रकट होते रहते हैं। जब-जब किसी विशेष राष्ट्र के सदस्य व्यक्तिगत अथवा सामूहिक कार्यों में लिप्त होते हैं, तब-तब उनका राष्ट्रीय चरित्र व्यक्त होता चलता है। विशेष कर संकट कालीन स्थिति में राष्ट्रीय सुरक्षा पर राष्ट्रीय चरित्र का निर्णायक प्रभाव पड़ता है।

भारत की आत्मा उसकी संस्कृति में बसती है और यह सांस्कृतिक बोध ही भारत की वास्तविक शक्ति व उर्जा है। भारत इसलिए भारत है, क्योंकि उसकी अपनी एक विशिष्ट अखण्ड, संस्कृति है। इस संस्कृति के प्रति देशवासियों में जो अनुराग है वह सामान्यतया आज भी हर कोने पर दिखाई देता है। लेकिन पश्चिम ने भारत को कभी एक राष्ट्र नहीं माना। चूंकि यूरोपीय समीक्षकों की दृष्टि में भारत कभी एक विशाल राष्ट्र नहीं रहा, अतः उनके लिए भारत की एकता अथवा राष्ट्रीयता की बात करना कोरी भावुकता या राजनीतिक विलास मात्र हैं, एक वास्तव में ऐसा ही नहीं। भारतीय चेतना में राष्ट्रभाव का सम्बन्ध राजनीति से नहीं है, बल्कि उसका सम्बन्ध है-सांस्कृतिक चेतना से। विभिन्न कालखण्डों में भारत के अनेक भागों में भिन्न-भिन्न राजघराने शासक बन कर उभरे, अवश्य,

2017-18

ISSN - 05

Special Issue on Library & Information Science
 The Shirdur Education Society's
SMT. H. R. PATEL ARTS MAHILA COLLEGE, SHIRPUR,
 DIST- DHULE (MS),
 (NAAC Re-Accredited "A" Grade)
 &
NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON, INDIA
 Jointly Organized

International Conference
 On
Web Based Library and Information Services in Academic Libraries
10th February 2018

(Research Journal)

Chief Editor

Dr. Hemkant M. Chaudhari

Editors

Dr. Rahul G. Saner
 Mr. Ravindra M. Mendhe
 Dr. H. R. Chaudhari

Chief Advisor

Dr. Sharda J. Shitole
 Dr. K. B. Patil

Published by an International
**SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY
 STUDIES**

IMPACT FACTOR SJIF (2016)-6.177, ISSN: 2278-8808

Dr. Hemkant M. Chaudhari
 Librarian & Convener

Dr. Sharda J. Shitole
 Principal and Organizer

ONLINE CATALOGUING

Dr. R M Wadile, Asst Professor, Smt H R Patel Arts Mahila College Shurpur Dist. Dhule

Abstract

Today's world is the world of technology in which almost all spheres are covered with it and library is not an exception to it but when it comes to library technology plays very important and crucial role in library. i.e. digital library. web 3.00 and the most important is online cataloguing. The present paper the researcher is focusing on the various aspects of online cataloguing viz. history of cataloguing, Machine-Readable Cataloguing Record, AACR in Online Environment, FRBR Implementations, Definition Of Streaming Media, and Digital Catalogues etc.

History of Cataloguing The history of Cataloguing can be summed up (briefly and rather rudely, leaving out a few important people and publication) in a short chain of people and rule sets: Sir Anthony Panizzi's "Rules for the compilation of the Cataloguing" (1841), Charles Jewett's Smithsonian report on the construction of Catalogs of libraries, and Their the publication by Means of separate, stereotyped Titles, with rules and examples (1853), Charles Cutter's Rules for printed dictionary Catalog (1876), the Prussian Instruction (1908), the American Library Association's Catalog rules: Author and Title Entries (1908) and ALA Cataloguing rules for Author and Title Entries (1949) (the latter closely criticized by Seymour Lubetzky), the Paris Principles (1961), and Anglo-American Cataloguing Rules (1967), which is used internationally and has been revised several times. Donald J. Lehms explained, "Each successive cod has brought certain refinements, clarifications, simplifications, and in general, many improvements. Many major changes have taken place, but at the same time there are several areas where little or no change has taken place, and some have even reverted to rules used earlier". Most of these cataloguing milestones consist of extremely detailed rules: pages and pages on how to determine the actual title of a book or how to arrange names in alphabetical order. All possible situations need to be covered so that any book, periodical, recording, movie, map, or object of any sort, can be described, put in catalogue, and found there. Classification by systems such as Library of Congress or Dewey Decimal Classification schemes will of course help, as will subject headings that tell what the thing is about, but these are beyond our range of discussion.

Machine-Readable Cataloguing Record "Machine-readable" means that one particular type of machine, a computer, can read and interpret the data in the cataloguing record. The following pages will explain why this is important and how it is made possible. "Cataloguing record" means a bibliographic record or the information traditionally shown on a catalogue card. The record includes (not necessarily in this order): 1) a description of the item, 2) main entry and added entries, 3) subject headings, and 4) the classification or call number.

AACR in Online Environment The Anglo-American cataloguing rules (AACR) are designed for use in the construction of catalogues and other lists in the general libraries of all sizes. The rules cover the description of, and the provision of access points for, all library materials commonly collected at the present time. The second edition of the rules is based on a reconciliation of the British and North American texts of the 1967 edition. This extends to style, which generally accordance with the Chicago Manual of style, and to spellings, which are those of Webster's New International Dictionary.

FRBR Implementations One recent survey of FRBR implementations by Martha yee has described some of the common problems users have with library catalogue systems and ways that a FRBR organization can address those problems. First, she finds that it is obtain difficult to search for author and title combinations because variant name information is isolated in authority records. Second, she finds that catalogue are often poor at displaying the full range of relevant materials that the library holds because of variations in titles. Yee then describes how both problems can be addressed by making the catalogue more aware of connections between author information and work information and between different versions of the same work.

Definition Of Streaming Media Streaming media are video or audio transmitted over a network that can be played immediately, with no need to download and entire file before playback. Audio and/or video content is send to the user as a data stream. A small amount of data is sent ahead to the user's computer and buffered temporarily on the hard drive, and has playback proceeds, more data is constantly streamed to the user's machine. The files created by buffering are temporary, and are gone when playback is complete.

Digital catalogues In libraries today, cataloguing is considered part of "technical services"- those services generally concerned with the maintenance of the collection, such as acquisition and binding. Technical services are distinguished from "public services," such as reference services, which involve direct contact with library users. Nearly all libraries have cataloguers, although in very small libraries one person may handled other tasks, e.g. refrence work and acquisition of new materials, in additions to cataloguing. The cataloguer's job is to produce catalogue records for newly acquired materials. "Original cataloguing" is the process of creating catalogue records from scratch-creating a record primarily using the item itself, e.g. by inspection of the book, including, but not limited to, its title page. This is distinguished from "copy cataloguing," in which the cataloguer makes use of previously existing catalogue record for the item to creat a new record tailored to the needs of their own library. Catalogue records that can be used as sources for copy cataloguing are maintained by several institutions, including the library of congress, OCLC, and RLG. While it may take only a few

2017-18

2017-18

Impact Factor : 2.4772

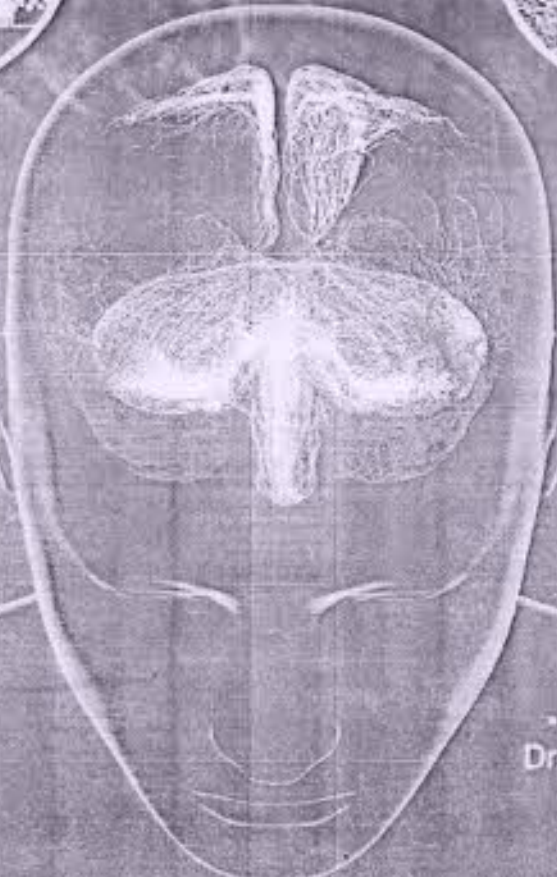
ISSN 2348-2702

Peer Reviewed

APOORV KNOWLEDGE

International Journal of
Multidisciplinary Research

June - 2017 Vol. I Issue XV

• EDITOR-IN-CHIEF •
Dr. Vandana Bankar
• EDITOR •
Dr. S. K. Sarje

2017-18

Impact Factor : 2.4772, ISSN -2348-2702, Vol. - I, Issue - XV, June 2017

June 2017

INDEX

Sr.No.	Topic	Author	Page No.
1.	Preferences for Jeans Brand on Designing variations in Indian Market	Dr. Saraju Prasad	07
2.	WhatsApp as an Innovative Tool in English Language communication Skill	Dr Sarje S. K.	22
3.	Mobile Addiction: A Review	Ravichandra, Rukmini S.	26
4.	A Critical Assessment of the Gendered Subaltern Existence in Mahasweta Devi's "Draupadi"	Shubham Singh	30
५.	बहुमुखी प्रतिभा के धनी : डॉ. राजेन्द्र मोहन भटनागर	सौ. रितांजली श्रीराम जाधव	३७
६.	नव्वदोसरी मराठी ग्रामीण कवितांमधील वास्तव	प्रा.डॉ. गणेश क. टाळे	३९
७.	बहुविधतेमध्ये बौद्ध धम्माची अरिहार्यता	डॉ. जी.आर. अवचार	४४
८.	सार्वजनिक ग्रंथालये सद्यस्थिती : एक अभ्यास	ज्योत्सना शेषराव नरवडे	४७
९.	स्त्री शिक्षण : सामाजिक समता प्रस्थापिण्यासाठीचा प्रमुख मार्ग	अश्विनी गोविंदराव भालेकर	५२
१०.	खान्देशातील एक वैभवशाली गिरिदुर्ग 'राजदेहेर'	प्रा.अशोक गथा गोविल, डॉ. एच.आर. चौधरी	५६
११.	भटक्या समागातील महिलांची स्थिती	गायकवाड सविता प्रकाश डॉ.वनाळे यु.क्वी.	६०
१२.	आदिवासी लोकगीतातील स्त्रियांचे भावविरह	सोनवणे राजश्री तुकाराम, डॉ. अरुण कोळी	६४
१३.	बौड जिल्हा पालक -शिक्षक संघ - एक अभ्यास	लता प्रभाकर गायकवाड	६८
१४.	अमरावती शहरातील अनुसूचित जातीमधील मेहतर समाजाच्या समस्या : एक अध्ययन	डॉ. दिपक आनंदराव चौरपगार	७३

TRUE COPY & ATTESTED BY

Principal
The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

ational
blishingminent
nselves
ifferent
es andademic
social
mediasiplinary
iplinary
rdwide
ning in
oviding
g and

anyone

ANKAR

ISSN 2394-5303

Issue-43, Vol-01,

April-2018

06

printing® AREA

International Multilingual Research Journal

Editor

Dr.Bapu G.Gholap

www.vidyawarta.com

13) Job Satisfaction and Reorientation of Education Dr. Ritu Bhardwaj—Arti Sharma, Rajasthan	79
14) Use of RFID Technology in Libraries: An Automated System of Circulation,..... Vishal Bhaskar, Tappal, Aligarh	84
15) Theme of Marriage in 'Roshni' Dr. Karad Prakash Desai, Tq. Ausa, Dist. Latur	88
16) Women and Gender in Local Government Dr. Sudhir Kumar Rai, Lucknow	92
17) A STUDY OF ANXIETY AMONG BOARD STUDENTS IN RESPECT OF GENDER Bohre Padma—Sharma Gunjan, Raipur	95
18) मूल्यशिक्षण: एक चिकित्सक अभ्यास डॉ. मनिषा मुलकलवार—डॉ. प्रमोद मुलकलवार, यवतमाळ	100
19) वृक्षावावत खानदेशातील लोकप्रध्या प्रा. रमाकांत अंबादास चौधरी, शिरपूर जि. धुळे	105
20) मुहम्मदतुघलकांची राजधानी परिवर्तनाची योजना : दौलताबाद डॉ. एच. आर. चौधरी, शिरपूर जि. धुळे	108
21) भारतातील शेतकऱ्यांच्या ऐतिहासिक चळवळी आणि त्यांचे आर्थिक व सामाजिक विश्लेषण डॉ. विशाल वासुदेवराव मालेकार, कोरपना जि. चंद्रपूर	110
22) संशोधन कार्यात ग्रंथपालाची भूमिका प्रा. सतीश ज. पिसे, पोभूर्णा जि. चंद्रपूर	115
23) आचार्य अत्रे: साहित्य आणि जीवनधर्म प्रा. डॉ. किरण नामदेव पिगळे, पंचवटी, नाशिक	119
24) लावण्यवती लावणी अभिजित राजवर्धन कोसंबी, कोल्हापूर	122

http://www.printingarea.blogspot.com

www.vidyawarta.com/03

(2017-18) 10F

- 114 **ROLE OF LIBRARY READING ROOMS IN THE ERA OF INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGY: WITH SPECIAL REFERENCE TO ACADEMIC LIBRARIES**
Prof. Hitesh Gopal Bijwasl, Dr. Hemant Yeole & Mr. Tarachand Patil (248-251)
- 115 **SHODHGANGA - ETDs REPOSITORY: AN ANALYTICAL STUDY OF THE DEEMED UNIVERSITIES IN MAHARASHTRA**
Dr. Digambar Khobragade (252-259)
- 116 **USAGES OF LIBRARY SERVICES BY GRADUATE STUDENTS IMPACT ON THEIR AWARENESS OF INFORMATION COMMUNICATION & TECHNOLOGY**
Dr. Seema Kale (260-261)
- 117 **TO STUDY THE USER'S EXPECTATION & PERCEPTION ABOUT THE SERVICES QUALITY OF DEPARTMENT OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE, DR. B. R. AMBEDKAR, MARATHWADA UNIVERSITY, AURANGABAD**
Dr. Manisha Sagar Dandgawhal (262-266)
- 118 **STUDY OF THE MODERN SITUATION OF INDIAN PUBLIC LIBRARIES**
Shivankumar Bhaskarbhaj Maheta (267-269)
- 119 **A BASIC USABILITY EVALUATION OF RESOURCE AVAILABLE IN ST. VINCENT COMMERCE COLLEGE LEARNING RESOURCES CENTRE**
Yogesh Mate (270-272)
- 120 **BEST OPEN SOURCE SOFTWARE (OSS) FOR LIBRARY AND INFORMATION SERVICES**
Dr. Chandrakant R. Satpute & Mr. Rahul R. Mali (273-275)
- 121 **OPEN SOURCE SOFTWARE LIBRARY APPLICATIONS**
Shri. Kishor Mantkraj Waghmare (276-279)
- 122 **THE GROWING UNIVERSE OF KNOWLEDGE NETWORKING SCENARIOS**
Mrs. Prema A Kumbhalkar (280-282)
- 123 **LIBRARIANSHIP AND PROFESSIONAL ETHICS**
Dr. Anil Mahadu Chaudhari (283-285)
- 124 **CHANGES WITH RESPECT TO EXPERIENCE IN LIBRARIANS ATTITUDE TOWARDS LIBRARY PROFESSION AS A CAREER- A CASE STUDY**
Dr. H. M. Chaudhari & Mr. Pravin Tukaram Borase (286-288)
- 125 **JOB SATISFACTION OF UNIVERSITY LIBRARY STAFF: A STUDY OF UNIVERSITY LIBRARIES IN GUJARAT**
Prof. Devika G Gohil (289-291)
- 126 **ALL IN ONE ABCD: OPEN SOURCE SOFTWARE**
Nitin S Joshi (292-293)
- 127 **ESTABLISHING OF E-GOVERNANCE IN MEDICAL COLLEGE LIBRARIES IN MAHARASHTRA: A FEASIBILITY STUDY**
Dr. Sow. More Sheela Shivajirao (294-295)
- 128 **INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AND COPYRIGHT: AN OVER VIEW**
Dr. G N Panchal & Dr. Sambhaji G. Patil (296-297)
- 129 **PROFESSIONAL ETHICS IN LIBRARIANSHIP**
S. B. Khandekar (298-299)
- 130 **ONLINE CATALOGUING**
Dr. R M Wadile (300-301)

ISSN (08)

CHANGES WITH RESPECT TO EXPERIENCE IN LIBRARIANS ATTITUDE TOWARDS LIBRARY PROFESSION AS A CAREER- A CASE STUDY

Dr. H. M. Chaudhari, *Research Guide J.J.T.U. Jhunjhunu (Rajasthan)*

Mr. Pravin Tukaram Borase, *Research scholar J.J.T.U. Jhunjhunu (Rajasthan)*

Abstract

The role of librarian became very vast in the changing world. The academic librarians of the modern century are well equipped with many facilities. Therefore to get adjusted with the changing scenario, the librarians needed to develop more knowledge and skill. At the same time it is also important to develop positive attitude for the librarian. In spite of having all knowledge and skill, just because of lack of attitude many librarians are not able to perform their duty effectively. The present research focuses on the attitude of librarian to see library as a noble profession and it also witness the variations in librarian's attitude with respect to experience and age.

Introduction: With the dawn of 21st century, Academic Libraries have been facing numerous changes. Before the development of Information Communication Technology, libraries were the custody of conventional resources. Apart from issuing books and maintaining records, there are several roles of the librarians in this changing scenario. As observed by Campbell (2006) "Numerous creative and useful services have evolved with academic libraries in the digital age, providing quality learning spaces, creating metadata, offering virtual reference services, teaching information literacy, choosing resources and managing resources licences, collecting and digitizing materials and maintaining digital repositories". The academic libraries are full of both electronics and printed resources. However there is a challenging work for the librarians in providing information resources to the students and staff effectively. Therefore it is needed for the library professionals to have knowledge, skills and positive attitude in availing knowledge resources. However it is seen that in spite of having ample resources, good knowledge and skill, many librarians cannot perform their duties effectively. The attitude of librarians varies according to different parameters like experiences, temporary service, family background, qualification and so on. Different statutory authorities like University Grants Commission, AICTE and Universities always try to well equip libraries with books, electronic resources, user-friendly software and physical facilities. However it is also equally important need to develop an universal attitude among the librarians, irrespective of age, sex and experience to see library as a noble profession.

Objectives: To find out the changes in attitudes of librarians as per the variations in respect to experience. To note the attitude of self-development amongst the librarians and see whether it varies according to experience. To identify the variations in the attitude of social aspect among the librarians. To suggest some measures to the authorities to improve the positive attitude of the librarians towards library as a noble profession.

Hypothesis: The researcher has hypothesised that the attitude of librarian changes as per the experience and age. It is assumed that attitude of self-development amongst the librarians varies according to experience and age. It is also hypothesised that social aspect of librarian also varies person to person.

Scope of the Study: The study focuses on finding out changes in librarian's attitude in respect of personal and social aspect. The study primarily aims at recording variations in librarian's attitude in respect of experience. Before the selection of the sample, a prior survey was done by the researcher to find out the experience span of different librarians of the colleges affiliated to North Maharashtra University, Jalgaon. Finally the researcher decided the scope of the study limited to 30 librarians of the colleges affiliated to North Maharashtra University selected on the basis of experience span. Out of thirty librarians, ten librarians got the experience less than 5 years, another ten were having experience between five to ten years and final ten were having the experience more than ten years. The researcher aims at the survey limited to the mentioned thirty librarians.

Methodology: The researcher used questionnaire and interview technique for the collection of needed data. For the prior survey the research scholar interviewed more than sixty librarians of the colleges affiliated to North Maharashtra University and selected a sample of thirty librarians on the basis of experience span. After selection of the sample group, total thirty questionnaires were distributed to the librarians. The information was collected from all thirty librarians and personal interviews were also taken for the data required for the study.

Data Analysis: A well organised questionnaire was distributed to thirty librarians of different colleges affiliated to North Maharashtra University, Jalgaon. The collected data has been analysed and the systematic findings. The following questions were asked to the librarian and the responses were ranked in three categories as per experience: 1. 0 to 5 years-Experience 2. 5 to 10 years-Experience 3. 10 years onward Experience.

The responses were ranked as 1. Agree 2. Disagree and 3. No response

No.	Question asked
1.	Librarian is a challenging job
2.	Librarian can play a very useful role in making good citizen
3.	The librarian profession provide more opportunities for acquiring knowledge
4.	The librarian profession provide a way to serve society
5.	Librarian is a noble profession

TRUE COPY & ATTESTED BY

Shilpa
Principal

(2017-18) 206

- 74 **WEB BASED LIBRARY AND INFORMATION SERVICES IN ACADEMIC LIBRARIES**
Mr. Sachin Uday Wagh (167-168)
- 75 **ACADEMIC LIBRARIES AND WEB-BASED SERVICES**
Dr. Kshirsagar S.G. (169)
- 76 **WEB OPAC: A REMOTELY ACCESS TOOL**
Dr. Shekhar Dongre (170-171)
- 77 **SPJ COLLEGE LIBRARY WEBPAGE/PORTAL AS A NEW PLATFORM FOR LIBRARY SERVICES: AWARENESS & USABILITY STUDY**
Mr. Yogesh B. Daphal (172-174)
- 78 **IMPACT OF WEB 3.0 IN LIBRARY SERVICES**
Prof. Anita P. Patil (175-176)
- 79 **WEB BASED LIBRARY AND INFORMATION SERVICES IN KNOWLEDGE AGE**
Kiran G. Jayade, C. J. Gaikwad & Dr. Sangita Warade (177)
- 80 **WEB-OPAC TECHNOLOGY FOR MORDEN LIBRARY**
Prof. Ashwin S. Amrutkar, Prof. Mohan B. Nikumbh & Prof. Yogesh. G. Chandratre (178-179)
- 81 **CHANGING ROLE OF LIBRARIES IN INFORMATION TECHNOLOGY**
Mr. Tupe Rahul K., Dr. Somwane Shashank S. & Mr. Khandare Sandip B. (180-181)
- 82 **ONLINE TOOL BASED USABILITY TESTING OF THREE UNIVERSITY LIBRARY WEB OPACS OF MAHARASHTRA**
Vijaykumar K. Jagtap & Sadanand Y. Bansode (182-184)
- 83 **USE OF WEB OPAC BY THE STUDENTS OF LAW COLLEGE, OSMANABAD: A STUDY**
Dr. Madansing D. Gotwal (185-187)
- 84 **WEB3.0 : APPLICATION IN THE LIBRARY SERVICES**
Mr. Avinash Sumant Sonavane (188-190)
- 85 **WEB 3.0**
Karade Kranji Vitthalrao (191-192)
- 86 **Web Resources With Special Reference To Technological Development Of Library**
Dr. H M Chaudhari & Dr. K B Patil (193)

ISSN = (09)

Dr. H. M. Chaudhari, Librarian, Smt H R Patel Arts Mahila College Shirpur

Dr. K. B. Patil, Vice Principal, Smt H R Patel Arts Mahila College Shirpur

Abstract

The concept of a web resource is primitive in the web architecture, and is used in the definition of its fundamental elements. The term was first introduced to refer to targets of uniform resource locators (URLs), but its definition has been further extended to include the referent of any uniform resource identifier (RFC 3986), or internationalized resource identifier (RFC 3987). In the Semantic Web, abstract resources and their semantic properties are described using the family of languages based on Resource Description Framework (RDF). Web based services are very much used in libraries

BackgroundThe concept of a web resource has evolved during the web history, from the early notion of static addressable documents or files, to a more generic and abstract definition, now encompassing every 'thing' or entity that can be identified, named, addressed or handled, in any way whatsoever, in the web at large, or in any networked information system. The declarative aspects of a resource (identification and naming) and its functional aspects (addressing and technical handling) were not clearly distinct in the early specifications of the web, and the very definition of the concept has been the subject of long and still open debate involving difficult, and often arcane, technical, social, linguistic and philosophical issues

Shift From Documents And Files To Web Resources In the early specifications of the web (1990-1994), the term resource is barely used at all. The web is designed as a network of more or less static addressable objects, basically files and documents, linked using uniform resource locators (URLs). A web resource is implicitly defined as something which can be identified. The identification deserves two distinct purposes: naming and addressing; the latter only depends on a protocol. It is notable that RFC 1630 does not attempt to define at all the notion of resource; actually it barely uses the term besides its occurrence in URI, URL and URN, and still speaks about "Objects of the Network". RFC 1738 (December 1994) further specifies URLs, the term 'Universal' being changed to 'Uniform'. The document is making a more systematic use of resource to refer to objects which are 'available', or 'can be located and accessed' through the internet. There again, the term resource itself is not explicitly defined.

Resources in RDF and the Semantic Web First released in 1999, RDF was first intended to describe resources, in other words to declare metadata of resources in a standard way. A RDF description of a resource is a set of triples (subject, predicate, object), where subject represents the resource to be described, predicate a type of property relevant to this resource, and object can be data or another resource. The predicate itself is considered as a resource and identified by a URI. Hence, properties like "title", "author" are represented in RDF as resources, which can be used, in a recursive way, as the subject of other triples. Building on this recursive principle, RDF vocabularies, such as RDFS, OWL, and SKOS will pile up definitions of abstract resources such as classes, properties, concepts, all identified by URIs.

Using HTTP Uris To Identify Abstract ResourcesURLs, particularly HTTP URIs, are frequently used to identify abstract resources, such as classes, properties or other kind of concepts. Examples can be found in RDFS or OWL ontologies. Since such URIs are associated with the HTTP protocol, the question arose of which kind of representation, if any, should one get for such resources through this protocol, typically using a web browser, and if the syntax of the URI itself could help to differentiate "abstract" resources from "information" resources. The URI specifications such as RFC 3986 left to the protocol specification the task of defining actions performed on the resources and they don't provide any answer to this question.

2xx Success indicates resource is an information resource. 303 See Other indicates the resource could be informational or abstract; the redirection target could tell you. 4xx Client Error provides no information at all.

Resource Ownership, Intellectual Property And Trust In RDF, "anybody can declare anything about anything". Resources are defined by formal descriptions which anyone can publish, copy, modify and publish over the web. If the content of a web resource in the classical sense (a web page or on-line file) is clearly owned by its publisher, who can claim intellectual property on it, an abstract resource can be defined by an accumulation of RDF descriptions, not necessarily controlled by a unique publisher, and not necessarily consistent with each other. It's an open issue to know if a resource should have an authoritative definition with clear and trustable ownership, and in this case, how to make this description technically distinct from other descriptions. A parallel issue is how intellectual property may apply to such descriptions.

References

www.wikipedia.org

Web Characterization Terminology & Definitions Sheet, editors: Brian Lavote and Henrik Frystyk Nielsen, May 1999.

A Short History of "Resource" in web architecture, by Tim Berners-Lee

What do HTTP URIs Identify?, by Tim Berners-Lee

Principa
Principa

2017-18

ISSN: 2394 5303

Impact
Factor
4.00230218

Printing Area
International Research Journal

June 2017
Issue-30, Vol-01

01

ISSN!

10

आंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका
प्रिंटिंग एरिया
Printing Area International Interdisciplinary Research
Journal in Marathi, Hindi & English Languages
June 2017, Issue-30, Vol-01

Editor

Dr. Babu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Co-Editor

Dr. Ravindranath Kewat

(M.A. Ph.D.)

Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post Limbaganesh Dist,Beed-431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

Reg.No.12F4120/MH013/PTC/251205

At Post Limbaganesh, Tq Dist Beed

Pin-431126 (Maharashtra) Call 07568057695,09850203295

harshwardhanpubli@gmail.com, vidyavarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Books Publisher & Distributors / www.vidyavarta.com

Index

01) Effect of Pranayam on the development of Physical, Mental and Ethical Level Dr. Acharya Nisha Joshi, Indore	10
02) Using New ICT Technology for Effective Teacher Education Dr. Rajesh P. Khambayat, Mrs. Shubhangi R. Khambayat, Bhopal	16
03) 21 ST CENTURY AND SEXUAL ASSAULT OF WORKING WOMEN Dr. Mukesh Kumar, Alwar	24
04) Role of Education for Global Warming Rabindranath Barajunyak, Odisha	29
05) Academic Achievement of Secondary School Students in relation to their Study Habits Dr. Rahul Gopichand Saner, Dr. Tushar Madhukar Mali, Dist. Dhule.	33
06) CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND EMPLOYEES WELFARE IN AN ORGANIZATION ADIL AHMED SIDDIQUI	36
07) Teaching English as an Integrated Skill and Problems of Second Language Learner Dr. G.Sujatha, Machilipatnam	39
08) Importance of E- Commerce In Business Activity Dr. Subhash. K. Zinjurde, Ahmednagar	43
09) WORKSHOP PARTICIPANTS VIEWS ON DIGITAL INFORMATION RESOURCES AND SERVICES Dr. S. Sujatha, Warangal, (T.S)	48
10) Political consciousness of Tagore Suchismita Das, Santiniketan	52
11) LIVE STOCK PROPERTY AND BANJARA COMMUNITY IN KALBARGA AND RAICHUR DIST Dr. Ganapati.K .Lamani, Dist. Ballari	57
12) Upliftment of marginalized Groups in the Indian Context Dr. Preeti Jaiswar, BBAU, Lko	63
13) OPTIMISATION OF CANAL WATER ALLOCATION ..... DR. UDAI VEER SINGH, DIBAI (BULANDSHAHR)	69

accordingly they can take effective step to save the earth and our life. So, Education is a powerful means to face any problems.

Conclusion

Today, global warming is a serious problem that we have to take proper initiatives to save this mother earth.

There is a saying that, "United we stand, divided we fall." If there is peace, harmony and the feelings of common brotherhoodness among the individuals, then we can develop our nation. By standing unitedly, we can face any problem of our life. So, with effective co-operation from the citizens and Govt. officials, we can slow down the effect of global warming. And in this connection education is an essential element. Education plays a significant role to solve any problems of our life. So, every individual should be educated and we must be aware about our duty to save the Earth and our life.

Reference

1. C.S. Patil & P.M. Binadar(2009) Environmental Education, A.P.H. Publishing Corporation, New Delhi.
2. H.N. Biswanath (2006) Models of Teaching in Environmental Education. Discovery Publishing House, Delhi.
3. K.P. Reddy & D.N. Reddy (2007) Environmental Education, Neelkamal Publication Pvt. Ltd., New Delhi.
4. M.K. Satapathy (2007) Education, Environment and Sustainable Development. Sipra Publications, Delhi.
5. R. Roy (2008) Curriculum, Pedagogy and Teacher Training for Environmental Education, Sipra Publications, Delhi.

05

Academic Achievement of Secondary School Students in relation to their Study Habits

Dr. Rahul Gopichand Saner

Smt. H. R. Patel Arts Mahila College
Shirpur, Dist-Dhule.

Dr. Tushar Madhukar Mali

R. C. Patel College of Education,
Shirpur, Dist-Dhule.

Abstract:

The present study is aimed primarily at studying Correlations between academic achievement and study habits of secondary school students. The data was collected from 100 secondary school students at Shirpur Tehsil in Dhule District. Normative Survey Method was used for collecting the data and also correlation method was used for finding correlation. Study habits Scale (Dr. T. Pradipkumar) was used for measurement. As the results of present study reveal that there is positive and valid correlation between study habits and academic achievement of secondary school male and female students.

Introduction:

Study habits are defined as those techniques, such as summarizing, note taking, outlining, and mind mapping or locating material which learners employ to assist themselves in the efficient learning of the material and hand. The term "study habit" implies a sort of more or less permanent method of studying. According to Azikiwe (1998) good study skills are good asset to learners because, these assist students to attain mastery in areas of specialization and

2018-19

2018-19

ISSN (01)

Impact Factor - 6.261 | Special Issue - 160 | March 2019 | ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal
Multidisciplinary International E-research Journal

One Day Interdisciplinary National Conference On

भारतातील सामाजिक व सांस्कृतिक समस्या

Organized by

Pankaj Shaikshank and Samajik Sanatha's
Pankaj Kala Mahavidyalaya, Chopda
('B' Grade NAAC Accredited)

Sponsored by

K.B.C. North Maharashtra University,
Jalgaon

- EDITOR -

Prin. Dr. Sambhaji N. Desai

- CHIEF EDITOR -

Dr. Dhanraj T. Dhangar

Printed By : **PRASHANT PUBLICATIONS, JALGAON**

For Details Visit To : www.researchjourney.net

62.	How social reformers described the social issues of society through literature	160
	Dr P. S. Patil	163
63.	Importance of Physical Fitness, Wellness in Life Style	163
	Dr. Prafull Prakash Varale	165
64.	Female Feticide : A Social Stigma	165
	Dr. Sandeep G. Ladkar	167
65.	Political Participation of Women in India	167
	Ashwini Bhaskarrao Bankar	169
66.	Farmer's Suicides in India	169
	Dharamsing D. Girase	170
67.	Problem of Women's Emancipation through Perspective of Mahatma Gandhi	170
	Dr. Manisha Y. Suryavanshi	172
68.	Social and Cultural Problems in India	172
	Dr. Mrs. Mohini Uday Upasani	173
69.	Problems in Indian Sports Sector	173
	Mr. Harsh Narayan Sardar	176
70.	The Reservation System of Maharashtra Government in Present Scenario	176
	Jadhav Babasaheb Kailas	179
71.	Challenges in Library Information Professionals in India	179
	Rahul Jadhav	181
72.	Contemporary Challenges of Indian Economy: A Review	181
	Ms Kavita Patil, Dr Y. G. Mahajan	183
73.	Basic Problem of The Indian Economy	183
	Prof. Pravin Prakashrao Kulkarni	184
74.	Effects of Indian Social and Cultural Problems on Indian Security	184
	Mr. M.P. Suryawanshi	189
75.	Role of Caste in Indian Politics	189
	Sanjay Kashinath Patil	192
76.	Article 370 and Indias Internal Security	192
	Prof. Sanjay Santosh Patil	194
77.	Challenges in Physical Education and Sports	194
	Dr. Vijay K. Patil	196
78.	A Study of Co-operative Marketing for Agricultural Producers in India	196
	Prof. A.V. Sakhare	198
79.	Indian Women as Other in Indian Society	198
	Sunil Dada Surwade	201
80.	Cross-Cultural Conflicts in Kiran Desai's <i>The Inheritance of Loss</i>	201
	Dr. Mahadev K. Waghmode	203
81.	Problem of Identity Aspiration in the Poetry of Kamala Das	203
	Bharat Sonar	

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

HISTORY OF KHANDESH

खानदेशचा इतिहास

ISSN - (02)

■ GUEST EDITOR ■

Dr. Vijay Y. Jadhav

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Prof. Satish M. Borse

■ CHIEF EDITOR ■

Mr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

६७	खान्देशातील आदिवासींच्या आरोग्य समस्या प्रा.डॉ. जी.एच. निकुंभ, प्रा. उषेंद्र धगधगे	२०९
६८	खान्देशातील सण आणि उत्सव - पोळा प्रा. अनिल प्रभाकर निकम	२१३
६९	खान्देशातील भटकी पांचाळ जमातीची आर्थिक स्थिती : एक अभ्यास प्रा.डॉ. वी.ए. साबळे	२१५
७०	खान्देशातील सण उत्सवाचे बदलते स्वरूप प्रा. दिपाली आर. पाटील	२१७
७१	खान्देशची जीवनदायिनी तापी : एक ऐतिहासिक अभ्यास प्रा. जाधव भाम्बश्री शंकर	२२१
७२	शिरपुर (जि. धुळे) तालुक्यातील ग्रामनामे एक अभ्यास दिपक बाबुलाल शिरसाट	२२४
७३	खान्देशातील सांकेतिक बोलींचा अभ्यास प्रा.डॉ. माधव कौशिक कदम	२२९
७४	भारताच्या संरक्षणात खान्देशचे योगदान महत्त्वपूर्ण प्रा.डॉ. देवेंद्र विसपुते	२३१
७५	भोई समाजातील संस्कार पद्धती : समाजशास्त्रज्ञानाच्या परीप्रेक्ष्यातून वैशाली अशोकराव निकम	२३४
७६	राष्ट्रवादाचे विविध पैलु आणि त्यांचे राष्ट्रभारणीतील योगदान जी.टी. चौधरी	२३७
७७	आसिरगड किल्ल्याचे ऐतिहासिक आणि सामरिक महत्त्व प्रा.डॉ. के.बी. पाटील	२३९
७८	खान्देशातील ऐतिहासिक वाड्मयीन अभिलेखागार श्री समर्थ बागदेवता मंदीर, धुळे श्री. विठ्ठल केशवराव साळूंखे	२४२
७९	ब्रिटीशांचे खान्देशातील सुरवातीच्या काळातील महामुल विषयक धोरण प्रा. सतीश ज. निकम	२४४
८०	खान्देशी लोकसाहित्य डॉ. राखी सलगर	२४७
८१	कर्मवीर अण्णासाहेब पुनाजी लळिंगकर यांचे खान्देशातील दलित मुक्ती चळवळीतील योगदान प्रा. राजेंद्र बी. निकुंभे, प्रा. ज्ञानेश्वर ईश्वर गवळे	२५०
८२	ब्रिटीशकालीन खान्देशमधील दळणवळणाच्या क्षेत्रातील सार्वजनिक बांधकाम खात्याचे (P.W.D.) योगदान डॉ. संजय जीभाऊ पाटील	२५४
८३	खान्देशातील शेतकरी चळवळीतील साने गुरूजींच्या योगदानाचा अभ्यास प्रा.डॉ. महेंद्र व्ही. पाटील	

TRUE COPY & ATTESTED BY

The Shirdpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
Office, Shirdpur, Dist. Dhule 426 207

18-19
Impact Factor – 6.261 | Special Issue - 160 | March 2019 | ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal
Multidisciplinary International E-research Journal

One Day Interdisciplinary National Conference On

भारतातील सामाजिक व सांस्कृतिक समस्या

Organized by
Pankaj Shaikshanik and Samajik Sanstha's
Pankaj Kala Mahavidyalaya, Chopda
('B' Grade NAAC Accredited)

Sponsored by
K.B.C. North Maharashtra University,
Jalgaon

- EDITOR -

Prin. Dr. Sambhaji N. Desai

- CHIEF EDITOR -

Dr. Dhanraj T. Dhangar

Printed By : **PRASHANT PUBLICATIONS, JALGAON**

(2018-19)

४२.	भारतातील शेतकरी आत्महत्या	१११
	प्रा. डॉ. ए. डी. गोस्वामी	
४३.	भारतातील स्त्री-भ्रूण हत्या आणि आदिवासी समाज.	११५
	प्रा.डॉ. सुधाकर एल. जाधव	
४४.	भारतीय ज्येष्ठ नागरीक - शासकीय धोरण, विविध योजना व सद्यस्थिती - एक आढावा	११७
	डॉ.ओमप्रकाश सा.बोबडे	
४५.	ब्रिटीश काळातील भारतीय कृषी समस्या : ऐतिहासिक परिपेक्ष	१२१
	प्रा. दिलीप भिमराव गिन्हे	
४६.	सामाजिक लोकशाही संबंधीच्या विचारांमध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि पं. नेहरु यांचे योगदान	१२३
	श्री. दत्तात्रय देवना कर्दपवार	
४७.	महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाय योजना.....	१२५
	प्रा. केंद्रे रामेश्वर घोडीबा	
४८.	'इथं होतं एक गाव' या कादंबरीतून बदलत्या सामाजिक जाणिवांचे वर्णन	१२८
	डॉ. किशोर आर. पाठक	
४९.	नोकरी करणाऱ्या स्त्रियांच्या समस्या आणि उपाय	१३०
	प्रा.दत्तात्रय आर.कोळी	
५०.	भाषा : मूलतः एक सामाजिक प्रक्रिया	१३२
	प्रा. माया तानाजी शिंदे	
५१.	भारतातील शेतकरी आत्महत्या व त्यांच्या कुटुंबावरील प्रभाव	१३३
	डॉ.आर.व्ही. मोरे	
५२.	जागतिकीकरणाचे मराठी कवितेतून उमटलेले समस्यांचे चित्रण	१३५
	प्रा. उज्वला वि. पाटील	
५३.	वाढती लोकसंख्या : एक ज्वलंत समस्या	१३९
	प्रा. डॉ. सुनिल भालेराव पाटील	
५४.	अहिराणी लोकसाहित्यातील स्त्री जीवन	१४१
	विद्या गुलाबराव सोनवणे	
५५.	स्त्री भ्रूणहत्या : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन.....	१४३
	प्रा. शामसिंग रामसिंग बळवी	

हिन्दी

५६.	सूखा एक प्राकृतिक आपदा : विशेष सन्दर्भ में महाराष्ट्र का मराठवाडा प्रदेश.....	१४५
	प्रा.अजय डी. पाटील	
५७.	कश्मीर की स्वायत्तता का भारतीय सुरक्षा पर प्रभाव.....	१४७
	प्रा. डॉ. के. बी. पाटील	

English

58.	Intervention of Social work practice in Social problems solving	150
	Dr. Sambhaji N Desai, Mr. Anant V Deshmukh	
59.	Women's Rights in India: Problems and Prospects.....	153
	Dr. Viipin Rathod	
60.	Unemployment : A Major Economic Problem in India.....	155
	Prof. Dr. T. P. More	
61.	Terrorism Activities and Its Global Effect.....	158
	Dr. Ajay Solanke	

IMPACT FACTOR : 2.7633

ISSN-2348-2702

Peer_Reviewed

2018/19

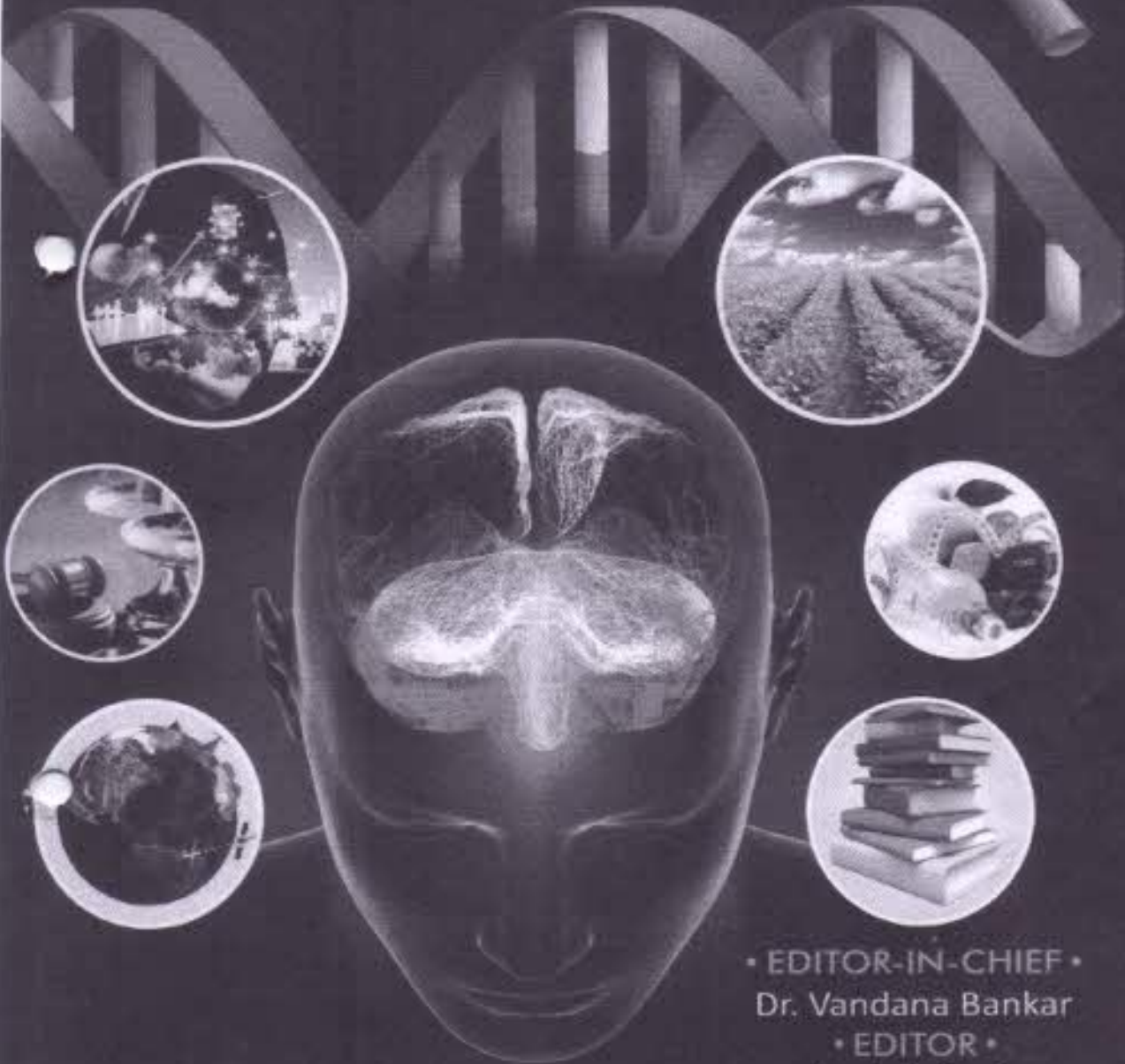
APOORV KNOWLEDGE

International Journal of
Multidisciplinary Research

ISSN
(06)

March - 2018 Vol. I Issue - XVIII

• EDITOR-IN-CHIEF •
Dr. Vandana Bankar
• EDITOR •
Dr. S. K. Sarje

INDEX

Sl.No.	Topic	Author	Page I
1	Dr. Babasaheb Ambedkar's Notion On Women's Empowerment	- Prof. Mangesh M Ghusale	07
2	Criticism of Bhasa's Charudattam In relation with Women and Human Rights	- Smt. Shakuntala P. Hiremath	13
3	A Study in Comparison of Male and Female Entrepreneurs Development	- Miss. Wanjari Manisha P. Dr. Khandat Maya S.	17
4	The Problems & Present Status of women's education in India	- Miss Baig Aasama Saber	24
5	Various Approaches of Buddhist Ahimsa	- Dr. Durgadevi Prabhakar Rao Mohod	27
6	Secularism in India	- Dr. Vaibhav Ramdas Zakde	33
7	हिंदी नारी विमर्श : दशा एवं दिशा	- डॉ. हेमलता	३८
8	"ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थेतील महिला सदस्यांना जबाबदाऱ्या पार पाडतांना येणाऱ्या अडचणींचा तुलनात्मक अभ्यास विशेष संदर्भ : औरंगाबाद व जालना जिल्हा"	प्रा. जीवनज्योति विश्वनाथ निकाळजे (म्हस्के), डॉ. सुनिता जोगळेकर	४१
9	कायदा आणि महिला सक्षमीकरण	- प्रा.प्रमिला भगत-घोडपकर	४५
10	महाराष्ट्रातील लढ्यामागची पार्श्वभूमी (१८१८-१८५७)	- श्री. चव्हाण गणेश शंकरराव, श्री. चौधरी हिरालाल रामदास	४९

TRUE COPY ATTESTED BY

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407

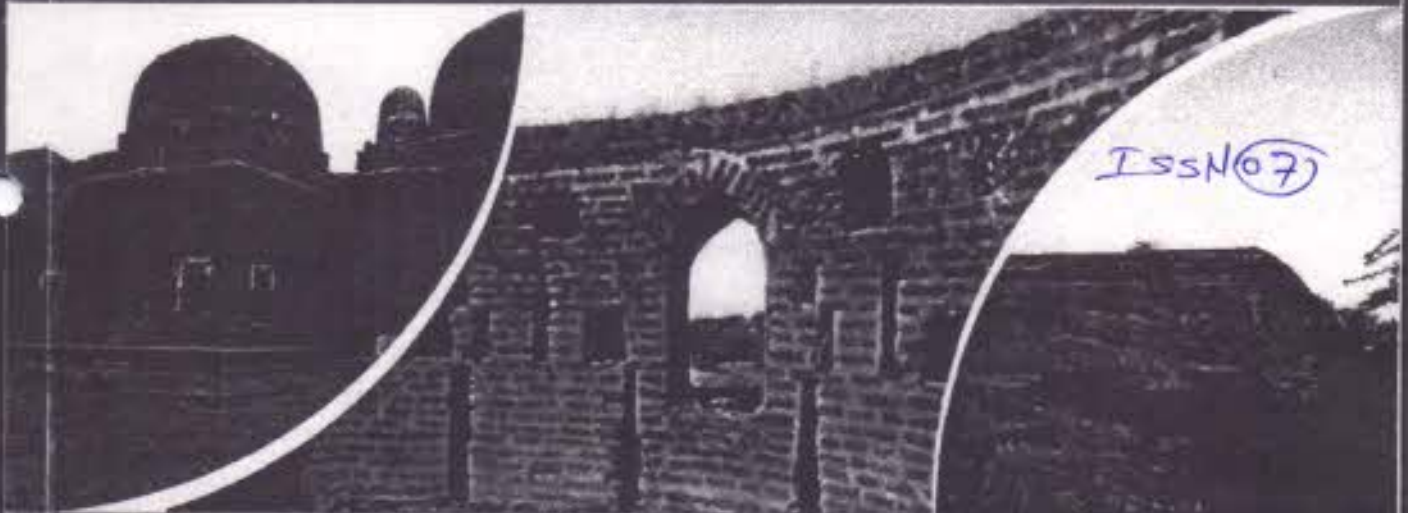
INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-Research Journal

HISTORY OF KHANDESH

खानदेशचा इतिहास

■ GUEST EDITOR ■

Dr. Vijay Y. Jadhav

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Prof. Satish M. Borse

■ CHIEF EDITOR ■

Mr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

३३	खानदेशातील मंदिर स्थापत्य कला गाबीत कृष्णा अर्जुन	१०५	५०	ब
३४	पूर्व खानदेशातील अस्पृश्योध्दाराच्या चळवळीत श्री. सेनू नारायण मेंढे यांचे योगदान प्रा. यशवंत किसन शिरसाट	१०८	५१	ख
३५	खानदेशातील महिलांचे सामाजिक क्षेत्रातील योगदान प्रा. सुभाष श्रावण धनगर	११०	५२	ख
३६	खानदेशातील जमीन महसूल गोळा करण्याची पध्दती प्रा. डॉ. रघुनाथ धनालाल चौधरी	११४	५३	धु
३७	खानदेशातील आदिवासींची आर्थिक परिस्थिती प्रा. एस.एस. वसावे	११७	५४	ख
३८	घोडदे येथील गढीचा ऐतिहासिक अभ्यास प्रा. एस.सी. सोनवणे	१२१	५५	ख
३९	प्राचीन खानदेशातील सेंट्रक किंवा निकुंभ घराणे डॉ. एच.आर. चौधरी, प्रा. एच.बी. सहापे	१२४	५६	मि
४०	खानदेश : नंदुरबार जिल्ह्यातील गुजरानु' परिसर परिचय व सण-उत्सव प्रा. डॉ. सविता पटेल	१२६	५७	१.
४१	खानदेश पोलिटिकल एजन्सीमधील सुरगणा संस्थान डॉ. शिलाल म. पंचोकर	१२९	५८	पा
४२	खानदेशातील यात्रा, सण-उत्सवाच्या सामाजिक, धार्मिक महत्त्वाचे ऐतिहासिक अध्ययन व्ही.जी. सोमकुवर	१३३	५९	म
४३	'खानदेश' नावाविषयी उत्पत्ती प्रा. डॉ. मिलिंद भागवानराव बघुटे	१३६	६०	सु
४४	खानदेशातील मंदिर स्थापत्य कला प्रा. ए.एम. काळबाडे	१३९	६१	ख
४५	ख्रिश्चन मिशनऱ्यांनी शिक्षणाच्या आणि समाजप्रबोधनाच्या माध्यमातून खानदेशात केलेला धर्मप्रसार : एक चिकित्सक अभ्यास वलवी विद्यास गोरखनाथ	१४२	६२	ख
४६	भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात धुळे जिह्यातील स्त्रीयांचे योगदान प्रा. अमृत मिना वळवी	१४६	६३	पा
४७	अंबापाणीची लढाई डॉ. अरुण घोंडू वळवी	१४९	६४	ई
४८	जळगांव जिल्ह्यातील भिडू जमातीचे सामाजिक सांस्कृतिक आर्थिक परिवर्तनाचे अभ्यास सहा.प्रा. विनोद शालीक नाईक	१५२	६५	कं
४९	चावतल तालुक्यातील आदिवासींचे ब्रिटिश सत्तेविरुद्ध लढे (१८५७-१८५८) प्रा. डॉ. दिनेश रामदास महाजन	१५४	६६	अ

TRUE COPY - ATTESTED BY

2019-19

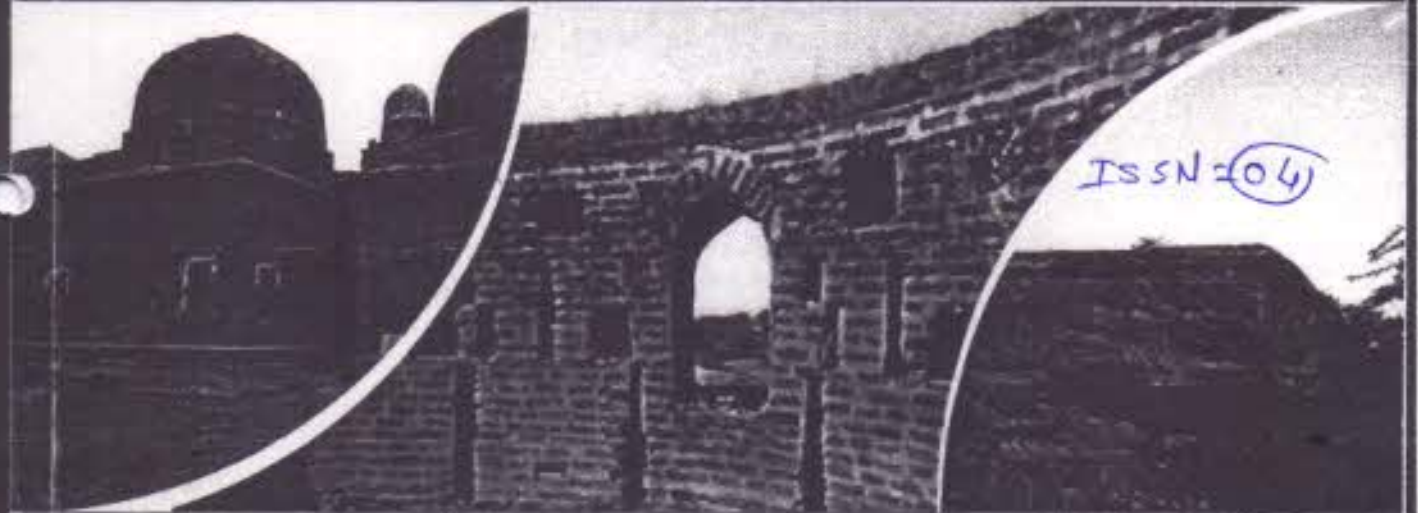
INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International Research Journal

HISTORY OF KHANDESH

खानदेशचा इतिहास

ISSN 204

■ GUEST EDITOR ■

Dr. Vijay Y. Jadhav

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Prof. Satish M. Borse

■ CHIEF EDITOR ■

Mr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

१०५	५०	बहिणाबाई चौधरी यांच्या काव्यातील बोलीभाषेचे अस्सल रूप प्रा. मैव्या डी. पाटील	१५८
१०८	५१	खानदेशातील सण-उत्सव विषयक लोकगीते प्रा.डॉ. हिरालाल सोमा पाटील	१६२
११०	५२	खानदेशातील वृत्तपत्रांच्या माध्यमातून झालेल्या समाज सुधारणा प्रा.डॉ. मुनिल चंद्रकांत अमृतकर	१६६
११४	५३	धुळे जिल्ह्यातील सहकारी साखर कारखान्याचा आर्थिक जीवनावर पडलेला प्रभाव - एक ऐतिहासिक अभ्यास (१९६५-१९९८) प्रा. किशोर शिवलाल पाटील, प्रा.डॉ. डी.ए. वाघ	१६९
११७	५४	खानदेशातील धरणावामधील रथोत्सव : एक सांस्कृतिक इतिहास प्रा. संजय बी. शिंगारे	१७१
१२१	५५	खानदेशातील जैन समुदायाचा राजकीय आणि आर्थिक इतिहास प्रा.डॉ. विजय साहेबराव तुटे, प्रा. रघुनाथ कौतिक सोनवणे	१७४
१२४	५६	मिरला : खानदेशातील ग्रामीण जाणिवांचा वास्तव आकृतीबंध प्रा. निलेश एकनाथ पाटील	१७६
१२६	५७	१८५७ च्या स्वतंत्र लढ्यातील खानदेशातील आदिवासींचे योगदान प्रा.डॉ. दिनकर बी. जाधव	१८०
१२९	५८	पश्चिम खानदेशातील भूमिगत चळवळ - एक दृष्टीक्षेप प्रा.डॉ. रमेश धनराज जाधव	१८२
१३३	५९	मराठाकालीन खानदेशातील उद्योग व व्यापार : एक दृष्टीक्षेप प्रा.डॉ. ए.जी. सोनवणे	१८५
१३६	६०	सुफी संप्रदायाचे अनुयायी खानदेशातील फारूकी राजे प्रा.डॉ. एच.आर. चौधरी, प्रा. मोरसे सतिष मयुर	१८८
१३९	६१	खानदेशातील ओबींचे अनुभव विश्व डॉ. सी.एस. करंके	१९१
१४२	६२	खानदेशातील अहिराणी बोली भाषेचे सांस्कृतिक वैभव प्रा.डॉ. डी.ए. पाटील	१९४
१४६	६३	पश्चिम खानदेशातील अश्वयुगीन मानवाची हत्यारे व आयुष्ये प्रा.डॉ. कविता धनंजय धर्माधिकारी	१९७
१४९	६४	ईस्ट इंडिया कंपनीकालीन खानदेशातील आदिवासी भिल्ल जमातीचा संघर्ष प्रा.डॉ. रमाकांत अंबादास चौधरी	२०१
१५२	६५	कोकणी बोली भाषेतील लोककथा साहित्य एक समृद्ध वाङ्मय प्रा. अहिरे रवींद्र महाक	२०४
१५४	६६	आधुनिक खानदेशातील आर्थिक परिस्थिती : एक अभ्यास श्री. ललित बी. गुजराबी	२०७

14) Analysis of Education Development across Regions in Maharashtra Mr. Nanaware Dada Ramdas, Kolhapur (MH)	63
15) गोविंदप्रभू चरीत्र एक उत्कृष्ट चरीत्रग्रंथ संजय जनार्दन आगलावे, दयापूर	71
16) महात्मा गांधींच्या स्वराज्याचे स्वरूप डॉ. सौ. ममता मधुकरराव देशमुख & प्रा. डॉ. विलास आघाव, जि. हिंगोली	73
17) पायाभूत सुविधांच्या विकासामध्ये बँकांचे योगदान राहुल दगडू गच्चे, नांदेड	75
18) नोटबंदीचा नंदुरबार जिल्ह्यातील आदीवासींच्या जीवनावर होणाऱ्या परिणामांचे अध्ययन दिपक दामू गावित, ता. जि. नंदुरबार	77
19) प्रा. शंकर सखाराम यांच्या कादंबऱ्यांची वैशिष्ट्ये कु. प्रणिता कचरूजी गेडाम & डॉ. विशाखा वंजारी, जि. गडचिरोली	80
20) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्रीविषयक विचार व कार्य प्रा. दिलीप घोनमोडे, जि. गडचिरोली	85
21) पर्यावरण शिक्षण आणि साहित्यिकांची भूमिका प्रा. आबासाहेब पोळळे, आष्टी	86
22) खिलाफत चळवळीत मौलाना मोहम्मद अली जोहर व मौलाना शौकत अली यांचे कार्य प्रा. डॉ. शंख कलीम मोहियोद्दीन, बीड	91
23) चांभार जातीत परिवर्तनासाठी आंबेडकर विचारांची आवश्यकता प्रा. तोबरे मधुकर दत्तात्रय & डॉ. चव्हाण डि. एस., परभणी	94
24) हुंडाबळी , सामाजिक समस्या प्रा. डॉ. आळ्हाड भगवान भानुदास, ता. आष्टी जि. बीड	95
25) गुर्जर बोली – त्याकरण व्यवस्था डॉ. सुधाकर सीताराम चौधरी, जि. धुळे	98
26) खानदेशातील पवित्र धार्मिक स्थळे प्रा. डॉ. एच. आर. चौधरी, शिरपूर जि. धुळे	107

TRUE COPY ATTESTED BY

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
Shirpur

2018-19

ISSN 2394-5303

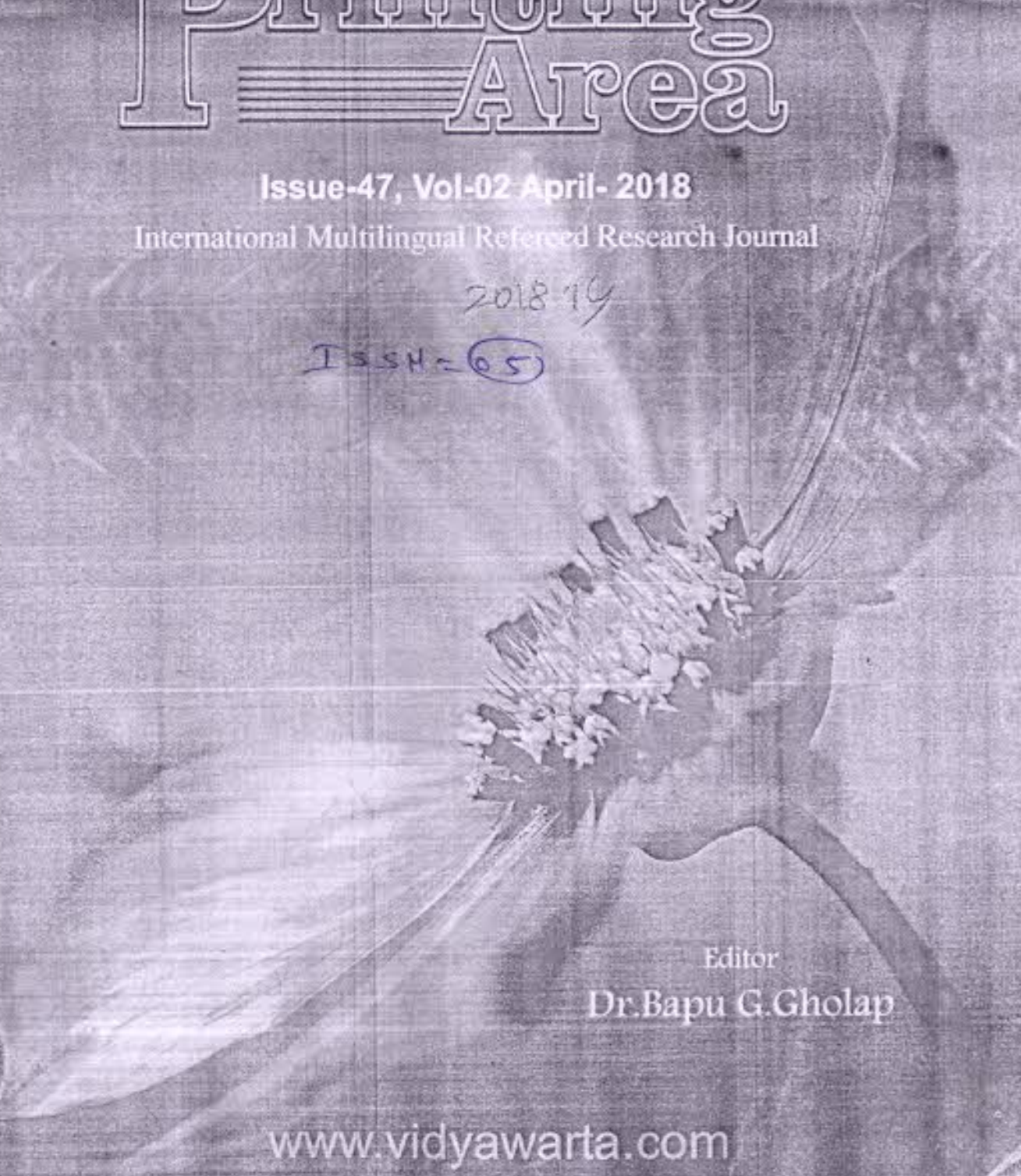
Printing® Area

Issue-47, Vol-02 April- 2018

International Multilingual Refereed Research Journal

2018-19

ISSN = (65)

Editor

Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

http://www.vidyawarta.blogspot.com
http://www.vidyawartajournal.com
https://sites.google.com/site/vidyawartajournal

14)	राष्ट्रीय एकात्मता वृद्धीसाठी क्रीडा संस्कृतीची भूमिका प्रा. डॉ. बाबुराव लक्ष्मणराव धायाले, नांदेड	55
15)	मुस्लिम राजवटीतील शिक्षणाची स्थिती - एक अभ्यास प्रा.डॉ.चंद्रशेखर क्षिरसागर,नागपूर	57
16)	विनायक तुमराम यांच्या कवितातील अनुभवविश्व प्रा.रंजना ज्योतीराम महाजन,गोर्दिया	61
17)	मुहम्मद तुघलकांची राजधानी परिवर्तनाची योजना: दोलताबाद डॉ.एच आर चौधरी, पांडे सुनिल संपतराव, धुळे	64
18)	महिलांच्या सक्षमीकरणास स्थानिक स्वराज्य संस्थांची भूमिका गजानन सुपडाजी विरकर, प्रा. जी. एस. विरकर, आकोट	67
19)	खानदेशातील प्राचीन काव्यातील महत्त्वाचे नांदेर स्थापत्य एक अभ्यास डॉ.डी.डी.राठोड,नंदुरवार	69
20)	सामुद्रिक सुरक्षा के संदर्भ में जल दस्युता : एक चुनौती रचना इयोडी , डॉ. भारती चौहान, श्रीनगर गढ़वाल	73
21)	'आकाशवाणी' या माध्यमात मापेचे उपयोजन प्रा. एकनाथ शामराव पाटील कोल्हापूर	79
22)	मराठी ललितनियथाचे स्वरूप आणि साठोतरी मराठी ललितनिकथ प्रमोद भाऊरावजी लेंडे, नागपूर.	85
23)	वेशीकरण के दुष्परिणाम : विशेष संदर्भ ष्ठीडड प्रा.डॉ.कांबळे विलास नागोराव, लातूर	92
24)	सफाई कामगारों की आरोग्य संबंधी समस्याएं और नागपूर महानगर पालिका की नीतीर्या रितू एस. खरे, नागपूर	96
25)	केदरनाथ अग्रवाल के उपन्यास 'पतिया' में श्रम सौन्दर्य संतोष साहेबराव नागरे, जि.बीड	98
26)	उत्तराखण्ड पंचायती राज: प्राकृतिक सम्पदा संरक्षण डॉ.जगमोहन सिंह नेगी,चमोली।	100
27)	छान्दोग्योपनिषद् का सांस्कृतिक महत्व डॉ.शारदा कुमारी, इलाहाबाद	106

TRUE COPY ATTESTED BY
Principal
The Shirpur Education Society
Bmt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 202

(2018-19)

*An Indexed, Impact factor, Multidisciplinary,
Peer Reviewed Quarterly Journal*

International Journal of Social and Scientific Research

ISSN 2454-3187

09

Highest Publication Impact Factor (SJIF)-4.82

In association with

Janseva Samiti Sanchalit

Shri M. D. Shah Mahila College of Arts & Commerce

Publishes Special Issue

Vol. (04) Issue (IV)

ON

"Understanding Impact Factor and h-Index"

(2018-19)

Quality Research Initiative undertaken by

Care & Research Foundation's

Nashik (Mah.) India.

A Registered Not for Profit Organization

(Reg No F-16221 & DCC/Mah/Nsk/591/2015)

CnR's IJSSR Index

Vol.04 Issue (IV) Jan-March 2019

Sr.	Title / Author (S)	Page No.
01	<i>"Scholarly Communication Services by Collège Library"</i> Avhad Sharad T.	1
02	<i>"Scholarly communication among the Library professionals in India with reference to Indian Librarians online study circle"</i> Dr.Bansod Bhupendra	3
03	<u><i>"Scholarly communication"</i></u> Dr.Chaudhari Hemkant M.	11
04	<i>"A Study of Awareness and Knowledge of Plagiarism among college students in Mumbai"</i> Dr.Gokhale-Shahade Roopa	18
05	शोधनिबंध लेखनकौशल्यांचेविकसन डॉ. जाधव रजारामरा.	25
06	<i>Enhancing skills in writing Research Reports</i> Jestin George, T.K	29
07	<i>Academic Footprint: Need for the Researchers Identity</i> Dr. Kalbande, Dattatraya. T, Mr. Hemke Digambar, Dr.Chavan Subhash P.	37
08	<i>Intellectual Property Rights and Plagiarism</i> Dr.Tushar M. Patil	48
09	<i>Research Productivity of the scientists of CSIR-NCL: A Scientometric study</i> Mr. Trimukhe Dhanajay	58
10	गोध निबंध लिहिण्यासाठी कौशल्य विकसितकरणे सहस्र प्रा. उतेकर सौमिता गंगासम	65
11	<i>"E- Resource and its use with special reference to Ayurveda"</i> Miss Swati Ashokrao Jagta and Dr. Ajay Pandit	72

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilade
Principals

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 408

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

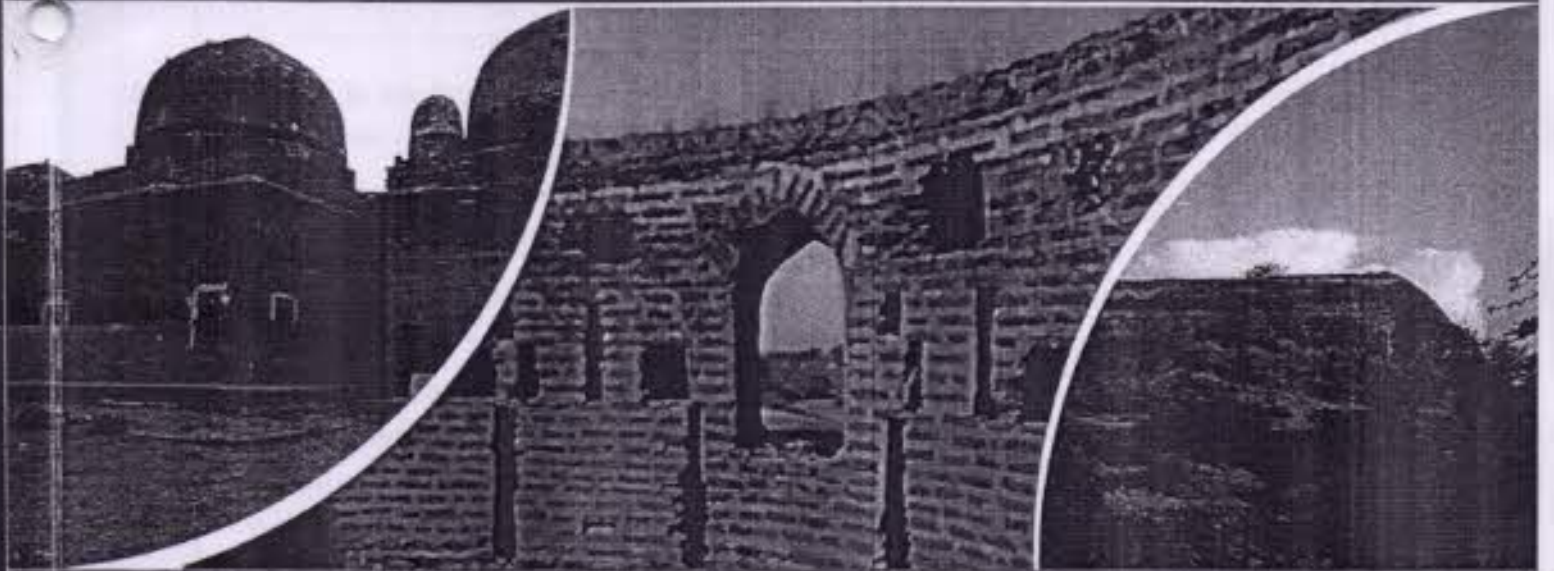
RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

HISTORY OF KHANDESH

खानदेशचा इतिहास

41

■ GUEST EDITOR ■

Dr. Vijay Y. Jadhav

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Prof. Satish M. Borse

■ CHIEF EDITOR ■

Mr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

(2018-19)

८४	धाळनेर येथील स्थालेश्वर शिवमंदिर प्रा. सतीश मधुकर चोरसे	२६३
८५	खानदेशातील कला आणि स्थापत्य - भोनगाव येथील हेमाडपंथीय मंदिर कु. पुनम देवेंद्र चौधरी	२६५
८६	महाविद्यालयीन ग्रंथालयात माहिती साक्षरता : काळाची गरज डा. हेमकांत एम. चौधरी	२६८
87	Empires Ruling Ancient Khandesh during period of 55A.D to 220A.D. Prof. Shreechand K. Chavan	273
88	Linguistic Study of Ahirani Language in Dhule District : Reflection of History of Khandesh Dr. Sidhartha B. Sawant	275
89	Sufism in Medieval Khandesh Nazir Pathan	278
90	Worthy Seeing Tourist Places in North Maharashtra (Khandesh) Dr. B.N. Girase, Prof. S.S. Duthade	281
91	Socio-economic condition of Dhangar Community in Modern Khandesh Dhangar Jagatrao Uttam	286
92	Khandesh: Important Part of North Maharashtra Prof. Dr. Gatti Ganpati Vishnu	288
93	Sir James Outran Work In Khandesh Region Rajvirendrasing Rubji Gavit	291
94	Forts : A Rich Heritage of Khandesh Mr. M.S. Nikumbhe	294
95	Religious Philosophy of Saint and People of Khandesh Prof. H.D. Sawant	298
96	Sports Psychology and Coaching Dr. Tejas R. Sharma	300
97	Families In British India Societies - Sources from Christian Graveyard Jalgaon Dr. Prashant S. Deshmukh	304
98	Dr. Vaibhav Sabnis - A Poet of Love and Life Prof. Shamkant K. Patil	308
99	Geographical Study in Fort Special Reference Dhule District Mr. Rathod Subhash Sukhadev	311
100	Impact of Internet and Digital media on Reading Habits Prof. Hitendra B. Mali	315

TRUE COPY ATTESTED BY

315

Principal

The Shriwar Education Society
Smt. H. R. Patil Arts Mahila
College, Jalgaon, Dist. Jalgaon, Gujarat-392001

(2018-19)

Impact Factor (SJIF) - 5.522

Peer Reviewed

eISSN NO. 2394-2679

10

KNOWLEDGE LIBRARIAN

An International Peer Reviewed Bi-Monthly E-Journal of Library & Information Science

Frequency: Bi-Monthly (06 issues per year)
Nature: Online

Special Issue— January 2019

GUEST EXECUTIVE EDITOR

Dr. Pradip Jabde
Principal,
S. B. E. S. College of Science,
Aurangabad

GUEST EDITOR IN CHIEF

Dr. Daya T. Patil (Dalve)
Librarian,
S. B. E. S. College of Science,
Aurangabad

**National Seminar on
"Library as a Knowledge and
Skill Development Center"**

Organized by
Department of Library, S.B.E.S.
College of Science, Aurangabad

Date - 24th - 25th January 2019

Sponsored by
Dr. Babasaheb Amedkarkar Marathwada
University, Aurangabad

Published & Printed By

Knowledge Publishing Printing & Distribution House,
Address :- H. No. 1-27-15, Manzoor Pura, Collector Office Road,
Aurangabad (M.S.) India
Mobile: 09881520380, 08237348416, 09766337888
Email:- knowledgepublishinghouse@gmail.com

66.	Dr. Patade Nandkishor S.	Impact Of ICT Environment on Information Seeking Behavior on The Undergraduate Students of Nagnath College Aundha Nagnath	391-398
67.	Prof. Balasaheb T. Deshmukh	Automation of Jijamata College library, Bhende by using Vridhhi software: An Overview	399-402
68.	Dr. Sawai A. B. Dr. Sachin J. Gadekar Dr. Chavan S.P.	Library Automation: Basic Requirements, Needs, Services, Advantages And Disadvantages	403-406
69.	Dr. S. L Jadhav Dr. Anil N. Chikate	Rescaling Is The Prerequisite For Functioning Of Academic Libraries In E-Environment	407-410
70.	Dr. B.V. Chalukya	Computerization Of Library Resources and Practical Approach to Creation of Computerized Libraries	411-421
71.	Dr. Hemkant Magan Chaudhari	Digital Library: Services, Challenges and Opportunities	422-426
72.	Dr. S. T. Sangale	IT Application and Rescaling	427-431
73.	Ramesh Babulal Pimple	Library Resources for 21st Century	432-434
74.	Gopal Dagdu Sagar	ICT based services at A C S College Library Kille-Dharur	435-437
75.	Dr. Namdev Rathod	Library Automation and Services	438-441
76.	Sandipan D. Mundhe	Software for Libraries	442-443
77.	Kharjule Namdeo Rakhmaji	Library Automation	444-446
78.	Sarika Bhagwanrao Rengunthwar	Information Literacy for Modern Libraries	447-449
79.	Bansode Saroj R.	Digital Library and Digital Preservation	450-457
80.	Yogesh P. Surwade Dr. Hitendra J. Patil	Information Security	458-466

TRUE COPY ATTESTED BY

Shikha
Principal

The Shirpur Education Society
Dr. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

2018-19

Information and Communication Technology (ICT) in Education

Harshada Patil

Director of Physical Education,
R. C. Patel Arts Sci. & Comm. College, Shirpur,
Tal. Shirpur, Dist. Dhule

Vinay Pawar (Ph.D.)

Director of Physical Education
Smt. H. R. Patel Arts Mahila College, Shirpur,
Tal. Shirpur, Dist. Dhule

Abstract:

Information and communication technologies (ICT) can influence students' learning when teachers are digitally trained and understand how they can be integrated into the curriculum.

Schools use different ICT tools to communicate, create, distribute, store and manage information. In some contexts ICT is also part of the interaction between education and learning, through approaches such as replacing slates with interactive whiteboards, the use of smartphones typed by students or other devices, learning during class and "classroom" -fashion model. Where students see conferences at home on their computers and perform more interactive exercises in the classroom. By informing and training teachers digitally about the use of ICT, these approaches can address higher thinking skills, provide creative and individualized options for students to express their understanding, and prepare students better for technological change in society and the workplace. , ICT problem planners should consider: looking at the overall cost-benefit comparison, ensuring and maintaining the necessary infrastructure and ensuring that investments are consistent with the support of teachers and other measures for the effective use of ICT.

Introduction:

Digital culture and digital literacy: computer technologies and other aspects of digital culture have changed the way of living, working, playing and learning. This has an impact on the construction and dissemination of knowledge and power all over the world. Graduates less familiar with digital culture are always at a disadvantage in the national and global economy. Digital literacy: the ability to search, distinguish and process information, as well as the critical use of new media for full participation in society, has thus become an important consideration of the curricula.

In many countries, the integration of information and communication technologies (ICT) in schools creates digital literacy. The most common educational applications of ICT include:

- **One laptop per child:** Less expensive laptops are designed for use in school with a 1:1 base station, with features such as lower power consumption, a low-cost operating system, and special functions-programming and mesh network. Despite efforts to reduce costs, providing one laptop per child can be very expensive for some developing countries.
- **Tablets:** Tablets are small PCs with a touch screen that allow typing without a keyboard or mouse. The inexpensive app software ("Apps") can be downloaded to the tablets and is thus a versatile learning tool. The most effective applications develop higher thinking skills and provide creative and individualized options for students to express their understanding.
- **Interactive White Cards or Smart boards:** Interactive whiteboards let you view, edit, drag, click, or copy projected computer images. At the same time, you can write handwritten notes on the blackboard and save them for later use. Interactive whiteboards are associated with lessons instead of student-centered activities. The involvement of students is usually higher when ICT is available throughout the classroom.
- **E-readers:** Electronic readers are electronic devices that can hold hundreds of books in digital format and are increasingly being used to provide reading material. Students - many skilled readers and reserved readers - have received positive responses to the use of electronic readers for independent reading. Features of electronic readers that can contribute to a positive use include portability and battery life, response to text, and the ability to define unfamiliar words. In addition, many classic book titles are available free of charge in the form of an electronic book.

TRUE COPY ATTESTED BY

Prashant

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 608

2018-19

ISSN 2277-9264

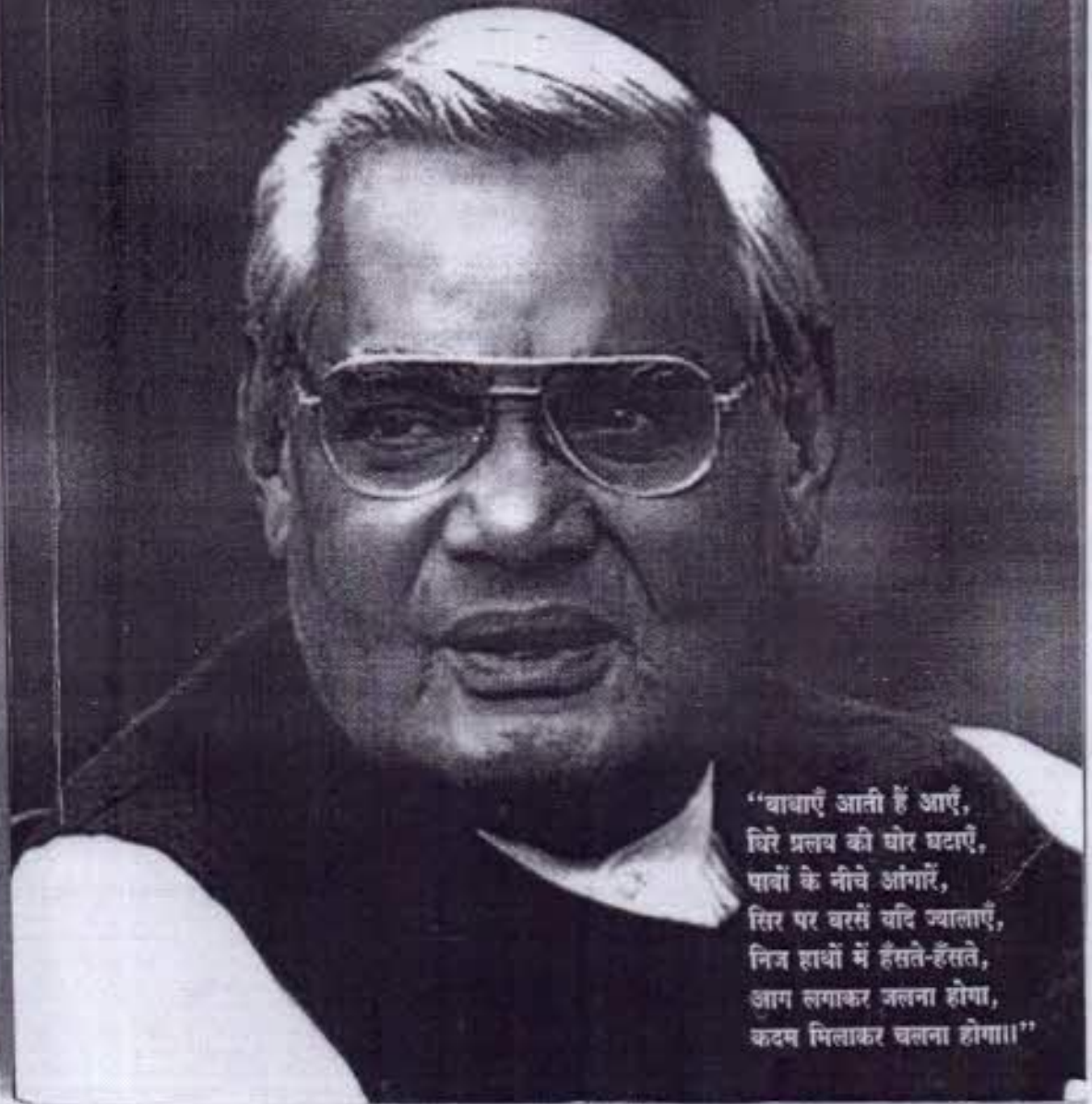
हिन्दी अकादमी, हैदराबाद

संकल्प

46 वर्षों से
निरंतर प्रकाशित

संयुक्त

अप्रैल-सितंबर, 2018

“बाबाएँ आती हैं आएँ,
चिरे प्रलय की घोर घटाएँ,
पावों के नीचे आंगारें,
सिर पर बरसें यदि ज्वालाएँ,
निज हाथों में हैसते-हैसते,
आग लगाकर जलना होगा,
कदम मिलाकर चलना होगा।”

15

आलेख

- 50 डॉ. उर्मिला सिंह तोमर/मृदुला सिन्हा के साहित्य में नारी
53 डॉ. सुनीति आचार्य/ब्रज-रास में चर्चरी नृत्य
57 डॉ. स्नेहलता शर्मा/मीराबाई और मातृश्री तरिगोड वैगमांबा का तुलनात्मक अध्ययन
60 डॉ. रत्नेश कुमार यादव/भूमंडलीकरण और हिंदी उपन्यास
68 डॉ. श्यामराव राठोड़/भारतीय समाज व्यवस्था एवं आदिवासी समुदाय
75 ऋषिकेश राय/राष्ट्रवाद, हिंदी जाति और रामविलास शर्मा
85 डॉ. जे. आत्मा राम/किसान जीवन का आधुनिक महाकाव्य 'मेरी धरती : मेरे लोग'
92 डॉ. अर्चना झा/आधा आसमान बनाम स्त्री
95 डॉ. रमा पद्मजा वेदुला/तुलनात्मक साहित्य और नारी विमर्श
100 शिवप्रसाद कमल/राक्षसराज दशानन पर श्रीराम की विजय
103 डॉ. मुकेश कुमार/राष्ट्रकवि मैथिलीशरण गुप्त और उनकी राष्ट्रीयता
107 ओलीना दास/कवियों के कवि रामशेर बहादुर सिंह
110 अनुराजी पी. आर./स्वतंत्रता संग्राम के इतिहास में दृशिष्कृत आदिवासी विद्रोह

हिंदी दिवस पर विशेष

- 118 हरिविष्णु अवस्वी/सन् 1930 से ओरछा राज्य की राजभाषा हिंदी

मीडिया विमर्श

- 122 डॉ. शशिकांत मिश्र/हिंदी पत्रकारिता का बदलता स्वरूप : कल, आज और कल

रेखाचित्र

- 127 डॉ. सविता सिंह/भाषा की धनी खखलोवा

कहानी

- 130 राजेश कुमार गौड़/एहसास
132 कबिरा चेहरा श्याम है/विवेक द्विवेदी

लघु कथा

- 142 डॉ. कौशल किशोर श्रीवास्तव/मिड-डे मील

पुस्तक समीक्षा

- 143 डॉ. अनुराधा चंदेल 'ओस'/सवेदना की अतल गहराइयों में जलते दीप
146 डॉ. लता अग्रवाल/उदासियों की पगडंडियों पर सफलता के दिए जलाता :
खोजता होगा अमृत कलश

TRUE COPY - ATTESTED

Principle
Principle

The Shirpur Education Society
Shri. H. R. Patel Arts M. A. College
Shirpur, Dist. Dhule 431 001

2018-19

ISSN - 2279-0519

135

वर्ष - 13

अंक - 4

ब्रज नाण्डिनी

(त्रैमासिक)

E-mail: jpsharma0169@gmail.com

केरल में कृष्ण भक्ति

डॉ. सुनीति एस. आचार्य

एसो. प्रोफेसर एवं हिन्दी विभागाध्यक्ष, जिला धूलिया

ब्रज की कृष्ण भक्ति सदियों से साहित्य, संस्कृति तथा संगीत का मूल अधिष्ठान बनी हुई है। यह अपने क्षेत्र से इतर क्षेत्रों तक ऐसी फैली कि दक्षिण भारत के कई राज्यों तक फैल गई। केरल के त्रावनकोर राज्य के महाराजा स्वाति तिरुमाल को काव्य, संगीत, नृत्य आदि में बहुत रुचि थी। महाराज स्वाति तिरुनाल द्वारा ब्रजभाषा में रचित कृष्ण भक्ति के 37 गीतों का संग्रह श्री वेंकटेश्वरन ने नागरी प्रचारिणी सभा की पत्रिका में प्रकाशित किया था। डॉ० गोपीनाथ ने 'केरलियों की हिन्दी को देन' नामक शोध प्रबंध में महाराज स्वाति तिरुनाल के गीत प्रस्तुत किये थे। उल्लिखित शोध प्रबंध अलीगढ़ मुस्लिम विश्वविद्यालय, अलीगढ़ में डॉ० कैलाश भाटिया के निर्देशन में प्रस्तुत किया गया। ग्रन्थ के कुछ अंश यहां प्रस्तुत किये जा रहे हैं।

भक्ति में प्रेम की विशुद्ध स्थिति दर्शनीय है—

"आन मिलो महबूब हमारी

होरु तोरी दासी लाला नंदकुंवर प्यारो।

एकात्मक भाव— "दीनबंधु छोड़े कैसे मोहे सखी, गोपीनाथ सांवरों एरी बनवारी" राग की दृष्टि से आपने काफी, खमाज, यमन कल्याण, विभास, झिंझोटी धनाश्री, वृन्दावनसारंग, चर्चरी, कान्हडा, सुरती, अडाण आदि राग अपनाये।

यह आवश्यक नहीं कि एक ही भाव सूर तथा स्वाति एक ही राग गायें

"नंद नंदन वृन्दावन चंद।

सूर सुदेश कला षोडश परिपून परमानंद।"

उक्त पद सूरदास ने राग गौरी में लिखा तो वही भाव लेकर स्वाति ने राग धन्यासी में—

"नंद नंद परमानंद ब्रजभूमि पूर्ण चंद्रधर

चक्रधर मुकुंद कुंदवत भजरे।"

इसी प्रकार एक अन्य उदाहरण लिया जा सकता है। जिसमें सूरदास ने राग विलावल का प्रयोग किया जबकि स्वाति ने राग वैरवी का—

"आज हरि रैनि उनीदे आये।

अंजन अधर ललाट महाउर रैन तमोर खपाये।

बिन गुन माल बिराजति उर पर बंदन भाल लगाये।"

— सूरदास
"आये गिरधर द्वारे मेरे गोरी अंजर अधर ललाट महावर नयन उनीदे चले आये।

बिन गुणमाल बिराजन हिम में दृढ़ गलबैया सुखपाये।"

— (स्वाति तिरुनाल)
संगीत कला के दो मुख्य तत्व हैं—लय और स्वर। इन दोनों अंगों पर समानाधिकार रखने वाला कलाकार ही वास्तविक रूप से संगीत का आनन्द ले सकता है। स्वर—तालबद्ध संगीत ही रोचक तथा मनोहर होता है। महाराज स्वाति तिरुनाल ने हिन्दुस्तानी संगीत का गंभीर अवगाहन किया था। उनकी संगीत रचनायें कीर्तन, वर्ण, एक तिल्ला, ध्रुवपद, ख्याल और टप्पा इन विभिन्न शैलियों के गीतों के रूपमें मिलती हैं। संयोग श्रृंगार के साथ श्रृंगार में भी आपने लिखा है—

"मिलिये श्याम प्यारे बिरह भरी तें राधिका जीवें।

लीजो सुनि बात मेरि बांसुरी बजैया।

छोड़ दीजो मान में तो जोबू हाथवे।"

इस प्रकार ब्रजभाषा तथा संगीत का सुदूर दक्षिण में प्रतिस्थापित करने का श्रेय स्वाति तिरुनाल को है। जिसके फलस्वरूप उन्होंने अखिल भारतीय कवि-कलाकार के रूपमें प्रतिष्ठा प्राप्त की है।

TRUE COPY & ATTESTED BY

Shilale
Principals

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patal Arts Mahila
Shirpur, Dist. Dhule 426 508

2018-19

ISSN - 2279-0519

14
वर्ष 12
अंक 4

ब्रज नन्दिनी

(त्रैमासिक)

E-mail: jpsharma0169@gmail.com

सार्वकालिक है दीनदयाल जी की अर्थनीति

डॉ. सुनीति आचार्य

एसो. प्रोफे., धुले, महाराष्ट्र

1. प्रस्तावना
पं० दीनदयालजी ने राजनीति में राम राज्य की कल्पना की—एकात्म मानववाद के प्रणेता पंडित दीनदयाल उपाध्याय से आर्थिक क्षेत्र में सिद्धांत और व्यवहार का समन्वय कर गरीबी उन्मूलक और विकासोन्मुखी अर्थनीति का प्रतिपादन किया। उन्होंने मौलिक अर्थ चिंतन से प्राचीन भारतीय विचारों में वर्तमान चुनौतियों का हल ढूँढते हुये 'भारतीय अर्थनीति : विकास की एक दिशा' में नीतिनिर्माताओं के लिये प्राथमिकता और आधारभूत लक्ष्य तय किये। साथ ही उन्होंने कृषि, उद्योग, मनुष्य और मशीन, पूंजी और प्रबंध, माल मांग और आद्यौगिक प्राथमिकताएँ, छोटे और बड़े उद्योग, यातायात एवं व्यापार तथा समाज सेवाओं के संबंध में शासन के विदेशी मॉडल का प्रतिपादन भी किया। उन्होंने राजनीतिक विकेन्द्रीकरण के साथ—साथ आर्थिक लोकतंत्र की वकालत की और देश में पहली बार 'काम के अधिकार' और भोजन के अधिकार का विचार भी दिया। भारतीय जनता पार्टी ने समय—समय पर केन्द्र और विभिन्न राज्यों के शासन में दीनदयाल जी को अर्थनीति को व्यवहार में उतारा है। प्रधानमंत्री नरेन्द्र मोदी ने नेतृत्व में राजग सरकार की 'सबका साथ, सबका विकास' नीति दीनदयाल जी की अर्थ नीति के लक्ष्य को हासिल करने की दिशा में महत्वपूर्ण पहल है।

2. देश की वर्तमान स्थिति—
भारत 7.1 प्रतिशत विकास दर के साथ आज विश्व के प्रमुख देशों में सर्वाधिक तेज वृद्धि दर वाली अर्थव्यवस्था बन गया है। देश की गिनती

आज तेजी से उभरती गजबूत अर्थव्यवस्थाओं में हो रही है। सूचना प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में दुनिया भर में भारत की धाक कायम हुई है। सर्वाधिक 'बिलियनरी' (अरबपतियों) के मामले में विश्वभर में भारत तीसरे नंबर पर है। भारत परमाणु शक्तियों के 'इलीट क्लब' में शामिल है। इस तरह देश का यह पहलू बिल्कुल 'गुलाबी' और आकर्षक है लेकिन एक दूसरा पहलू भी है जो कड़वी सच्चाई से भरा है। दुर्भाग्य से अधिकांश समय तक इस देश पर शासन करने वाले राजनीतिक दल उस सच्चाई से मुंह फेरते रहे हैं। दुनिया में सर्वाधिक गरीब भारत में हैं। विश्व का हर तीसरा गरीब व्यक्ति भारत में वास करता है। आजादी के 70 साल बाद भी देश में हर गरीब के सिर पर छत नहीं है। गांव व शहरों में करीब छह करोड़ मकान बनाने की दरकार है। लगभग दो लाख गांवों तक अब भी बारहमासी सड़क नहीं है, उन्होंने आज तक बिजली नहीं देखी है। बड़ी तादाद में महिलाएँ और पुरुष अपना नाम लिखने या पढ़ने में सक्षम नहीं हैं। पढ़े—लिखे डिग्रीधारी बेरोजगारों की संख्या हजार या लाख में नहीं बल्कि करोड़ों में है। कई खाद्य और गैर—खाद्य वस्तुओं के मामले में भारत आज भी आत्मनिर्भर नहीं है। यह ऐसी कड़वी सच्चाई है जिससे मुंह नहीं मोड़ा जा सकता।

3. देश की चुनौतियों का समाधान है दीनदयाल जी की अर्थनीति—
इस तरह देश के समक्ष सबसे बड़ी चुनौती गरीबी, बेरोजगारी, अशिक्षा, भ्रष्टाचार, जलकयु परिवर्तन और बढ़ती विधमताएँ हैं। वामपंथी और समाजवादी विचारधाराएँ इन समस्याओं को

ISSN: 2394 5303

Impact
Factor
6.039

Printing Area
International Research Journal

February 2019
Issue-50, Vol-01

01

(17)

आंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

प्रिंटिंग एरिया

Printing Area International Interdisciplinary Research
Journal in Marathi, Hindi & English Languages

February 2019, Issue-50, Vol-01

Editor

Dr. Babu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Co-Editor

Dr. Ravindranath Kewat

(M.A. Ph.D.)

Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Reg No.U74120 MH2013 PTC-251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed

Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295

harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors www.vidyawarta.com

13) IMPACT OF CASHLESS ECONOMY ON COMMON MAN IN INDIA Dr. Rajesh G. Umbarkar, Nanded	60
14) Social Changes Among The Rural People Through MGNREGA; A Geographi... Vikash Ranjan, Chapra, Bihar	64
15) Comparative Study of Motor Fitness components among football and ... Mrs. Meera Yadav, Sonebhadra, U.P. (India)	68
16) Scope of Intervention in International Law Dr. Priyanka Samant, Bhilwara	72
17) सामाजिक प्रतिष्ठे व लग्न सोहळ्यातील अवाढव्य खर्च डॉ. ज्ञानेश्वर अंकुशराव देशमुख	77
18) लोककल्याणकारी राजा - राजर्षी शाहू महाराज प्रा. बोकारे स्वाती पंढरीनाथ, बसमत, जि. हिंगोली	73
19) दलित साहित्याचे स्वरूप: नकार आणि विद्रोह डॉ. गौतम ढवळे, जि. लातूर	80
20) स्वयंसहाय्यता बचत समूहांचा ग्रामीण आर्थिक विकासाचा घटक सामाजिक स्थितीवरील प्रभावाचा अभ्यास ... अनंत शत्रुघ्न गावंडे & डॉ. आर. एम. भिसे, अमरावती	82
21) दलित कवितेत 'लोकनाथ यशवंत यांच्याव कवितांचे निराळेपण' शितल वासुदेव निमगडे, चंद्रपूर	86
22) नादिरशाहा विषयक मराठ्ठ घोरण प्रा. डॉ. एस. पी. चव्हाण, खामगांव	91
23) वर्धा जिल्ह्यातील अल्पभूधारक शेतकऱ्यांच्या विकासात नावाडचे योगदान प्रा. गजानन शिवहरी जाने, जि. वर्धा	93
24) राजमाता अहिल्यादेवी होळकर : एक उत्कृष्ट प्रशासक प्रा. डॉ. दत्ताजी हूलप्पा मेहत्रे, मुदखेड जि. नांदेड	96
25) जागतिक लोकसंख्यावाढीचा मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा. रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे	

TRUE COPY ATTESTED BY

198
Shirpur
Principal

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Journal

April To June 2019
Issue-30, Vol-09

01

2018-19

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318 €16

April To June 2019
Issue-30, Vol-09

Date of Publication
30 May 2019

Editor

Dr. Babu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

विद्येविना मति गेली, मतीविना नीति गेली -
नीतिविना मति गेली, मतिविना वित्त गेले
वित्तविना शूद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले

-महात्मा ज्योतीराव फुले

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

"Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by: Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

Reg.No.U74120MH2013 PTC 251205

27) अहमदनगर जिल्हयातील जलसिंचन योजनांचा अभ्यास डॉ. आर. वाच. शिंदे & कदम वैशाली चांगदेव, प्रवरानगर	122
28) रंगिग - एक मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा.डॉ. रविंद्र विठ्ठल मोरे, शिरपुर	126
29) संगीत और रस डॉ. निशा कुमारी, आजमगढ़	129
30) सल्तनतकालीन केन्द्रीय शासन व्यवस्था शिवम् वर्मा, प्रयागरज (उ०प्र०)	132
31) आधुनिक युग में संतों के विचारों की आवश्यकता जाधव नागोरव & डॉ. शिंदे सुर्यकांत, चित्तौडगड, राजस्थान	140
32) शशिप्रभा शास्त्री के उपन्यासों में चित्रित स्त्री-मूर्खों के पारिवारिक संबंध प्रा. डॉ. बदने रामकृष्ण दत्तात्रेय, जि. नांदेड (महाराष्ट्र)	143
33) जनसंचार माध्यमों का माध्यमिक स्तर के विद्यार्थियों के नैतिक मूल्यों और आचरण ... डॉ० निशा शर्मा & भारती कुमारी, जयपुर	145
34) शक-कुषाण कालीन राजनीति तथा प्रशासन में परिवर्तन प्रतिबिंबित करते तत्त्व संजय चौधरी, अयोध्या-फैजाबाद, उत्तरप्रदेश	148
35) आचार्य रुय्यक विरचित अलंकार सर्वस्व का विवेचन मनोज कुमार जोशी, अहमदाबाद, गुजरात	154
36) झारखण्ड की जनजातीय महिलाओं की स्थिति (झारखण्ड के बेदिया और आदिम ... ममता झा	158
37) स्त्रीशिक्षा के संदर्भ में दयानन्द की वेदमूलक दृष्टि डा० (कु०) सुनीता शर्मा, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली	163
38) भारत में लोकतांत्रिक विकेन्द्रीकरण एवं स्थानीय स्वशासन डॉ० योगेन्द्र कुमार विकल, पिलखुवा, हापुड़	167
39) उषा प्रियंवदा के उपन्यास साहित्य में नारी जीवन-संघर्ष सुनीता देवी, चंडीगढ़	172

http://www.printingarea.blogspot.com
www.vidyawarta.com/03

TRUE COPY ATTESTED BY
Shikha
J-Principals
The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 402

2018-19

MAH/MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

Jan. To March 2019
Issue-29, Vol-05 01

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318 = (18)

Jan. To March 2019
Issue-29, Vol-05

Date of Publication
30 Jan. 2019

Editor

Dr. Bapu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

विद्येविना मति गेली, मतीविना नीति गेली
नीतिविना गति गेली, गतिविना वित्त गेले
वित्तविना शूद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले

-महात्मा ज्योतीराव फुले

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

"Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Bapu Ganpat.

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At Post.Limbaganesh, Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

- 27) लोकसहित्यातून समाजदर्शन
प्रा. डॉ. सौ. देवरे एस. एम., जि. धुळे ||110
- 28) भारतीय समाजाच्या समस्या : एक मानसशास्त्रीय अभ्यास
प्रा. रविंद्र वि. मोरे, शिरपूर जि. धुळे ||113
- 29) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची विकासाच्या दिशेने वाटचाल (भंडारा जिल्हा विशेष संदर्भ)
गहुल प्रकाश चुटे, गडचिरोली ||116
- 30) वर्चस्वाचे बळी : सटवाई
प्रा. डॉ. संजय हापगुंडे, नांदेड ||118
- 31) साठोत्तरी काळ्यातील एक अस्तित्वावादी कवी : वसंत आबाजी डहाके
कु. रूपा घोनमोड ||122
- 32) जल टुटता हुआ उपन्यास में सामाजिक और आर्थिक संवेदना
ज्योती जयवीप लोंडे, नांदेड ||125
- 33) खेलों में सहभागिता का जातिगत विश्लेषण : संदर्भ सभाग -सरगुजा (छत्तीसगढ़)
डॉ. अरुण कुमार नायक, अम्बिकापुर (छ. ग.) ||127
- 34) भूमंडलीकरण के परिवेश में स्त्री का स्थान एवं दहेज प्रथा
डॉ. ज्ञानेश्वर अंकुशराव देशमुख ||130
- 34) मंगलेश डबराल की कविताओं में सामाजिक चेतना
प्रा. डॉ. सुनील मुरलीधर पाटिल, जिला धुलियाँ ||131
- 36) मानव संसाधन प्रबंधन में कर्मचारियों को दी जाने वाली अभिप्रेरणाओं का महत्व
डॉ. पि.वीरय्या & श्रीमती रेखा बाथम, भोपाल म.प्र. ||135
- 37) कामकाजी एवं गैर कामकाजी महिलाओं के पाल्यों के सामाजिक मूल्यों का ...
डॉ. जयबाला गुप्ता & डॉ. महेन्द्र कुमार तिवारी, जिला बडवानी (म०प्र०) ||138
- 38) भारत में गरीबी : कारण परिणाम एवं निदान
रणधीर कुमार चौधरी, समस्तीपुर, दरभंगा
- 39) हिन्दुत्व एवं इस्लामिक संस्कृति में सामाजिक समन्वय
जानकी मठपाल, हल्द्वानी (नैनीताल)

TRUE COPY ATTESTED BY
||141

Bhile
Principle
The Shirpur Education Society
Gmt. H. R. Patil Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 409

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

Vidyanavarta®

International Multilingual Refereed Research Journal

Issue-29, Vol-05 Jan to March-2019

(19)

(2018-13)

ISSN

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

27) लोकसाहित्यातून समाजदर्शन प्रा. डॉ. सौ. देवरे एस. एम., जि. धुळे	110
28) भारतीय समाजाच्या समस्या : एक मानसशास्त्रीय अभ्यास प्रा. रविंद्र वि. मोरे, शिरपुर जि. धुळे	113
29) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची विकासाच्या दिशेने वाटचाल (भंडारा जिल्हा विशेष संदर्भ) राहुल प्रकाश चुटे, गडचिरोली	116
30) वचंस्याचे बळी : सटवाई प्रा. डॉ. संजय हापगुंडे, नांदेड	118
31) साठोत्तरी काळातील एक अस्तित्ववादी कवी : वसंत आबाजी डहाके कु. रूपा घोनमोड	122
32) जल टुटता हुआ उपन्यास में सामाजिक और आर्थिक संवेदना ज्योती जयदीप लोंडे, नांदेड	125
33) खेलों में सहभागिता का जातिगत विश्लेषण : संदर्भ संभाग -सरगुजा (छत्तीसगढ़) डॉ. अरूण कुमार नायक, अम्बिकापुर (छ. ग.)	127
34) भूमंडलीकरण के परिवेश में स्त्री का स्थान एवं दहेज प्रथा डॉ. ज्ञानेश्वर अंकुशराव देशमुख	130
34) मंगलेश डबराल की कविताओं में सामाजिक चेतना प्रा. डॉ. सुनील मुरलीधर पाटिल, जिला धुलियाँ	131
36) मानव संसाधन प्रबंधन में कर्मचारियों को दी जाने वाली अभिप्रेरणाओं का महत्व डॉ. पि.वीरय्या & श्रीमती रेखा बाथम, भोपाल म.प्र.	135
37) कामकाजी एवं गैर कामकाजी महिलाओं के पाल्यों के सामाजिक मूल्यों का ... डॉ. जयबाला गुप्ता & डॉ. महेन्द्र कुमार तिवारी, जिला बडवानी (म०प्र०)	138
38) भारत में गरीबी : कारण परिणाम एवं निदान रणधीर कुमार चौधरी, समस्तीपुर, दरभंगा	141
39) हिन्दुत्व एवं इस्लामिक संस्कृति में सामाजिक समन्वय जानकी मठपाल, हल्द्वानी (नैनीताल)	148

TRUE COPY ATTESTED BY

Shitale
Principa
The Shirpur Education Society's
Smt. H. B. Patel Ave. ...
4th

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

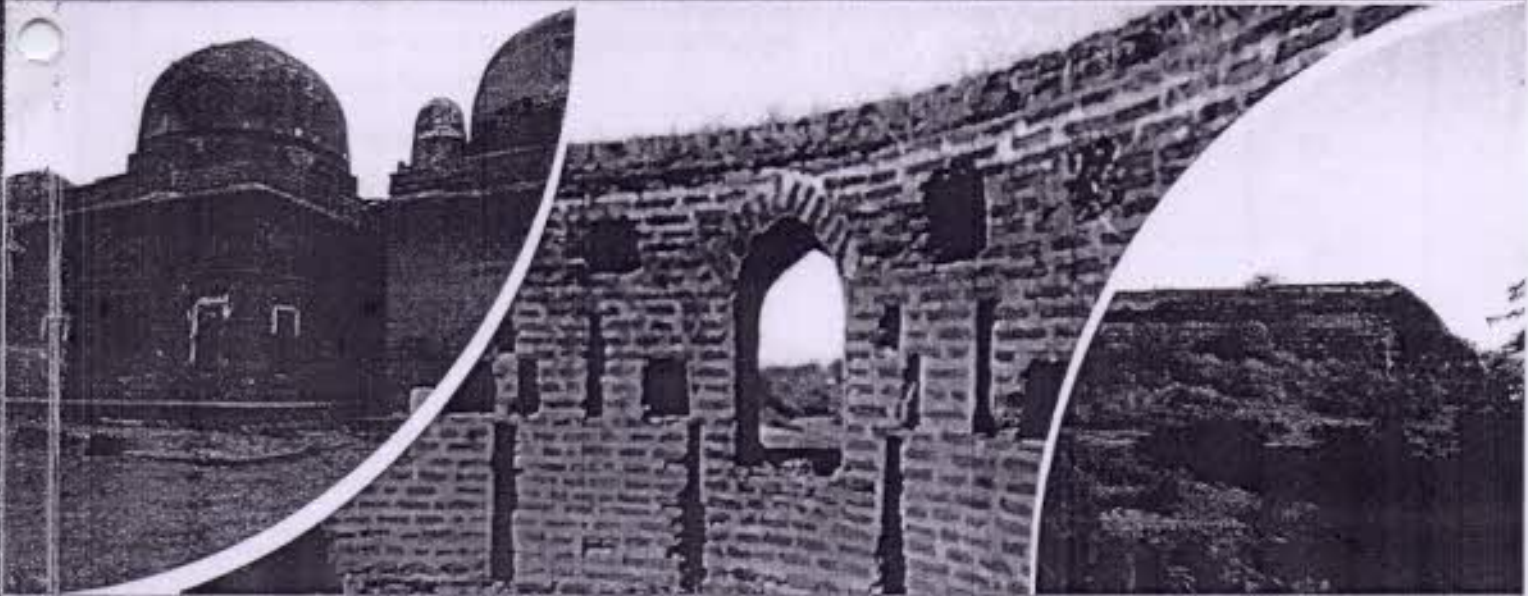
RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

HISTORY OF KHANDESH

खानदेशचा इतिहास

2018-19 = (20)

■ GUEST EDITOR ■

Dr. Vijay Y. Jadhav

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Prof. Satish M. Borse

■ CHIEF EDITOR ■

Mr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoe Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

10.

१६	खानदेशी कादंबरीतुन उलगडणारे समाजजीवनाचे प्रादेशिक रूप प्रा. देवकर मनोज बबनराव	६०
१७	खानदेशातील सांस्कृतिक आणि साहित्यिक परंपरांची ओळख : एक अभ्यास प्रा. जवळेकर धनंजय	६२
१८	खानदेशाची ऐतिहासिक आणि सामाजिक पाशंभुमी : एक आभ्यास प्रा. रामभाऊ देवराव काशीद	६४
१९	खानदेशातील कादंबरी आणि कादंबरीकारांची ओळख एक आभ्यास प्रा. एस.आर. साळवे	६६
२०	कृष्णा पाटील यांच्या साहित्यातुन प्रदर्शित झालेले सामाजिक चित्रण : एक आभ्यास प्रा.डॉ. रोख हुसेन इमाम	६८
२१	खानदेशातील दलित चळवळ : ऐतिहासिक विश्लेषण प्रा.डॉ. निशांत भिमरावजी शेंडे	७०
२२	जळगांव येथील ऐतिहासिक साधने प्रा.डॉ. जे.डी. गोपाळ	७३
२३	खानदेशीय काव्यधारेचा परीसस्पर्श : कवयित्री बहिणाबाई चौधरी प्रा. विजय डी. झुंजारराव	७६
२४	भारतीय स्वतंत्रता आंदोलनात खानदेशचा सहभाग सुनिता बी. पाटील	८०
२५	पेशवाईचा अस्त व खानदेशातील उध्यस्त आर्थिक जीवन प्रा.डॉ. आर.एम. साळुंके	८३
२६	खानदेशातील बेलदार समाज डॉ. विवेकानंद लक्ष्मण चव्हाण	८५
२७	खानदेशातील साहित्यिक प्रा.डॉ. विजया पाटील	८८
२८	शामकुंवर जगजीवन शेटयांचा भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनातील योगदान मंजुश्री अप्पासाहेब जाधव	९०
२९	खानदेशातील कादंबरी आणि कादंबरीकाराचा : एक अभ्यास डॉ. एन.डी. नाईक	९२
३०	१९ व्या शतकातील खानदेशातील समाजजीवन एक दृष्टीक्षेप डॉ. राबसाहेब भिमराव नेरकर	९४
३१	खानदेशातील शिरपूरचे प्राचीन व मध्ययुगीन, ऐतिहासिक महत्त्व प्रा. परदेशी भगवान ईश्वरलाल	९६ ✓
३२	पश्चिम खानदेशातील ख्रिश्चन मिशनऱ्यांचे आरोग्य विषयक कार्यांचा ऐतिहासिक अभ्यास प्रा. विजय पुंडलिक साळुंके	९९

TRUE COPY ATTESTED BY
Principal
The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 406

Electric Conductivity Study of Silica Gel Grown Pure and Cu Doped Fe Tartrate Crystals

M. D. Dhikale¹, S. J. Shitole², S. B. Nahire³, A. R. Chavan⁴

¹Ph.D. Student, Z. B. Patil College, Dhule, Maharashtra,

²H. R. Patel Mahila College, Shirpur, Maharashtra

³ASC College, Ozar (MIG), Maharashtra

⁴SPCollege, Pune, Maharashtra

Abstract

In the present research work, pure and copper doped iron tartrate crystals have been grown by the silica gel method by using a single diffusion method at room temperature. Harvested crystals were subjected to dielectric study and dc electric conductivity study. Dielectric measurements are taken by LCR meter and dc electric conductivity measurements taken by two probe method. The dielectric constant and dielectric loss decreases while ac conductivity increases as frequency increases. The dc electric conductivity of both the samples increases as the temperature increases.

Keywords - Iron tartrate crystal, Silica Gel, Dielectric Constant, Electric conductivity, etc.

1. Introduction

Nowadays, single crystals are the columns for advanced innovation. The impact of crystals is seen in industries such as semiconductors, optics, acoustics, jewellery, medical application, etc. The majority of the tartrates discover applications in therapeutic, pharmaceutical and modern fields because of their extraordinary properties. Calciphylatic reactions of different ferrous tartrate crystals prevent weakness or anemia in animals. Metallic tartrate can be utilized in the production of champagne, ferrous tartrate is utilized to tan skin and manganese tartrate crystal can be utilized as substance temperature pointers. A number of pure and doped crystals have been grown by scientists and researchers with the target of searching for new materials for industrial and practical purposes [1-5]. The study aimed to grow the pure and copper doped iron tartrate crystals by the silica gel method. The gel grown crystals were used for dielectric and electric conductivity studies.

2. Material and Methods

Crystals of pure and Cu doped Fe tartrate crystals were grown in silica gel medium by a single diffusion method. The gelling mixture was obtained by titrating sodium metasilicate

TRUE COPY ATTESTED BY

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 404

- इंदिरा गांधी, एक राष्ट्र विकासातील व्यक्तीमत्त्व १३५
शामसिंग डी. वळवी
- राष्ट्र विकासातील सावित्रीबाई फुलेंचे योगदान..... १३७
प्रा.डॉ. संबोधी एम. देशपांडे
- स्वयंसेवी संस्थांच्या हस्तक्षेपाद्वारे महिलांचे सबलीकरण : ग्रामीण भागाचे सामाजिक-आर्थिक अध्ययन १४०
डॉ. सागर दौलत पाटील
- भारतीय संस्कृति और महिलाओं की स्थिति १४३
डॉ. दत्तात्रय पालीवाल
- कमलेश बखशी के नारी विमर्श केंद्रित उपन्यास..... १४६
डॉ. संजय विक्रम होंडरे
- भारतीय संस्कृती आणि स्त्रियांचे स्थान १४८
प्रा. सौ. शेख एस. एम.
- भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यातील महिलांचे योगदान १५०
प्रा. दिनेश साहेबराव खंडारे
- भारतातील महिला सक्षमीकरण व अनुसूचित जमातीमधील पारधी जमातीतील स्त्रियांची स्थिती..... १५३
डॉ. प्रल्हाद एस. धोटे
- आदिवासी महिला स्वयंसहाय्यता गटातील पंचायतराज संस्थामध्ये सामाजिक संघटनेद्वारा
महिला सबलीकरण १५४
दिपक उईके
- Woman in Globalisation: Security of Woman in India..... १५७
Dr. J. D. Lekurwale
- ततपप : जगण्यातील अर्थशून्यतेचा प्रत्यय देणारी महानगरीय संवेदनेची कविता १५९
प्रा. डॉ. सत्यजित साळवे
- A study on the impact of Safety Management Practices to Safety Performance
among Construction Workers in India १६२
Sanjay R Sugandhi
- प्रादेशिकवाद आणि भारताची अंतर्गत सुरक्षा १६६
प्रा. डॉ. के. बी. पाटील

प्रादेशिकवाद आणि भारताची अंतर्गत सुरक्षा

प्रा. डॉ. के. सी. पाटील

सहयोगी प्राध्यापक विभाग प्रमुख, संरक्षण व सामरिक शास्त्र
श्रीमती. एच. आर. पटेल कला महिला महाविद्यालय, शिरपुर जि. पुणे

प्रस्तावना

भौगोलिक, राजकीय, वांशिक, धार्मिक व भाषीक भिन्नता, आर्थिक मागासलेपण, जातीयवाद, सरकारचे दुर्लक्ष, दुसऱ्या समाजघटकाकडून होणारे शोषण व अन्याय अशा विविध कारणामुळे एखाद्या प्रदेशातील लोकांमध्ये प्रादेशिकवादाची भावना निर्माण होते. प्रादेशिकता ही एका क्षेत्रामध्ये आढळणारी काही सामाजिक, सांस्कृतिक आर्थिक समानतेवर आधारित असते. आज ही प्रादेशिकता राष्ट्रीय एकात्मकता आणि सुरक्षेसाठी धोका निर्माण झाला आहे. स्वातंत्र्यापूर्वी भारतास 'अखंड राष्ट्र' म्हटले जात होते. परंतु त्यास प्रादेशिकवादने दुर्बल बनविले. प्रादेशिकवादाच्या स्वयंहितासाठी राष्ट्रहिताकडे दुर्लक्ष केले. हरियाणा आणि पंजाब यांच्या विभागणीबरोबरच पूर्ण आसाम छोट्या छोट्या अनेक राज्यांमध्ये विभागला गेला. त्यानंतर बोडोलाईड, गोखलाईड, झारखंड, विदर्भ ही राज्य वेगळे होण्यासाठी आंदोलने सुरु झाली. स्वातंत्र्यतेच्या या मागणीच्या पूर्ततेसाठी जागोजागी आंदोलने, तोडफोड, बंद यासारखे मार्ग स्विकारून देशाच्या अंतर्गत सुरक्षेस बाधा निर्माण करण्याचे प्रकार झालेत. आणि शेवटी ही राज्ये स्वतंत्र्य झालीत. भारताच्या स्वातंत्र्यानंतर दिवसेंदिवस प्रादेशिकवाद या राष्ट्रीय समस्येने रुद्र रूप धारण केले. मागासलेपणा गरीबी, बेरोजगारी या कारणामुळे स्वतंत्र राज्याच्या मागणीस समर्थनच मिळाले. भारतात राज्यांची निर्मिती भौगोलिकदृष्ट्या, जातीच्या, धर्माच्या कि भाषेच्या आधारावर करावी हा मोठा प्रश्न निर्माण झाला. म्हणून प्रादेशिकवादाने हिसक वळण घेतले याचाच परिणाम दंगली, जाळपोळ मोठ्या प्रमाणात झाल्याने त्याचा अंतर्गत सुरक्षेवर मोठा परिणाम झाला.

प्रादेशिकवादाचा अर्थ

डॉ. बान व केलेन्स या विचाराकांच्या मते, प्रादेशिक व्यवस्था किंवा करार म्हणजे अशा प्रभुत्वसंपन्न राज्यांच्या ऐच्छिक समुदाय असतो की, जो एक निश्चित प्रदेशाच्या अंतर्गत असून त्या क्षेत्रावर आक्रमण होणार नाही, या सामान्य हिताचे प्रयोजन त्यामागे असते.

राज्यशास्त्र शब्दकोश

विशिष्ट प्रदेशाच्या वेगवेगळेपणाचा अभिमान आणि त्या प्रदेशाचा दर्जा उंचावण्यासाठी विविध आर्थिक, सामाजिक उपाय योजनांची गरज आहे असा विचार म्हणजे प्रादेशिकवाद होय.

चेबस्टर शब्दकोश

राष्ट्रपेक्षा आकाराने लहान किंवा मोठ्या विभागात समान संस्कृती, इतिहास व हितसंबंधामुळे निर्माण झालेले वेगळेपणाची जाणीव व त्यावरील निष्ठा म्हणजे प्रादेशिकवाद होय.

प्रादेशिकवादाची कारणे

१) भौगोलिक विविधता व विस्तार, २) ऐतिहासिक भिन्नता ३) धार्मिक कारण, ४) भाषिक आधार, ५) प्रादेशिक विकासाचा असमतोल, ६) सांस्कृतिक भिन्नता, ७) प्रचलित जातीचा घटक, ८) प्रादेशिक संघटना, ९) राजकीय पक्षाच्या भूमिका, १०) नेतृत्वाची दुर्बलता, ११) मोठी राज्ये

भारतासारख्या खंडप्राय देशात भौगोलिक विविधता व विस्तारामुळे सर्व भागाचा समान विकास होवू शकत नाही. धार्मिक बाबतीत भारतात विविध धर्मांचे लोक राहतात तसेच त्यांच्यात ऐतिहासिक भिन्नता असल्यामुळे एकाच भागात विविध धर्मांचे व ऐतिहासिक भिन्नतेचे लोक राहतात. पण त्यांच्यातील वेगळेपणाच्या भावनेने प्रादेशिकवाद निर्माण होतो. भारतात विविध बोलीभाषेचे लोक आहेत. भाषेच्या आधारावरच राज्याच्या निर्मिती होवूनही प्रादेशिकवाद संपलेला नाही. प्रादेशिकवाद विकासाचा असमतोल आज प्रादेशिकवादाचे प्रमुख कारण ठरला आहे. सांस्कृतिक भिन्नत्व, प्रादेशिक संघटना, राजकीय पक्षाच्या भूमिका, नेतृत्वाची दुर्बलता, मोठी राज्ये यामुळे आज प्रादेशिकवादाचा प्रश्न भेडसावत आहे.

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर भारतात ११ प्रांत व ३ संस्थाने होती. १९४८ मध्ये हैद्राबाद संस्थान भारतात विलिन झाल्यानंतर त्याचे हैद्राबाद स्टेट मध्ये रूपांतर झाले. १९४८ मध्ये स्वतंत्र तेलंगणाच्या मागणीने जोर धरला. पोद्दी श्रीरामलू यांच्या नेतृत्वाखाली आंदोलन केले व उपोषणादरम्यान १९५३ मध्ये त्यांचा मृत्यू झाला. त्यानंतर मोठ्या प्रमाणात हिंसाचार, दंगली, जाळपोळ, सर्वत्र पसरला याचा परिणाम केंद्र सरकारने कमिटी नेमली. मात्र या कमिटीने दोस निर्णय घेतला नाही. शेवटी राज्याची निर्मिती ही भाषेच्या आधारावर केली जाईल. असे ठरले. कारण १९२० च्या राष्ट्रभेच्या अधिवेशनात स्वातंत्र्यानंतर प्रांतांची रचना भाषेच्या आधारावर केली जाईल. असा ठराव मांडण्यात आला होता. त्याचाच परिणाम म्हणून १९५३ मध्ये केंद्र सरकारने राज्य पुनर्रचना आयोगाची स्थापना केली. त्याचे अध्यक्ष न्या. फाजल अली हे होते. व के. एम. पण्डीकर स्टयनाथ कुजरु सदस्य होते. या आयोगाला फाजल अली आयोग म्हणून ओळखले जाते. या कमिशनला भाषेच्या आधारावर राज्याची निर्मिती करण्याचा अधिकार दिला. १९५५ मध्ये या आयोगाने अहवाल केंद्र सरकारला सोपविला. अहवालात अहवाल आयोगाने तेलंगणाला स्वतंत्र राज्य करावे व आंध्र व रायलसीमा यांचे एक करावे कारण तिन्ही विभागात तेलगु भाषिकच मोठ्या प्रमाणात होते. मात्र तेलंगणा निजाम राजवटीत तर आंध्र रायलसीमा हे मद्रास प्रेसिडेन्सीचा भाग असल्याने विकासात मोठ्या प्रमाणात तफावत होती. तरीही केंद्र सरकारने तेलंगणाचा विरोध असतानाही तेलंगणासह

TRUE COPY ATTESTED BY

Principle

The Shirpur Education Society
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur Dist. Dhule

Passion
resistance 2020

2019-20

1

Impact Factor - 6.625

E-ISSN - 2348-7143

03

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

Peer Reviewed-Refereed & Indexed Journal

April 2020 Special Issue -246

Corona Warriors, Our Real Super Heroes

Stay Home Stay Safe Stay Alive

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
M.S.G. Arts, Science & Commerce
College, Malegaon Camp,
Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Scanned by CamScanner

N
A
L
R
E
S
E
A
R
C
H
F
E
L
L
O
W
S
A
S
S
O
C
I
A
T
I
O
N

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal

Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019)

Special Issue 246

Peer Reviewed- Referred & Indexed Journal

E-ISSN :

2348-7143

April -

2020

58	मराठी नाटकातील महात्मा गांधीचे विचार	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	313
59	वारोमाम : ग्रामीण वास्तवाचे दाहक दर्शन	डॉ. प्रवीण कारंजकर	317
60	अण्णाभाऊ साठे यांच्या बाह्यातील लोकसंस्कृती	डॉ. लता आंदे	322
61	डॉ. बाबामाहेव आंबेडकरांची धर्मचिकित्सा	सुनील बापमारे, डॉ. भाऊसाहेब अबमाने	326
62	भारतीय स्वातंत्र्याचे क्रांतिमुक्त : पोवाडा	डॉ. राजेंद्र वाटाणे	332
63	मराठी साहित्य आणि मानसशास्त्र : परस्पर संबंध	डॉ. भास्कर शेळके	337
64	प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांमध्ये योग शिक्षणाविषयी असलेल्या जाणीव-जागृतीचा अभ्यास	डॉ. राहुल सनेद, डॉ. तुषार माळी	346
65	महाराष्ट्रातील आदिवासी जमातींचा जिल्हा निहाय लोकसंख्येचा अभ्यास - एक दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. आर.एम. वाडिले	352
66	इतिहास लेखनात द. वा. महाजन यांचे योगदान	डॉ. सिद्धार्थ जाधव	357
67	मुघल दरबारातील बातमीपत्रातून दिसून येणारा मुघल मराठा संघर्ष (इ.स. १६८०-१७०७)	डॉ. सुनील पुरी	361
68	तणावाचे व्यवस्थापन	प्रा. गिरीश गवई	368
69	श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती द्वारे संचालित महाविद्यालयांच्या विद्यापीठ स्पर्धेतील सांघिक यशाचा आढावा	प्रा. देवेंद्र बानसडे	371
70	राजकीय आधुनिकीकरण - एक विश्लेषणात्मक अभ्यास	डॉ. संभाजी पाटील	377
71	ओपन सोर्स मॉफ्टवेअरम : आजच्या ग्रंथालयाची गरज	प्रा. राजेश गेडाम	382
72	मेळपाट या दुर्गम क्षेत्रातील कोरकू आदिवासी संगीत संस्कृतीचे संक्षिप्त अध्ययन	डॉ. सारिका श्रावणे	389
73	साठोतरी मराठी नाटकातील सामाजिकता	डॉ. नितीन मोटे	393
74	यशवंतराव चव्हाण यांचा राष्ट्रीय मंत्रालयविषयक दृष्टीकोन	डॉ. बाबासाहेब मोताळे	399
75	डॉ. बाबामाहेव आंबेडकरांचा स्त्री शिक्षणविषयक दृष्टीकोन	डॉ. सुभांगी सुंगे	404
76	महात्मा फुले आणि सामाजिक, धार्मिक स्वातंत्र्य	प्रा. राजेश्वर दुहकनाळे	409
77	महाराष्ट्रातील मच्छीमारांच्या समस्या - उपाय	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	414
78	कोरोनाग्रस्त भारतीय अर्थव्यवस्था	डॉ. ए. डी. गोस्वामी	419
79	शेतीत मुधमिचनावरचे रच नाबिन्यपूर्ण तंत्रज्ञानाची गरज	डॉ. दिपा होळकर	424
80	प्रमारमाध्यमे आणि साहित्य व्यवहार	डॉ. भास्कर शेळके	430
81	राजकीय संसूचन - एक विश्लेषणात्मक अभ्यास	डॉ. संभाजी पाटील	433
82	मुनाखत : संवादाचे महत्त्वाचे माध्यम	डॉ. भाऊसाहेब गमे	440
83	लोकसंस्कृतीचे उपायक - चित्रकथी आणि माकडवाले	डॉ. किरण पिंगळे	445
84	مراتھی غزل تعارف اور آغار و ارتقاء	ڈاکٹر فریسی عتیق احمد عبدالقدوس بنکولوی	450

Principal
The Shirpur Education Society
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 307

Scanned by CamScanner

2019-20

MAH/MUL/03051/2012

ISSN-2319-3319

= 24

Peer Reviewed International Refereed Research Journal

V I D Y A W A R T A ®

Editor

Dr. Bapu G. Gholap

Revised Edition

14) DEPOSITS ANALYSIS OF PUBLIC SECTOR BANKS (PSB,) IN INDIA Miss. Sarika Namdeo Shinde, Kolhapur	70
15) Learning Disabilities and Their Impact on Leadership Ability of Children Stephen Ignatius Almeida & Dr. Ghoti R. M., Kannad	75
16) The Analytical Study of Insurance Sector to Employment Upliftment Preeti Verma, Mathura (U.P.)	79
17) WATER IRRIGATION MANAGEMENT OF TAMILNADU Dr. V. T. KUMAR, Dharmapuri	83
18) Women Entrepreneurship: A Socio-Economic Development Approach Mrs Bijal M. Shah & Dr . Rupal N. Patel, Anand Gujarat -India	86
19) Study of Impact of Accreditation by NAAC on the Traditional Library Services ... Anil M. Chahande & Dr. S. M. Rokade, Ralegaon	90
20) LIABILITIES AND ASSETS ANALYSIS OF PUBLIC SECTOR BANKS (PSB,) IN INDIA Miss. Sarika Namdeo Shinde, Kolhapur	94
21) INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS- SCIENCE AND TECNOLOGY: AN OVERVIEW HD Gopal, Ramanagara District	102
22) Sustainable tourism in India Mr. D. B. Jaganiya, Patan	109
23) Diasporic Narratives in M.G. Vassanji's The In-Between World of Vikram Lall Puneet Kaur, Distt. Hoshiarpur	114
24) मार्तग समाजातील स्त्रीयांचे सामाजिक स्थान कनैवार लखन दिगांबर, नांदेड	118
25) प्राचीनखान देशातील धार्मिक जीवन आणि धर्मपंथ प्रा.डॉ. एच. आर. चौधरी, जि.धुळे	120
26) ।। वी. रघुनाथांची कथा : आशय आणि अभिव्यक्ती ।। प्रा. डॉ. नामदेव सोडगीर, जि. लातूर	122

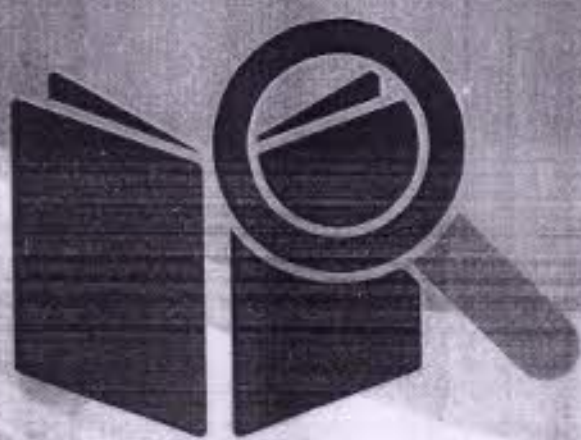
2019-20

ISSN 2394-5303

05

Printing Area®

Peer Reviewed International Refereed Research Journal

Revised Editor:

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

- 13) AN OVERVIEW OF WORK LIFE BALANCE OF WOMEN EMPLOYEES IN EDUCATION...
Jyoti Jaiswal, Bhagalpur, Bihar, India ||68
- 14) THE SOCIO-CULTURAL SOCIETY AND RENAISSANCE MOVEMENT IN INDIA-...
Dr. Mudukappa Karegouda, Kalaburagi, Karnataka ||72
- 15) A Study on the Effect of Macro Economic Variables on Foreign Exchange ...
Dr. Sakharam Mujalde, Ms. Avi Vani & Ms. Savani Choudhary, Indore (M.P.) ||82
- 16) DIRTY TALK: SANITATION IN INDIA
POMPA BHATTACHARYYA ||86
- 17) SOCIAL NEGLECT AND OPPRESSION OF WIDOWHOOD AMONG RURAL AND ...
Dr. Shekharappa, Tq: Yaleburaga, Dis :Koppal ||92
- 18) प्राचीन मालावा व खानदेशातील धर्मपंथ देवदेवता यांच्यातील साधर्म्यता
प्रा.डॉ. एच. आर. चौधरी, शिरपूर, जि.धुळे ||104
- 19) आर्थिक वैश्वीकरण और गाँधी की स्वदेशी शिक्षा
Dr. Namita kumari, Deoghar, Jharkhand ||107
- 20) शिक्षा की संगठनात्मक व्यवस्था का विवेचनात्मक अध्ययन
दीपक कुमार ||111
- 21) ग्रामीण लोकतंत्र में विचार विमर्श — कार्यपालन पक्षों में संबंध
डॉ. एस. के. गोयल, खंडवा, म. प्र. ||114
- 22) ग्रामीण कृषि उर्वरता पर औद्योगीकरण एवं नगरीकरण का प्रभाव (शाहजहाँपुर ...
डा० ओम पाल सिंह, शाहजहाँपुर (उ०प्र०) ||117
- 23) ऋग्वेद में शिक्षित महिलायें
डॉ. पवन कुमार, गाजियाबाद ||123
- 24) संस्कृत साहित्य में न्याय तथा दण्ड व्यवस्था
रूपा शेखावत, चूरु, राजस्थान ||126
- 25) रवीन्द्रनाथ टैगोर का मानवतावाद
डॉ. रिकी सिंह, लंकेर, छ.ग. ||128

ISSN: 2394 5303

Impact
Factor
7.387(IIJ)Printing Area®
Peer-Reviewed International Journal

April 2020

Issue-64, Vol-01

01

06

आंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

प्रिंटिंग एरिया

Printing Area International Interdisciplinary Research
Journal in Marathi, Hindi & English Languages
April-2020, Issue-64, Vol-01

Editor

Dr. Babu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Umbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07585057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

INDEX

01) STATUS OF WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN INDIA Dr. N. E. Bhangale, Bhusawal	14
02) Rural Youth and Social Change: A Sociological Study Chithaiah P. & Dr. Chandrashekhar, Shankaraghatta	18
03) Forensic science and criminal investigation Dimpal parmar, Gandhinagar	22
04) E-Books VS. Printed Books DR. HD GOPAL, RAMANAGARA (DIST)	29
05) Analytical Study of mid Day Meal Scheme in primary school of Amravati ... Dr. Jyoti V. Haware, Daryapur	34
06) ELECTRONIC PAYMENTS IN BURUNDI- A STUDY WITH REFERENCE TO ... Mr. KARENZO JEAN & Mrs. NIBIGIRA NADINE, Burundi	37
07) Impact of yoga on physical and mental disorder Dr. Suresh J. Mohatkar, Nagpur	44
08) Role of Ancient Licchavi(Vaishali) in the development of Archaeology Dr. Nirbhay Kumar, Patna	46
09) A Geographical Analysis of the Sex Disparity of Literacy Population in ... Prof. Lotan Z. Patil & Dr. B. D. Patil, Dist Dhule	49
10) A critical study of the implementation of crop loan in Aurangabad ... Gokul Laxman Rakh & Dr. Madhukar Pandharinath Aghav, Dist-Beed	51
11) Need of Skill Development in Indian Scenario and Challenges Ahead Dr. R. B. Rampure, Palam	56
12) Role of education in the development of socio-economic condition of ... Mr. Raghavendra P. Salve & Dr. G. K. Boodeppa, Belagavi, Karnataka state	60
13) THE GREY AREA OF POLICE INVESTIGATIONS CALLED CUSTODIAN DEATH Sanjulata, Pali	63

♣ Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal ♣

TRUE COPY ATTESTED BY

Shikha
Principle

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist, Dhule 426 40*

07

INDEX

S.N.	Title of Research Paper	Author	Page No
1	Sustainable Development and Rural India	Dr. Nasiket Govindrao Suryavanshi Jyoti Pravinchandra Patil	1
2	The Issues and Challenges of Tribal Development	Baburao Sambhaji Jadhav	6
3	ग्रामीण भागाचा विकास झाला तरच ग्रामीण कुटुंबांच्या उपजिविकेचा व सन्मानाचा प्रश्न सुटेल-दृष्टीकोनावर आधारित विश्लेषण	प्रा. चंद्रभा निकम	10
4	Special Provision For The Learner Belongs to Downtrodden ,Socially and Educationally Backward Sections of Indian Society	Dr.Chetna P.Sonkamble	14
5	महिला सबलीकरण प्रक्रियेत शिक्षणाचे महत्व (विशेष संदर्भ नवापुर तालुका)	डॉ. दिनेश जेरमा गावित	18
6	Assessment of Mungbean Germplasm for Seed Shattering Resistance	V. S. GIRASE, M. A. BARATE AND S. D. DEOKAR	21
7	Spatial Geographical Analysis of Changing sex ratio in Dhule District	Prof. Lotan Z. Patil	25
8	कोलाम आदिवासी समुदायावर सामाजिक बदलाचे परिणाम आणि समाजकार्ये हेतुक्षेप	प्रा. डॉ. नंदा पांगुळ-बाळाते	28
9	Empowerment of Rural and Tribal Women	Dr. Pravin Mansing Kamble	32
10	पंचायत राज संस्थेच्या माध्यमातून ग्रामीण विकास	प्रा. राजेंद्रसिंह वा. दिक्षीत	36
11	Planning for Government Health Service Centres in ShahadaTahsil of Nandurbar District (M.S.)	Dr. Sandip Bhaskarrao Garud Mr. Mohan Arjun Vasave	40
12	आदिम कोलाम जवळची गाववांधणी आणि आरोग्य विषयक धारणा: एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	डॉ. सीमा विठ्ठलराव शेठे	47
13	Socio-Economic Empowerment of Tribal Women Through Wadi Programme - A Holistic Approach to Livelihood	Dr. Sneha Chandrapal	48

TRUE COPY - ATTESTED BY

 The Shirpur Education Society's
 Smt. H. R. Patel Arts Mahile
 College, Shirpur, Dist. Dhule 426 300

RNI : DELHIN/2017/75205

वर्ष-3 अंक-9

ISSN : 2582-1679

08

भाषा सहोदरी

36. समकालीन राजनीति और दलित समाज	नुसरत जबी सिद्दिकी रदन	47
37. शिवानी का कहानी साहित्य – स्त्री और परिवार विमर्श	डॉ० राखी के० शाह	48
38. भारत की नई शिक्षा प्रणाली	कृष्णा आचार्या	49
39. कश्मीरी कविता : एक परिचयात्मक सिंहावलोकन	डॉ० महाराजकृष्ण मुस्ता	50
40. किन्नर विमर्श	डॉ० गुरिन्दर गिल	51
41. सम्प्रभुता, स्वतंत्रता, अधिकार और कर्तव्य में समन्वय	स्नेह लता	52
42. हिन्दी दलित स्त्री आत्मकथाओं में अभिव्यक्त मुक्ति के स्वर	मेघना यादव	53
43. किन्नर जीवन और सामाजिक प्रवाह	पूर्णिमा पांडेय	54
44. विश्व में हिंदी का महत्व	आशा शर्मा	55
45. नवगीत में भारतीय मानस	डॉ० आशा रानी	56
46. नागार्जुन की कविता में लोक की व्याप्ति	डॉ० बीना शर्मा	57
47. हिन्दी बोलियों की सार्वभौमिक पहचान और मीडिया	→ डॉ० सुनीति एस० आचार्य	58
48. साहित्य में महिलाओं का योगदान	सन्तोष कुमारी	59
49. स्त्री और परिवार विमर्श	सूक्ष्म लता महाजन	60
50. किन्नर विमर्श : किन्नरी जीवन व्यथा	सुनीता मजूमदार	61
51. इंटरनेट पत्रकारिता : वैश्विक स्तर पर क्रांति	खुशीद आलम	62
52. विश्व में हिंदी का महत्व	आशा त्रिपाठी	63
53. भारतीय साहित्य में ग्रामीण जीवन	स्नेहल एस०के०	64
54. भारत में हिंदी की स्थिति	अशोक खरबंदा	65
55. महिलाओं की साहित्य में भागीदारी	गीता सिंह	66
56. गाँधी-दर्शन : शिक्षण-माध्यम के परिप्रेक्ष्य में	रघुनाथ पाण्डेय	67
57. हिन्दी साहित्य में नारी का योगदान	कमलाक्षी जी० पाटिल	68
58. हिंदी भाषा उद्भव-विकास और विश्व में हिंदी की स्थिति	डॉ० हीरा मीना	69
59. किन्नर विमर्श	शेफाली वर्मा	70
60. भारत में हिन्दी की स्थिति	डॉ० संगीता पाल	71
61. परिवार में स्त्री : स्थापित अथवा विस्थापित : भारत के परिप्रेक्ष्य में	रेनू यादव	72
62. विघटित परिवार और बच्चे : एक विश्लेषण (विशेष सन्दर्भ-हिन्दी कथा साहित्य)	डॉ० प्रीति अग्रवाल	73
63. सुशीला टाकमौरे कृत उपन्यास 'वह लड़की' में नारी समस्या और चेतना	अनिता देवी	74
64. हिन्दी उपन्यासों में नारी चेतना (सामाजिक परिवेश के सन्दर्भ में)	डॉ० भारत भूषण	75
65. हिन्दी काव्य में दलित-विमर्श	डॉ० मिलिंद कांबले	76
66. इक्कीसवीं शती के हिंदी काव्य में दलित-विमर्श	प्रा० डॉ० मंगल ससाणे	77
67. भारतीय सम्प्रभुता : आरक्षण बनाम जातिवाद	राम शेष पंडित	78
68. हिन्दी में आदिवासी कवयित्रियों के काव्य में आदिवासी समाज	जसपाल कौर	79
69. पाठ्यक्रम और साहित्य	डॉ० विष्णु भण्डारी	80
70. समय से संवाद करती दलित कविताएँ	हरिकेश गौतम (NET/JRF)	81
71. गाँधी दर्शन की प्रासंगिकता	डॉ० श्रीमती हीना परवीन	82
72. हिन्दी की विकास यात्रा	डॉ० गौतम कुमार मीना	83
73. स्त्री और परिवार विमर्श	रीना ठाकुर	84
74. हिंदी कथा साहित्य में किन्नर विमर्श	डॉ० चित्रा मिलिंद गोस्वामी	85

TRUE COPY ATTESTED BY

Shilpa
Principal

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patel Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 425 407

Impact Factor - 6.625

(2019-20)

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

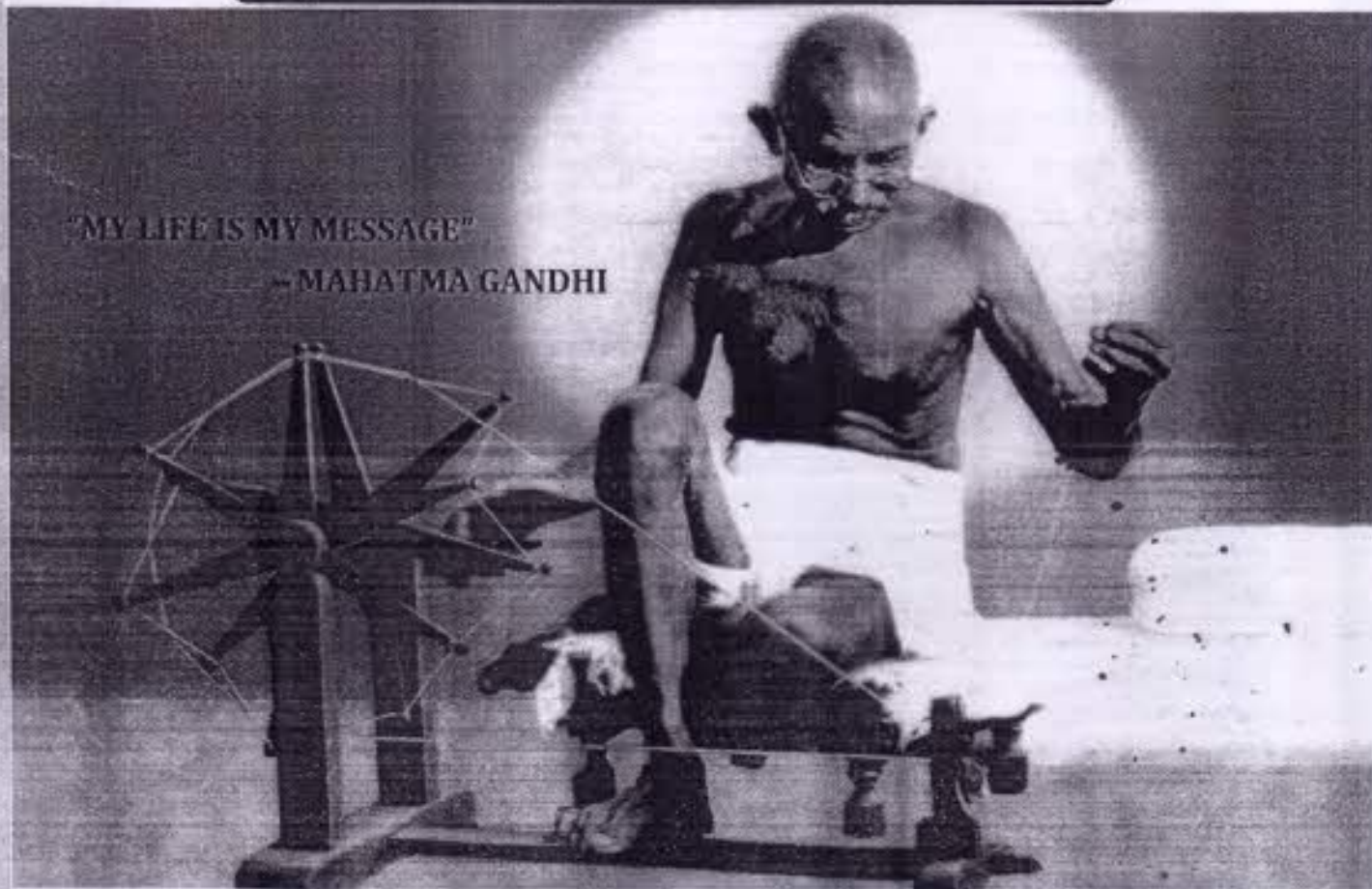
RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February - 2020 Special Issue - 224 (C)

RELEVANCE OF GANDHIAN THOUGHTS

Guest Editor :
Dr. Mrs. M. V. Waykole
Principal,
Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata
Commerce College, Bhusawal, Dist Jalgaon.

Executive Editor :
Dr. A. D. Goswami
Vice Principal,
Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata
Commerce College, Bhusawal, Dist Jalgaon.

Chief Editor :
Dr. Dhanraj T. Dhangar
(Yerala)

- This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
  - Cosmos Impact Factor (CIF)
  - Global Impact Factor (GIF)
  - International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

31	'बकरी' नाटक में गाँधीजी के सिद्धांतों का दुर्बलवहार	डॉ. पी. आर. गवळी	108
32	गाँधी विचारधारा और हिंदी उपन्यास	डॉ. जगदीश चव्हाण	113
33	हिंदी काव्य की सामाजिक चेतना पर गाँधीवाद का प्रभाव	डॉ. ईश्वर ठाकुर	117
34	महात्मा गाँधी विचारधारा का हिंदी कहानी पर प्रभाव	डॉ. प्रमोद पाटील	120
35	'मैला आँचल' उपन्यास पर गाँधी विचारधारा का प्रभाव	डॉ. अमृत छाडपे	122
36	प्रेमचंद के उपन्यास 'रंगभूमी' पर गाँधी चिंतन का प्रभाव	डॉ. महेश गांगुर्डे	124
37	कामायनी में गाँधीवादी चेतना	डॉ. रोशनी पवार	127
38	महात्मा गाँधी और सत्याग्रह	श्री राजेंद्र मोरे	131
39	माखनलाल चतुर्वेदी के काव्य पर गाँधीवाद का प्रभाव	डॉ. भगवान धालेराव	133
40	गाँधीवादी दार्शनिकता	डॉ. सुनीती आचार्य	135
41	प्रेमचंद के उपन्यासों में अभिव्यक्त गाँधी दर्शन	डॉ. प्रीति सोनी	138
42	बेरोजगारी समस्या का समाधान - गाँधीजी की नयी तालीम	डॉ. आफताब शेख, डॉ. बाबासाहेब शेख	141
43	'मोहन का मसाला' नाटक में गाँधीवादी विचारधारा	डॉ. अंशुमान मिश्र	143
44	हिंदी उपन्यासों पर गाँधीवादी चिंतन का प्रभाव	श्री अनिल सूर्यवंशी	146
45	हिंदी काव्य पर गाँधी विचारधारा का प्रभाव	प्रा. जाकीर शेख	148
46	गाँधी विचारधारा से प्रभावित उपन्यास : थकी हुई सुबह	डॉ. रेखा गाजरे, प्रा. राजारामु लखडे	151
47	गाँधी विचारधारा का हिंदी उपन्यास, कहानी, काव्य, तथा नाटकों पर प्रभाव	शानेश्वर बोडके	154
48	रामधारी सिंह दिनकर का गाँधीवादी चिंतन (कुरुक्षेत्र के विशेष संदर्भ में)	प्रा. अजित चव्हाण	156
49	हिंदी काव्य में अभिव्यक्त गाँधी दर्शन	डॉ. रेखा गाजरे	160
50	सिद्धांतों का यथार्थ परिचायक : महात्मा गाँधी	डॉ. रुपानी चौधरी	166
51	प्रेमचंद के उपन्यासों में चित्रित गाँधीवादी विचारधारा	डॉ. रेखा गाजरे, भावना बडगुजर	169
52	गाँधीवाद दर्शन का साक्षात्कार - प्रार्थना पुरुष	प्रा. निखिल लायडे	174
53	बुनियादी शिक्षा के प्रणेता - मोहनदास करमचंद गाँधी	प्रा. सुनिता पवार	178
54	विश्व ज्योति बापू : हृदयस्पर्शी काव्य	मुक्ति जैन	181
55	'भूमिपुत्र' उपन्यास में गाँधी आचार संहिता	डॉ. मनोज पाटील, डॉ. गिरीश कोळी	184
56	महात्मा गाँधी के राजकीय विचार	दत्तात्रय कातडे	187
57	महात्मा गाँधी के आर्थिक विचार	प्रा. शरद शेखार	191
58	गाँधीजी के विचारों की सामाजिक कार्यों में भूमिका	डॉ. अभिलाषा पाठक	194
59	गाँधीजी की शैक्षिक विचारधारा	श्रीमती दिवणी एलकर	197
60	भावी विश्व व्यवस्था एवं अहिंसा की राजनीति	डॉ. विजय तूटे, प्रा. छोटू मावची	201
61	महात्मा गाँधी का शैक्षिक तत्त्वज्ञान	डॉ. दिनेश हुंगे	204
62	गाँधीजी के शिक्षा दर्शन की प्रासंगिकता-मनोवैज्ञानिक संदर्भ में	डॉ. इसपाक अली	207

TRUE COPY ATTESTED BY

Website - www.researchjourney.netEmail - researchjourney2014@gmail.com

2019-20

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Journal

April To June, 2020
Issue-34, Vol-04

01

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318

10

April To June, 2020
Issue-34, Vol-04

Date of Publication
1 May 2020

Editor

Dr. Babu g. Gholap
(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

चिह्नेविना मति गेली, मतीविना नीति गेली
नीतिविना गति गेली, गतिविना वित्त गेले
वित्तविना शूद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले

-महात्मा ज्योतीराव फुले

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

"Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

ALPost.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

14) GROUND WATER RESOURCES IN MAHARAJGANJ DISTRICT- U.P. DR. J. P. SINGH, Maharajganj - U.P.	62
15) THEMES IN NATHANIEL HAWTHORNE'S THE SCARLET LETTER Dr. Markas Laxman Sonawane, Dist. Aurangabad (Maharashtra)	68
16) खानदेशातील आदिवासी लोकजीवनात मोह कृशाचे महत्त्व प्रा.डॉ. रमाकांत अंबादास चौधरी, जि. धुळे	71
17) कुटुंबातील कर्त्या व्यक्तीचा खून झालेल्या पिढीत कुटुंबाची वर्तमान जीवनशैली डॉ. गणेश आर. गाडेकर, यवतमाळ	73
18) अस्मिता योजनेमुळे किशोरवयीन मुलींच्या आरोग्यावर झालेला परिणाम डॉ. राहुल जी. गोंडाणे, यवतमाळ	78
19) मराठा घराण्यातील स्त्रियांचे लोकोपयोगी व सार्वजनिक हिताची कामे - एक दृष्टिक्षेप प्रा. डॉ. रमेश धनराज जाधव, जि. धुळे	83
20) जागतिक परिप्रेक्ष्यात होणारे बदल व भारतीय भाषासामोरील आव्हाने डॉ. श्रीकृष्ण काकडे, अकोला	86
21) पर्यावरण रक्षणाचा प्रयत्न प्राचार्य डॉ. एस. के. खंगार, गडचिरोली	88
22) मानवी स्थलांतरामुळे निर्माण झालेल्या सामाजिक समस्यांचे मानसशास्त्रीय अध्ययन प्रा.डॉ. मोरे रविंद्र विठ्ठल, जि. धुळे	90
23) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर : लोकशाहीत विरोधी पक्षसंबंधी विचार भगवान ईश्वरलाल परदेशी, जि. धुळे	93
24) सोशल मिडीयामुळे जीवनाला मिळतोय सोशल टच रमेश अर्जुन पवार, सोलापूर	96
25) शिरपूर शहरातील अध्यापक विद्यालयातील छात्रअध्यापकांचा संगणक वापरविषयीच्या भितीचा ... डॉ. पुराणीक विजेंद्र श्रीकृष्ण, जि. धुळे	98
26) मराठी विषयाच्या माध्यमातून जीवन कौशल्ये विकसित करून परिणामकारकता ... भीमसिंग बालुसिंग शठोड & डॉ. आशा धारस्कर (भावसार), अकोला	100

www.vidyawarta.com/03 | http://www.printingarea.blogspot.com

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

(11)

RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February - 2020 Special Issue - 224 (B)

RELEVANCE OF GANDHIAN THOUGHTS

"MY LIFE IS MY MESSAGE"

- MAHATMA GANDHI

Guest Editor :

Dr. Mrs. M. V. Waykole

Principal,

Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata

Commerce College, Bhusawal, Dist Jalgaon.

Executive Editor :

Dr. A. D. Goswami

Vice Principal,

Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata

Commerce College, Bhusawal, Dist Jalgaon.

Chief Editor :

Dr. Dhanraj T. Dhangar

(Yeola)

This journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
1	आज के संदर्भ में गांधी चिंतन की उपादेयता	प्राचार्य डॉ. विश्वास पाटील	05
2	मराठी साहित्य आणि गांधीजी	प्रा. भारती सोनवणे	10
3	महात्मा गांधीजीचे आर्थिक विचार	डॉ. एस.एम. बिराजदार	15
4	महात्मा गांधीजीचे स्त्रीविषयक विचार	डॉ. जयश्री महाजन, कांचन देसले	20
5	आधुनिक परिप्रेक्षातून महात्मा गांधी यांची ग्राम विकासाची संकल्पना	डॉ. जयश्री महाजन, समाधान कुंभार	24
6	महात्मा गांधींच्या सत्याग्रह विचाराची प्रासंगिकता	डॉ. अर्जुन येरगे	31
7	गांधीजींच्या अर्थशास्त्रीय दृष्टिकोनाचे अध्ययन	डॉ. दिनेश गावित	38
8	महात्मा गांधी यांचे शैक्षणिक विचार	प्रा. विनायक तंभे	40
9	महात्मा गांधींची सत्याग्रह संकल्पना	डॉ. संगीता शिंदे	44
10	महात्मा गांधींचे आर्थिक विचार	प्रा. गौतम हिंगोले	48
11	महात्मा गांधींचे पत्रलेखन : जनजागृतीचा अभिनय प्रयोग	प्रा. अरुण पाटील	52
12	महात्मा गांधींचे राजकीय विचार : एक अभ्यास	डॉ. दिलीप चव्हाण	55
13	महात्मा गांधींची ग्राम संकल्पना	शैल्यासाहेब देवरे	58
14	महात्मा गांधी यांच्या आर्थिक विचारांचा चिकित्सक अभ्यास	प्रा. लालचंद्र संते	61
15	महात्मा गांधींच्या शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाची आजच्या काळासाठी उपयुक्तता	डॉ. सी. विजया बाविस्कर	64
16	प्राचार्य शिवाजीराव भोसले यांच्या परिप्रेक्षातून गांधीजींच्या 'सर्वोदय' संकल्पनेतील मूलभूत गोष्टी	प्रा. मनोज उत्तमराव पाटील	68
17	महात्मा गांधींच्या विचारांची समर्पकता	श्रीमती एम. व्ही. चौधरी	72
18	महात्मा गांधींचे आर्थिक विचार	डॉ. सुरेश डाके	77
19	महात्मा गांधींची 'ईश्वर' विषयक संकल्पना	डॉ. सचिन राजपूत	80
20	महात्मा गांधीजींचा सफाई कामगार विषयक दृष्टिकोन	डॉ. ए. डी. गोस्वामी, अमर जावळे	85
21	महात्मा गांधी व ग्रामराज्य संकल्पना	प्रा. सागर बडगे	87
22	महात्मा गांधींचे तत्त्वज्ञान	अधिकराव पाटील	90
23	महात्मा गांधींचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान	श्रीमती सुलक्षणा भरगंडे	93
24	व्यंगचित्रातून (कार्टूनमधून) महात्मा गांधींचे कार्य	दिपक शिरसाट	98
25	गांधीजींच्या विचारातील ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत पशुपालन व्यवसाय	डॉ. अकोशगीर गोस्वामी, अमोल बावस्कर	103
26	महात्मा गांधींचे सर्वोदय विषयक विचार	डॉ. एन.एस. बोरसे	106
27	मराठी कादंबरी आणि गांधीवाद	डॉ. रजा जवरात	109
28	महात्मा गांधी यांचे स्त्री सशक्तीकरणाबद्दलचे विचार	ज्योती पाटील	113
29	महात्मा गांधींच्या तत्त्वज्ञानातील 'सत्याग्रह' नावाचं अर्थ	मनोहर शिंदे	116
30	गांधीजींची शिक्षणप्रणालीची खरी जीवनप्रणाली	डॉ. सी.सुषमा पाटील	119
31	स्वातंत्र्य चळवळीत खानदेशातील महिलांच्या स्वातंत्र्य लढ्याचे प्रणेते : महात्मा गांधी	प्रा. सुभाष धनगर	121
32	महात्मा गांधींचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान	डॉ. साहेब सातपुते	124

महात्मा गांधीजीच्या विचारांची समर्पकता

श्रीमती एम. व्ही. चौधरी

श्रीमती. एच. आर. पटेल कला महिला महाविद्यालय,
शिरपुर जि. धुळे- 425405
अर्थशास्त्र विभाग- मो. नं. 9423315846
Email- manichaudhari70@gmail.com

प्रस्तावना :

भारतासारख्या देशाला सक्तीच्या मोफत शिक्षणाची नितांत गरज आहे. असे महात्मा गांधीजीचे मत आहे. (त्यावर एकमेव उपाय म्हणजे शिक्षण होय) भारतात ८०% लोक शेत करतात १०% इतर उद्योग करतात अशा देशात एकमेव उपाय तो म्हणजे शिक्षण होय. एखाद्या शेतकऱ्याचा मुलगा आजचे शिक्षण घेतल्यानंतर शेतकामाला निरुपयोगी ठरेल याचे कारण काय ? आमच्या शाळांमधील मुले शरीरश्रमाचा प्रत्यक्ष तिरस्कार करीत नसतील पण कमीपणाच्या दृष्टीने पाहतात. परंतु मुलांमधील शारीरिक, मानसिक आणि आध्यात्मिक सुप्त शक्ती विकसित होईल. असा उपयोगी उद्योग, आम्ही असे केल्याने खेड्यांचा होत असलेल्या नाशाला पायबंद बसेल. ज्या समाजात श्रीमंत-गरीब हा भेद उरणार नाही आणि प्रत्येकाला रोटी मिळवून देणारे काम आणि पूर्वं व्यक्ती स्वातंत्र्याची हमी अशा समाजरचनेचा पाया घातला जाईल.

हात, पाय, डोळे, कान, नाक यांचा योग्य अभ्यास करून आणि सदुपयोगाचे शिक्षण देऊन तरच खऱ्या बुद्धीचा विकास होऊ शकेल. शरीर, मन आणि आत्मा यांच्या विकासात सुसंबादित्व नसण्याचे दुष्परिणाम स्पष्ट असून आमच्या सभोवार, चौफेर विद्यमान आहेत. पण आधुनिक विकृत संस्कारामुळे ते दिसून येत नाही. शरीर, बुद्धी, हृदय आणि आत्मा यांच्या बेरजेतून पूर्ण माणूस बनतो. त्यांच्या उचित सुसंबाद निर्माण होईल त्यालाच शिक्षण हे नाव शोभेल.

अशा प्रकारे संपूर्ण शिक्षण स्वाभाविक स्वरूपाचे राहिल मुलांवर कोणत्याही प्रकारे लादले जाणार नाही या उलट त्याचा आवडीने स्वीकार करतील हे शिक्षण जगातील सर्व शिक्षण पद्धतींपेक्षा फलदायी आणि स्वस्त असेल.

महात्मा गांधीचे हस्तव्यवसाय शिक्षणाबाबतीचे विचार :

हस्तव्यवसाय हा या योजनेचा केंद्रबिंदू असेल. विद्यार्थ्यांनी फक्त शाळेच्या संग्रहालयात ठेवण्यायोग्य निरर्थक वस्तु किंवा खेळणी बनवावी असा याचा अर्थ नव्हे. बाजारात विकल्या जातील अशा वस्तु तयार कराव्या. मारण्याच्या धाकाने कारखान्यात पूर्वी मुले काम करीत. तशीही मुले करणार नाही. याउलट त्या कामापासून मुलांना आनंद प्राप्त होऊन बुद्धीला उत्तेजन मिळत राहिल. आपल्या प्राथमिक शिक्षणाला चेष्टेचे स्वरूप आले. त्यामध्ये भारतातील खेड्यांचा आवश्यकता व गरजा यांचा मुळी विचार नसतो. तसेच शहरांचाहि विचार नसतो. त्याऐवजी चर सुचीवलेल्या शिक्षण पद्धतीत, मुलांचा- मग ते खेड्यातील वा शहरातील असोत. भारताच्या सर्वोच्च आणि बस्यम तत्वांशी निगडित संबंध निर्माण होतो. त्यामुळे शरीर आणि मन दोघांचा विकास होतो. त्यामुळे मुलांना स्वतःचे देशाचे उज्वल भविष्य दिसू लागते. बालपणापासून चित्र रंगविण्यात भाग घेऊन आपोआप व्यवस्था निर्माण होईल.

जीवनातील प्रत्येक क्षण सत्कारणी लागला पाहिजे या तत्वांचे पालन शिकवणारे शिक्षण; नागरिकत्वाच्या गुणांचा विकास करणारे सर्वोच्च शिक्षण करावे. यामुळे शिक्षण बुनियादी अधिकाधिक स्वावलंबी बनत जाईल. आपल्या गरीब देशात हस्त व्यवसायप्रधान शिक्षण सुरू केल्याने दोन उद्दिष्टे साध्य होतील. एक तर मुलांच्या शिक्षणाचा खर्च निर्मूल व इच्छा असेल त्यांना भावी जीवनात उर्जाविकेचा प्रश्न सांडविण्यास हि मदत होईल. या पद्धतीमुळे आमची मुले निःसंशय स्वालंबी बनतील.

महात्मा गांधीचे स्त्री शिक्षणासंबंधी विचार :

या विषयाबाबत अजून मी स्पष्ट निर्णयापर्यंत पोहचलेलो नाही. मात्र एवढेच म्हणणे की, पुरुषांच्या बाबतीत सुविद्ये जेवढे महत्त्व आहे. तेवढे ते स्त्रियांच्या बाबतीत हि आहे आणि जेथे विशेष महत्त्वाची गरज वाटेल तेथे त्यांना मिळाल्या.

TRUE COPY ATTESTED BY
Shilale
22/02/20

Research Papers 2019-20

I
N
T
E
R
N
A
T
I
O
N
A
L

R
E
S
E
A
R
C
H

F
E
L
L
O
W
S

A
S
S
O
C
I
A
T
I
O
N

Impact Factor - 6.625

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

12

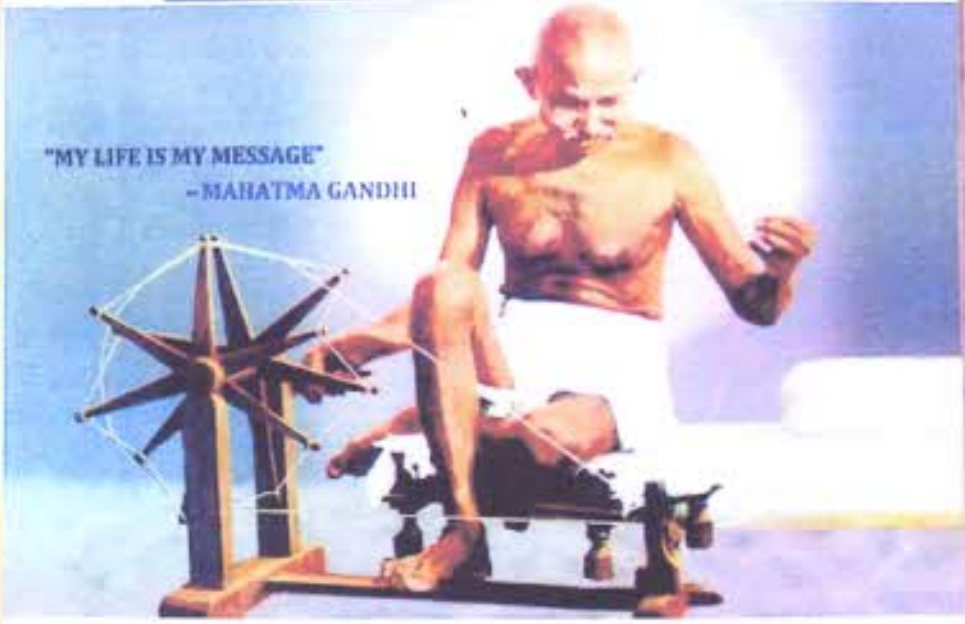
RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February - 2020 Special Issue - 224 (D)

RELEVANCE OF GANDHIAN THOUGHTS

"MY LIFE IS MY MESSAGE"
- MAHATMA GANDHI

Guest Editor :

Dr. Mrs. M. V. Waykole
Principal,
Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata
Commerce College, Bhusawal, Dist Jalgaon.

Executive Editor :

Dr. A. D. Goswami
Vice Principal,
Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata
Commerce College, Bhusawal, Dist Jalgaon.

Chief Editor :

Dr. Dhanraj Y. Dhanger
(Yeola)

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

30	Effects of Music in Transformation of Mr. M.K. Gandhi into BAPU : A Study	Rajashree Deshmukh	104
31	Religious Ideology of M.K Gandhi: A Way To Communal Harmony	Adnan Ahmed Shaikh	107
32	मानवतावादी प्रतिबन्धी तत्त्ववेत्ता - महात्मा गांधी	डॉ. ए. डी. गोस्वामी	111
33	गांधीवादाचा मराठी वाच्यत्ववैज्ञानिक विचार	डॉ. के. के. अहिरे	117
34	साने गुरुजींच्या काळावर गांधी विचारांचा प्रभाव	श्री. प्रसांत पाटील	122
35	गांधीवाद आणि मराठी साहित्य	डॉ. जे. एफ. पाटील	127
36	महात्मा गांधीप्रतिष्ठ अध्यात्माधारित अर्थशास्त्र	डॉ. बमन बगडे	133
37	महात्मा गांधी यांचे औद्योगिक विकासवादाचे विचार - एक अभ्यास	श्री. सतीश गोंडे	136
38	महात्मा गांधीचे वैयक्तिक तत्त्वज्ञान	श्री. जर्जना लवडे	138
39	महात्मा गांधींची सत्याग्रहाची संकल्पना	डॉ. दत्तात्रय टेकारे	141
40	महात्मा गांधी यांची संकल्पना व वर्तमान परिस्थितीतील प्रासंगिकता : एक अध्ययन	श्री. भूषण धनगर	149
41	एकवितावादी शतकात गांधीजींच्या शासनचरित्र संकल्पनेची आवश्यकता	डॉ. प्रभाकर किर्तनकार	153
42	महात्मा गांधींच्या विचारांचा मराठी साहित्यावरील प्रभाव	डॉ. मारोती घोसले	155
43	महात्मा गांधींचे भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात योगदान	श्री. केशव पावडे	158
44	गंधींचे सर्वोदय कल्याण : महात्माजींचे सर्वोदय तत्त्वज्ञान	डॉ. पंकजकुमार नम्रवरे	163
45	म. गांधींचे तत्त्वज्ञान आणि हिंदू स्वराज्य	डॉ. सी. उज्वला नम्रवरे	166
46	महात्मा गांधींच्या विचारातील स्त्री	प्रिती सुक्ता	169
47	गांधीजींच्या आर्थिक विचारांचा गर्भ - स्वावलंबन, स्वयंपूर्णता आणि धर्मप्रतिष्ठा	विलास सोळुंके	172
48	महात्मा गांधींच्या आर्थिक विचारांचे अध्ययन	अक्षय सपकाळे	176
49	महात्मा गांधी यांचे भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील योगदान	सोनानी आश्व	180
50	महात्मा गांधींची शासनचरित्र संकल्पना व ग्रामविकास : एक अध्ययन	राधिका पाटील	183
51	महात्मा गांधींची सत्याग्रह संकल्पना	डॉ. मीना काळे	186
52	महात्मा गांधींच्या विचारधारेतील समाजवाद	डॉ. प्रफुल्ल इंगोले	191
53	महात्मा गांधींचे सर्वोदय तत्त्वज्ञान	डॉ. संदीप नेरकर	195
54	महात्मा गांधींचे शिक्षणविषयक विचार	डॉ. राहुल सनेर	198
55	महात्मा गांधींचे आर्थिक विचार आणि ग्रामीण विकास	श्री. संदेश घूम	203
56	महात्मा गांधी आणि जनकन्या व्यवस्थापन	श्री. छाया दिगळे	206
57	मानवशास्त्रीय दृष्टीकोनातून महात्मा गांधींचे विचार	श्री. साहेबराव राठोड	209
58	महात्मा गांधींचे आर्थिक विचार	वैशाली जवराळ	212
59	महात्मा गांधींचा रोजगार आणि ग्रामीण विकास संबंधीचा दृष्टीकोन	डॉ. किरण बारके	215
60	साने गुरुजींच्या साहित्यातील गांधी विचार	श्री. पुरुषोत्तम महाजन	217
61	महात्मा गांधीजींची तत्वे : सत्य आणि अहिंसा	श्री. लक्ष्मण घोटेकर	222
62	مہاتما گاندھی اور ان کے سچے قیمت نظریات	ڈاکٹر افاق نجم شیخ	225

TRUE COPY ATTESTED BY

Patil
Principle

The Shirpur Education Society's
Smt. H. R. Patil Arts Mahila
College, Shirpur, Dist. Dhule 426 and

Impact Factor - 6.625

E-ISSN - 2348-7143

13

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

Peer Reviewed-Referred & Indexed Journal

January-February-March 2020

Vol.-7 Issue-1

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhongar,
 Assist. Prof. (Marathi)
 MGV'S Arts & Commerce College,
 Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Bhalikar, Nashikrout (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Samawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This journal is indexed in :
 - University Grants Commission (UGC)
 - Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
 - Cosmoc Impact Factor (CIF)
 - Global Impact Factor (GIF)
 - International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

25	A Study of Awareness of Primary School Teachers of ZP Towards Smartphone Uses in Teaching-Learning Dr. Tushar Mali, Dr. Rahul Sauer	134
26	Development Procedure of the Farmers Environmental Attitude Scale Deepa Naik	139
27	Study on Educational Activities Carried out By Baha'i Community in Sangli and Neighbouring Areas with Relate to Social Integration & Intellectual Displacement of The Community. Siddhisinayak Shinde	144
28	Pak Sponsored Militancy Destroying the Identity of Muslims and Kashmiri Pandits Dr. Jiji Paul S.	150
29	Butea Monosperma (Lam.) Var. Lunca (Witt) Maheshwari (Fabaceae) : An Addition to the Flora of Yavatmal District (MS), India Eanguwar Reddy and U. B. Deshmukh	156
30	Ethanobotanical Studies on <i>Cocculus Hirsutus</i> (L.) Theob. Among the Indigenous People of Nizamabad and Kamareddy Districts, Telangana State Shivraj Bembrekar & Vijigiri Dinesh	159
31	Katherine Simmond's "My Darling, My Clutch" Voices the Suffocation of Modern Educated Woman in Marriage Mr. Swapnil Ailhat	162
32	Traffic and Noise Pollution Survey in and around Pune City (2011) Dr. Pandurang Patil	165
33	Glycogen Content of Some Cestode Parasites of Marine Fishes from Ratnagiri District (West Coast of India) R. R. Dandawate	170
34	Structural and Optical Properties of Electrochemically Deposited CdSe Thin Film S. V. Dhanwate & N. B. Kothawade	173
35	Extractive Value of Some Medicinal Plants of Satpuda Region from Jalgaon District (M.S.) S. V. Patil	177
36	An Overview of Related Literature Reviews on Psychological Well-Being of Farmers Deepa Naik	181
37	Mahatma Gandhi's Thoughts on Diets; Need of The Time Dr. Smita Chaudhari	186
हिंदी विभाग		
38	विद्यार्थी की सामाजिक संरचना एवं सामंतीय संरचना डॉ. अरुण शोबरे	189
39	हिंदी तथा मराठी दलित क्रांतियों की तुलनात्मक जांच डॉ. राजाराम शारदे	192
40	हिंदी एवं मराठी दलित क्रांतियों में जांच तथा क्रांती विचारधारा : तुलनात्मक जांच विद्या राऊत	198
41	महाराष्ट्र के राष्ट्रीय इतिहासिक विचार : डॉ. सुभाषराव शरमा डॉ. विभाऊ मोरे	205
42	समाजशास्त्री के उपचारों में क्या वैशिष्ट्य डॉ. संजय शोबरे	208
43	राष्ट्रभाषा हिंदी के विकास प्रक्रिया में महाराष्ट्र का योगदान डॉ. कामिनी शिबारी	211
44	राष्ट्र-विचार में डॉ. बी. आर. अंबेडकर का योगदान डॉ. राजाराम शारदे	215
45	विद्यार्थियों में अनुसूचित हिंदी की क्रांती एवं राज्य संहिता (अनुसूचित डॉ. सुभाषराव शरमा के संदर्भ में) डॉ. साधना शरारी	221
46	तुलनात्मक अनुसूचित संरचना एवं संरचना डॉ. राजाराम शारदे	227
47	भारत में महिलाओं का सामाजिक जीवन डॉ. रमेश जोशी	231
48	एक सभ्यता का विकास में सामाजिक विचार एवं संरचना डॉ. अरुण शोबरे	235
49	समाजशास्त्री के उपचारों में इतिहासिक विचार डॉ. विभाऊ मोरे	239
50	समाजशास्त्री हिंदी साहित्य की एक नई विधा संरचना डॉ. कामिनी शिबारी	241
51	विद्यार्थी की संरचना क्रांतियों : एक विचार डॉ. साधना शरारी	245

**A Study of Awareness of Primary School Teachers of ZP
Towards Smartphone Uses in Teaching-Learning.**

Dr. Tushar Madhukar Mali

(Assistant Professor)

SES R. C. Patel College of Education,
Shirpur, Dist-Dhule.

Dr. Rahul Gopichand Saer

(Assistant Professor)

SMT. H. R. Patel Arts Mahila College,
Shirpur, Dist-Dhule.

Abstract:

In the present investigation, an attempt has been made to study the Primary School Teachers of ZP towards Smartphone uses in Teaching-Learning. Normative survey method has been used in the present study. The sample was drawn of 154 primary teachers' by using Purposive Sampling Technique from Shirpur Tehsil, Maharashtra. Self made inventory is the tool used in the study. The findings of the study Primary teachers aware about use Smartphone teaching and primary teachers say Smartphone help to develop teaching efficiency of teacher.

Key notes: Primary Teachers, Smartphone and Teaching-Learning.

Introduction:

Smartphone have become the fourth human need, Has become such an integral part of life. Humans need it in every field. So human can no longer live without a Smartphone. The Smartphone is not only used for speaking now but has many other benefits. Watching videos on YouTube and learning something from them. From it, to dwell in our knowledge. Exchanging information. Express your opinion on a topic through social media. Reading news papers or watching news. Watching movies. Mobile learning is the ability to obtain or provide educational content on personal pocket devices such as Smartphone and mobile phones. At the same time, smart phones are becoming widely used in education. Teacher teaching should be excellent, while students should be well learning and understanding. Teachers easily explain to students the new concepts through YouTube, Wikipedia, Mobile Dictionary and Educational Application. Online classes have started nowadays. There are various online courses in higher education. This is where the study of teaching is carried out with the help of a smart phone. Become an online exam. The Smartphone plays an important role. Smartphone usage is becoming more prevalent in higher education. But in elementary education, do these teachers use Smartphone in their teaching? This is a must watch because the Smartphone can now become a good friend of teachers like Chalk and Board. Primary education can be more effective. Therefore, the researcher has studied Awareness of Primary School Teachers of ZP Schools towards Smartphone uses in Teaching-Learning.

Statement of problem:

The statement of problem is a declarative statement that gives direction to the research process. In this case the statement of the problem is "A study of Awareness of Primary School Teachers of ZP Schools towards Smartphone uses in Teaching-Learning."

Objective:

To study of Awareness of Primary School Teachers of ZP Schools towards Smartphone uses in Teaching-Learning.

Impact Factor - 6.625

E-ISSN - 2348-7143

(14)

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

Peer Reviewed-Referred & Indexed Journal

April 2020 Special Issue -246

Corona Warriors Our Real Super Heroes

Stay Home Stay Safe Stay Alive

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
 Assist. Prof. (Marathi)
 M.S.G. Arts, Science & Commerce
 College, Malegaon Camp,
 Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

**प्राथमिक, माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक शालेय शिक्षकामध्ये
योग शिक्षणाविषयी असलेल्या जाणीव जागृतीचा अभ्यास**

डा. डॉ. राहुल गोपीचंद्र बनर

सहायक प्राध्यापक

गव. आर. पट्टण महिला महाविद्यालय, शिरूर, जि. धुळे

डॉ. तुषार मधुकर बाळी

सहायक प्राध्यापक

आर. सी. पट्टण शालेयसंगत महाविद्यालय, शिरूर,
जि. धुळे

सारांश-

प्राथमिक, माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक शालेय शिक्षकामध्ये योग शिक्षणाविषयी असलेल्या जाणीव जागृतीचा महत्त्वाचा अभ्यास करणाऱ्यासाठी सर्वोत्तम पद्धतीचा अन्वेषण करणे आहे. सर्वप्रथम सध्या निघड शालेय प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शालेय शिष्टाचार 1-2 वी व दुसरे शिक्षकांची निघड करायला आली होती. यशाधनसाठी सर्वोत्तम आढावाक माहितीचे यशस्वी करणाऱ्यासाठी संशोधकांनी सर्वोत्तम योग शिक्षण अभ्यासूनी जाणवता करा करायला आली होती. सर्वोत्तम माहितीचे यशस्वी करणाऱ्यासाठी टक्केवारी, मध्यमाल, प्रमाणावधान व Y गुण या सर्वोत्तमालाच परिभाषाचा अन्वेषण करायला आला होता. प्रत्युत यशाधनाचे निघडणे. 3-10 वी तर 6-10 वी दुसरे शिक्षकांनी जाणवता आला आहे. 4-8% शिक्षक यशाधनाचा जाणवता. 2-2% शिक्षकांनी योग शिक्षण सर्वोत्तमालाच जाणवता आले. 3-4% शिक्षक योग सर्वोत्तमालाच जाणवता. 5-8% शिक्षक 2 वी व 3 वी योग करायला आला आहे. 3-4% शिक्षक योग सर्वोत्तमालाच जाणवता. 5-8% शिक्षक 2 वी व 3 वी योग करायला आला आहे. 3-4% शिक्षक योग सर्वोत्तमालाच जाणवता. 5-8% शिक्षक 2 वी व 3 वी योग करायला आला आहे.

प्रस्तावना-

अध्यापन-अध्यापन पद्धती विद्यार्थी कोणते असल्यामुळे शिक्षकांना माहितीसाठी धुमका या पद्धती अतिशय महत्त्वाचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचा माहितीक वरक मानले जाते. विद्यार्थ्यांचे शिक्षण जाणवते आणि शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते. शिक्षकांचे जाणवते आणि समाजाचे जाणवते आणि योग असते अशी धारणा मुलांचे असते.